

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

İHSAN OKTAY ANAR'IN "AMAT" ADLI ROMANINDA KELİME
GRUPLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuğba Karakayalı

Balıkesir, 2010

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

İHSAN OKTAY ANAR'IN "AMAT" ADLI ROMANINDA KELİME
GRUPLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuğba Karakayalı

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Hülya Savran

Balıkesir, 2010

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 200812511002 numaralı Tuğba Karakayalı'nın hazırladığı "İhsan Oktay Anar'ın "Amat" Adlı Romanında Kelime Grupları" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 09.07.2010 Tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/~~OY ÇOKLUĞU~~ ile karar verilmiştir.

Başkan.....İmza.....

Unvanı, Adı-Soyadı

Prof. Dr. Mehmet AŞA

Üye.....İmza.....

Unvanı, Adı-Soyadı (Danışman)

Doç. Dr. Hulya SAVRAN

Üye.....İmza.....

Unvanı, Adı-Soyadı

Yrd. Doç. Dr. Sadet Maltepe

Üye.....İmza.....

Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....İmza.....

Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....İmza.....

Unvanı, Adı-Soyadı

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

09/07/2010
Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Oya AYTEMİZ SEYMEN

ÖN SÖZ

Söz dizimi, günümüze kadar, dilbilgisi çalışmalarının önemli bir bölümünü oluşturmuştur.

Dilbilgisi, dilin özelliklerini kurallara bağlı olarak inceleyen bilim dalıdır. Bu bilimin inceleme konularından olan söz diziminin bir parçası da yargı taşımayan küçük söz birlikleri olan kelime gruplarıdır.

Yüzyıllarca Arapça ve Farsça etkisinde kalan dilimizin yine Arapça ve Farsça gramer kuralları temel alınarak incelenmesi, Türkçenin gramerinin yeterli ve sağlıklı bir biçimde incelenememesine yol açmıştır.

Türkçedeki kelime gruplarının, özellikle de tamlamaların, Arapça ve Farsça gramer kurallarından kurtulması ancak bir yüzyıl öncesine dayanmaktadır. Buna rağmen dilde sadeleşme döneminin getirisi olarak dilimizin kendi kurallarına bağlı olarak incelenmesine başlanmıştır.

Bu inceleme sırasında karşılaşılan en büyük problemler kavram karışıklığı, tanımlama ve sınıflandırma konularıdır. Bu konuda araştırmacılarca hâlâ görüş birliğine varılamamış olması da problemi bunun açık bir kanıtıdır.

Bu kurallar sisteminin işleyişinin anlaşılması için yapılan araştırmalarda hem Osmanlı Türkçesiyle hem de Türkiye Türkçesiyle yazılmış eserlerdeki dil malzemesinin aynı anda ve aynı kurallara bağlı kalınarak incelenmesi yerine, dilde sadeleşme hareketinden sonra yazılmış olan eserlerin bu kurallarla incelenmesi daha doğru olacaktır.

Çalışmanın giriş bölümünde araştırmacının problemi, amacı, önemi ve sınırlılıkları hakkında bilgi verilmiştir. İlgili alanyazın kısmında öncelikle tezin

kuramsal çerçevesi belirlenmeye çalışılmıştır. Yöntem bölümünde ise araştırmanın modeli ortaya konmuş ve bilgi toplama kaynakları belirtilmiştir.

Tezin gövdesini oluşturan bulgular ve yorumlar bölümünde, öncelikle temel alınan “Amat” romanının yazarı İhsan Oktay Anar, hayatı, eserleri ve sanatı yönünden kısaca tanıtıldıktan sonra söz dizimi üzerine çalışan araştırmacıların kelime gruplarını nasıl tanımladıkları ve nasıl sınıflandırdıkları ortaya konularak bu konuda genel bir çıkarıma ulaşılmaya çalışılmıştır. Sonrasında ise, bu kurallar, tanımlar ve sınıflandırmalar çerçevesinde, İhsan Oktay Anar’ın “Amat” adlı romanındaki dil kullanımı incelenmiştir.

Tezin sonuç bölümünde ise temel aldığımız romanda kullanılan kelime gruplarının sayısı ve toplam kelime gruplarına oranı belirlenerek sayısal veriler elde edilmeye çalışılmış ve bu veriler istatistikî olarak ortaya konulmuştur.

Tez konusunun belirlenmesinden yazımına kadarki süreçte yardımlarını ve ilgisini benden esirgemeyen, kütüphanesini bana cömertçe sunan değerli hocam Doç. Dr. Hülya Savran’a, en yorucu anlarda özgüvenimi tazeleyen ve bana her zaman güvenen sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Cengiz Aydemir’e, kendilerinden ders alma imkânı bulduğum için kendimi daima şanslı hissettiğim sayın hocalarım Prof. Dr. Ali Duymaz, Prof. Dr. Mehmet Aça, Doç. Dr. Salim Çonoğlu, Yrd. Doç. Dr. Abdülkerim Gülhan’a ve bütün bölüm hocalarıma, araştırmam süresince desteklerini esirgemeyen sevgili babam Murat Karakayalı ve sevgili annem Dilek Karakayalı’ya, fikirleri ve desteğiyle yanımda olan Sevil Taşkın’a ve son olarak tezimin her aşamasında yanımda olan sevgili Murat Poyraz’a candan teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

İHSAN OKTAY ANAR'IN "AMAT" ADLI ROMANINDA KELİME GRUPLARI

KARAKAYALI, Tuğba

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hülya SAVRAN

2010, 152 sayfa

Tez, romanın 2006 baskısı esas alınarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada, Türkiye Türkçesinde bulunan kelime grupları ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir.

Giriş bölümünde, tezin konusu, araştırmanın amacı ve araştırmanın problemlerinden söz edilmiştir.

"İlgili Alanyazın" bölümünde tezin genel çerçevesi belirlenmiş ve konuyla ilgili olarak daha önce yapılmış çalışmalarla ilgili bilgi verilmiştir.

"Yöntem" bölümünde araştırmanın modeli, kapsamı ve araştırma sırasında uygulanan yöntem ve teknikler belirtilmiştir.

"Bulgular ve Yorum" bölümüne İhsan Oktay Anar'ın hayatı, romancılığı ve eserleri hakkında bilgi verilerek başlanmıştır; sonrasında "Türkiye Türkçesi'nde Kelime Grupları" başlığı altında, araştırmacıların kelime grupları tanımlarına ve kelime grubu sınıflandırmalarına yer verilmiştir. "Amat" romanından hareketle kelime gruplarının nasıl oluştuğu, cümlelerde ne tür görevler üstlenebildikleri ve diğer kelime gruplarının yapısına nasıl katılabildikleri örneklerle ortaya konmuştur. Bu çalışmada incelenen kelime grupları sırasıyla şunlardır: İsim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, isim-fiil grubu, zarf-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim grubu, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil ve kısaltma grupları.

Sonuç b6l6m6nde, incelediğimiz eserin ilk elli sayfasındaki kelime gruplarının kullanım oranları tespit edilmiştir. Ayrıca kelime grupları ile ilgili elde ettiğimiz sonuçlar ortaya konmuştur.

Kaynakçada, bu çalışmada yararlanılan eserler belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: T6rke s6z dizimi, kelime grupları, İhsan Oktay Anar, Amat.

ABSTRACT

STUDY ON WORD GROUPS IN THE NOVEL OF İHSAN OKTAY ANAR'S “AMAT”

KARAKAYALI, Tuğba

Master Degree Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Adviser: Associate Professor Dr. Hülya SAVRAN

2010, 152 pages

The thesis is based on the 2006 edition of “Amat”. In this study, the word groups in Turkish have been studied in details.

In the “Introduction” part; we have established the subject of the thesis, the aim of the research and the problems of the research.

In the part of “Literature”, the general context of thesis has been indicated and the information about these studies that had been worked before has been explained.

In the part of “The Method”, we have mentioned the model and the scope of the research ; and the techniques and methods which are carried out among the research.

In the part of “Findings and Interpretation” , it has begun by giving information about the lives of İhsan Oktay Anar, his novels and his novel writing.

After that, with the title of “The Word Groups of Turkish” it has been brought up what the researchers think about the definition and the classification of the word groups.

By using the novel “Amat”, it's been brought up how the word groups occurred, what sort of duties they could undertake and how they could join with

the other groups. The word groups which we studied are sequentially as follows: Noun phrase, adjective phrase, participle phrase, infinitive phrase, gerundium phrase, repetitions, prepositional phrase, conjunctive phrase, title phrase, compound noun phrase, exclamation phrase, number phrase, compound verb and abbreviation phrases.

In the conclusion of the study, we have established that the usage ratio of word groups in the first fifty pages of the novel. Also, we mentioned about the conclusion in the study of word groups.

In the bibliography, there are the sources that we benefited from.

Key Words: Turkish syntax, word groups, İhsan Oktay Anar, Amat.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖN SÖZ	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLO VE ÇİZELGELER.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEM.....	1
1.2. AMAÇ.....	2
1.3. ÖNEM.....	3
1.4. SINIRLILIKLAR.....	4
2. İLGİLİ ALANYAZIN.....	5
2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	6
3. YÖNTEM.....	9
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	9
3.2. BİLGİ TOPLAMA KAYNAKLARI.....	10
4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	12
4.1. İHSAN OKTAY ANAR.....	11
4.1.1. Hayatı.....	11
4.1.2. Sanatı.....	12
4.1.3. Eserleri.....	14
4.1.3.1. Puslu Kıtalar Atlası (1995)	14
4.1.3.2. Kitab-ül Hiyel(1996)	15
4.1.3.3. Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri (1998)	17
4.1.3.4. Amat (2005)	19
4.1.3.5. Suskunlar (2007)	22
4.2. TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI.....	24
4.2.1. Tanımlar.....	24
4.2.2. Kelime Gruplarının Sınıflandırılması.....	28
4.3. İNCELEME.....	31

4.3.1. İsim Tamlaması.....	31
4.3.2. Sıfat Tamlaması.....	51
4.3.3. Sıfat-Fiil Grubu.....	68
4.3.4. İsim-Fiil Grubu.....	75
4.3.5. Zarf-Fiil Grubu.....	78
4.3.6. Tekrar Grubu.....	84
4.3.7. Edat Grubu.....	95
4.3.8. Bağlama Grubu.....	103
4.3.9. Unvan Grubu.....	111
4.3.10. Birleşik İsim Grubu.....	114
4.3.11. Ünlem Grubu.....	117
4.3.12. Sayı Grubu.....	119
4.3.13. Birleşik Fiil.....	122
4.3.13.1. Bir Hareketi Karşılıyan Birleşik Fiiller.....	123
4.3.13.1.1. Ana Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller.....	123
4.3.13.1.2. Diğer Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller.....	127
4.3.13.2. Bir Hareketi Tasvir Eden Birleşik Fiiller.....	130
4.3.14. Kısaltma Grubu.....	137
4.3.14.1. Kısaltma Gruplarının Yapısı.....	142
5. SONUÇ.....	146
KAYNAKÇA.....	149

TABLO VE ÇİZELGELER

Tablo 1: Kelime Gruplarının Sayıları ve Kullanım Alanları

1. GİRİŞ

1.1. PROBLEM

Bu çalışmanın problemi, İhsan Oktay Anar'ın "Amat" adlı romanındaki kelime gruplarının incelenmesidir.

Günümüze kadar yapılan çalışmalarda üzerinde fikir birliğine ulaşılamamış olan kelime gruplarının tanım ve sınıflandırmalarından yola çıkarak günümüz Türkçesindeki kullanım şeklinin ve sıklığının belirlenmesi, tezimizin bir diğer problemini oluşturmaktadır. Söz dizimi, gramer kurallarına göre dizilen kelime ve kelime gruplarının cümle içindeki görevlerini, dizilişlerini ve birbirleriyle olan ilişkilerini inceler. Biz de çalışmamızda kelime gruplarının cümle içinde aldıkları görevleri ve diğer kelime grupları içindeki kullanımlarını incelemeye, çeşitli örnekler vererek kelime gruplarının işlevlerini ortaya koymaya çalıştık.

Kelime gruplarının yapısı çok önemlidir. Bunların nasıl oluştuğunun tespiti, titiz bir çalışma gerektirmektedir. Bu grupların kuruluş zenginliği ve kuruluşlarının incelenmesi de çalışmamızın bir diğer problemini teşkil eder.

Kelime gruplarının başka kelime grupları içindeki kullanımı da çalışmamızın problemleri arasındadır. Kelime grupları sınıflandırılırken kelime grubunun yapısına giren diğer kelime grupları da ayrı bir özellik olarak incelenmiştir.

Söz dizimi alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde, kelime gruplarını oluşturan kelimelerin birbirleriyle olan ilişkileri ve söz diziminde oynadığı rol, benzer şekillerde ortaya konmuş olsa da birçok yönden büyük farklılıklar arz ettiği görülmüştür.

Bu inceleme sırasında ilk anda göze çarpan problem, kavram karışıklığıdır. Aynı şekilde oluşan kelime grupları, çeşitli araştırmacılar tarafından farklı farklı adlandırılmıştır.

Biz de kelime gruplarını oluşturan kelimeler arasındaki ilişkileri, bu ilişkilerin esnekleştirilme sınırlarını ve bu grupların kullanım sıklığını, son dönem romanımızın post modern tavrılı yazarlarından İhsan Oktay Anar'ın "Amat" adlı romanı üzerinde belirlemeye çalıştık.

Bu inceleme sırasında ele aldığımız "Amat" romanının yazarı İhsan Oktay Anar'ı, "Bulgular ve Yorumlar" bölümünde hayatı, sanatı ve eserleri yönünden kısaca tanıttık. Bu bölüm, yazarın kullandığı dilin ve üslûbunun nasıl şekillendiğini göstermiştir.

1.2 AMAÇ

Çalışmamızın amacı, Türkçenin söz dizimi kurallarının, günümüze kadar yapılmış olan tanım ve sınırlandırmalarından yola çıkarak, son dönem edebî eserlerimizdeki kullanım sıklığını belirlemektir.

Kelime gruplarını oluşturan kelimelerin nasıl bir araya geldikleri, cümle içinde aldıkları görev ve bu grupların yapısının incelenmesi de çalışmamızın amaçlarından biridir.

Bu genel amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

- 1) Kelimelerin dizilişi nasıldır?

- 2) Kelimelerin birbirleriyle ilişkileri nelerdir?
- 3) Bu ilişkilere göre tek kelimeyle karşılanamayan bu gruplar nasıl tanımlanır ve nasıl adlandırılır?
- 4) Bu kelimeler hangi kurallara göre birleşirler?
- 5) Bu kuralların esneklikleri var mıdır?
- 6) Kelime gruplarının romandaki kullanım oranları nasıldır?

1.3 ÖNEM

Orhun yazıtlarından bu yana gelişimini gözlemleyebilme ve inceleyebilme fırsatı bulabildiğimiz Türkçe, dünyanın en köklü ve en eski dillerinden biridir.

Türkçenin kavram karşılama ve kelime türetme konusundaki üstün olanakları, ifade etme gücünün çok yüksek oluşunun en önemli etkenlerindedir.

Yüzyıllardan beri gelişimini devam ettiren Türkçemizdeki önemli bir kavram karşılama yöntemi, kelime grubu oluşturarak tek kelimeyle karşılanamayan kavram, hareket, varlık, durum ve niteliklerin ifadesini sağlama yöntemidir. Kelime grupları, belirli kurallar çerçevesinde bir araya gelen kelime topluluklarıdır.

Söz diziminde öge olarak da görev yapan kelime grupları, tek kelime gibi işlev görmesiyle dizilişin sistemini de düzenli kılar.

Kelime gruplarının oluşma şekillerinin, cümlede nasıl görev üstlendiklerinin ve başka kelime gruplarının yapısına nasıl katıldıklarının incelenmesi, Türkçenin söz dizimi çalışmaları açısından büyük önem taşımaktadır.

Değişik eserlerden kelime gruplarının yapısı incelendikçe, daha farklı işlevler bulunabilecek, tanımlar kesinleştirilebilecek ve kavram karışıklığı giderilebilecektir. Bütün bunlar, daha sonra yapılacak çalışmalar için daha sağlam bir zemin hazırlayacaktır.

1.4 SINIRLILIKLAR

Bu çalışma İhsan Oktay Anar'ın "Amat" adlı romanındaki kelime gruplarının incelenmesiyle sınırlıdır. Çünkü yazar bu romanında günümüz Türkçesine ait sözcüklerin yanında, post modern tavrının ve dönemsel roman yazışının bir getirisi olarak Osmanlı Türkçesinde sıklıkla kullanılan Arapça ve Farsça sözcüklere de yer vermiştir.

Bu yabancı kökenli kelimelerin, Türkçenin söz dizimi kurallarıyla kelime gruplarının ve cümlelerin kuruluşunda yer alması ve bu kurallara uyum sağlayabilmesi ilgi çekicidir.

İncelediğimiz roman, "Amat" adlı bir gemide yaşananları konu etmektedir. Bu nedenle romanda doğal olarak denizcilik ve gemicilik terimleri sıklıkla kullanılmıştır. Genellikle Batı dillerinden alınan bu terimlerle Arapça ve Farsça kökenli kelimelere romanda bolca yer verilmiştir.

Çalışmamıza esas olması bakımından; hem Batı dillerinden dilimize girmiş olan kelimeler, hem de Arapça ve Farsça kelime ve kelime gruplarının cümle yapısına Türkçe kurallara göre katılmaları dolayısıyla yazarın bu romanı tercih edilmiştir.

2.İLGİLİ ALANYAZIN

2.1 KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu araştırmada, günümüze kadar söz dizimi üzerine yapılmış araştırmalar ile kelime gruplarının oluşum, tanımlandırma ve kullanımının incelendiği eserler göz önüne alınmıştır.

Bu tür araştırmalarda genel olarak öncelikle kelime gruplarının tanımlarına yer verilmiştir. Sonrasında ise bu grupların oluşumlarına ve kuruluş özelliklerine değinilmiştir. Bu kurallar ve özellikler sonrasında da verilen örneklerle konu tamamlanmıştır.

Bu çerçevede, öncelikle romanı yazarı ile ilgili bilgiler verilmiştir. Araştırmacıların ortaya koymuş oldukları tanımlar verildikten sonra, bu kurallar sistemi bir edebî eserin bütününe uygulanmıştır. Bu sistem, çalışmamızın kuramsal temelini oluşurmaktadır.

Tanımlardan sonra, kurallar verilmiş ve bu kurallar doğrultusunda romandan alınan örnek kelime grupları incelenmiştir.

Bu örneklendirme ve incelemeler sonunda romandaki kelime gruplarının toplam sayısı ve her bir kelime grubunun toplam kullanım oranı hesaplanarak sayısal bir veri elde edilmeye çalışılmıştır.

Bu sayede, kurallar altına verilen, farklı eserlerden alınmış örnekler yerine, bir eseri kelime grupları bakımından bütüncül bir yaklaşımla inceleme olanağı sağlanmıştır.

2.2 İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde söz dizimi alanında kaynak olabilecek bazı eserlere değinilmektedir. Tahsin Banguoğlu, ilk olarak 1959'da basılmış olan "*Türkçenin Grameri*" adlı eserinde dilimizi, ses özellikleri, uyumları ve değişimleri, kelime ve eklerin türleri ve yapıları, kelime çekimi, kelime grupları, cümle yapısı ve cümlenin öğeleri açısından birçok alanda inceler. Bu çalışma, Türk dilini her yönüyle ayrıntılı olarak incelediğinden dolayı önemli bir çalışmadır.

Zeynep Korkmaz'ın "*Şekil Bilgisi*" adlı eseri de dilimizi, dilimizin tarihî gelişimini ve kurallarını inceleyen önemli bir çalışmadır. Korkmaz bu eserinde dil ailelerini, Türkçenin bu dil ailelerinin arasındaki yerini, Türkçenin tarihî gelişimini ve kendi içindeki dallanma sürecini inceledikten sonra şekil bilgisi, kelimelerin kendi içindeki sınıflandırmaları ve kelimelerin görevleri hakkında bilgi vermiştir.

Muharrem Ergin, "*Türk Dil Bilgisi*" adlı eserinde, "dil" kavramının tanımına ve özelliklerine değindikten sonra yeryüzündeki dilleri ve dil ailelerini tanıtmıştır. Türkçenin tarihî gelişimi, ses özellikleri, Türkçede sözcük türetme yolları, sözcük türleri, cümle ve cümlenin unsurları gibi konular da bu eserde detaylı olarak yer almıştır.

Çalışmamızı hazırlarken temel aldığımız eser ise Leylâ Karahan'a aittir. Karahan, "*Türkçede Söz Dizimi*" adlı eserinde Türkçenin genel söz dizimi kurallarını, cümlenin yapısını, kuruluşunu ve öğelerini, kelime

gruplarını, kelime gruplarının oluşumunu ve cümlelerin bağlanma şekillerini incelemiştir. Bu çalışma yalnızca söz dizimini ele alan son eserlerden olduğu için araştırmamızda bu çalışmayı temel aldık.

Tahir Nejat Gencan, "*Dil Bilgisi*" adlı eserinde dil kavramına ve dillerin ana yurtlarına dair bilgilere yer verdikten sonra, Türkçenin yapısı ve dünya dilleri arasındaki yerinden bahseder. Türklerin kullandıkları diğer alfabeler ve Türkçenin tarihçesi hakkında bilgi verdikten sonra Türkçenin genetiğini inceler. Söz dizimine de detaylı şekilde yer veren bu çalışma, araştırmamızı oluştururken faydalandığımız en kapsamlı kaynaklardandır.

Söz dizimi ve kelime grupları araştırmalarına kaynaklık edebilecek bazı makaleler de aşağıda tarih sırasına göre sunulmuştur:

Tahir Nejat Gencan, Sıfat Birlikleri (1954)

Beşir Göğüş, Türkçede Birleşik Kelimelerin Oluşumu ve Nasıl Yazılması Gerekliliği (1962)

Vecihe Hatiboğlu, Kelime Grupları ve Kuralları (1963)

Zeynep Korkmaz, Türkiye Türkçesinde 'İktidar' ve 'İmkan' Gösteren Yardımcı Fiiller ve Gelişmeleri (1988)

Zeynep Korkmaz, Türkçede Birleşik Fiiller ve Anlam Kaymaları (1998)

Mustafa Öner, Türkçede Edatlı (Sentaktik) İsim Çekimi (1999)

Leylâ Karahan, Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine (2000)

Mehmet Özmen, İsim ve Sıfat Tamlamalarındaki Bozulmalar Üzerine (2000)

Halil İbrahim Usta, Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları İle İlgili Bir Sınıflandırma (2000)

Hülya Savran, Bir İsim İle Bir Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller Üzerine Yeni Görüşler (2001)

Nurettin Koç, Kelime Grubu Üzerine (2001)

Bu bölümde bazı temel kaynaklardan söz ettikten sonra araştırmamızla benzer konuları işleyen çalışmalardan söz etmek yerinde olacaktır. Bu konuda hazırlanan bazı yüksek lisans ve doktora tezleri tarih sırasına göre aşağıda sunulmuştur:

Kadir Tezer, Mehmet Akif'in Safahat'ında Kelime Grupları. (1999)

Atila Özsöyke, Refik Halid Karay'ın Memleket Hikâyeleri'nde Kelime Grupları. (2001)

Turgut Baydar, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Huzur" İsimli Romanında Kelime Grupları. (2001)

Gümüş Özden, Türkiye Türkçesi'nde Kelime Grupları Üzerine Bir Araştırma. (2002)

Zafer İpek, Reşat Nuri Güntekin'in "Acımak" İsimli Eserindeki Kelime Gruplarının İncelenmesi. (2004)

Gülçin Sürgen, Orhan Pamuk'un "Kar" Adlı Romanında Kelime Grupları Çalışması. (2005)

Mehmet Sağlam, Yahya Kemal Beyatlı'nın "Edebiyata Dair" Adlı Eserinde Kelime Grupları ve Bunların Cümle İçindeki Fonksiyonları. (2006)

Aylin Uysal, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Edebiyat Üzerine Makaleler"inde Kelime Grupları ve Söz Varlığı. (2007).

3. YÖNTEM

3.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ

Çalışma genel karakteriyle tanım ve sınıflandırmalardan yola çıkarak bu kuralları bir eserin bütününde uygulamalı olarak göstermeye dayalıdır. Çalışmada eserin tamamındaki kelime grupları öncelikle fişleme yöntemi kullanılarak sınıflandırılmıştır. Daha sonra gruplandırılan bu fişler, daha önce yapılan çalışmalardan ve bu çalışmalardaki bilgilerin harmanlanmasından yola çıkılarak, elde edilen kural ve özellikler altında örnek maddeler halinde sunulmuştur.

Çalışmada, son dönem araştırmalarından biri olmasından ve diğer çalışmalarda verilen kuralları da içermesinden dolayı Leylâ Karahan'ın "*Türkçede Söz Dizimi*" adlı eseri temel alınmıştır; ancak bu çalışmaya tamamen bağlı kalınmamıştır.

Çalışmanın sonunda, fişleme yöntemi kullanılarak elde edilen kelime gruplarının sayısal olarak toplamı ve her kelime grubunun bu toplam sayıya oranı sunulmuştur.

3.2 BİLGİ TOPLAMA KAYNAKLARI

Çalışmamızın temel kaynakları, daha önce söz dizimi ve dil bilgisi alanında yapılan çalışmalar ve bu çalışmalarda saptanmış kuralları harmanlayarak incelediğimiz romandır. Bu bilgi kaynaklarını şöyle sıralayabiliriz:

TEZDE YARARLANILAN ROMAN:

- İhsan Oktay Anar, Amat

TEZDE YARARLANILAN KİTAPLAR:

- Tahsin Banguoğlu, Türkçenin Grameri
- Ahmet Beserek, Türkçede Cümle Yapısı
- M. Kaya Bilgegil, Türkçe Dil Bilgisi
- Fuat Bozkurt, Türkiye Türkçesi
- H. İbrahim Delice, Türkçe Söz Dizimi
- Jean Deny, Türk Dili Grameri
- Hikmet Dizdaroğlu, Tümce Bilgisi
- Haydar Ediskun, Türk Dil Bilgisi
- Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi
- Leyla Karahan, Türkçede Söz Dizimi
- Nurettin Koç, Yeni Dil Bilgisi
- Zeynep Korkmaz, Türkiye Türkçesi Grameri(Şekil Bilgisi)
- Mazhar Kükey, Türkçenin Söz Dizimi

TEZDE YARARLANILAN SÖZLÜKLER

- Ahmet Topaloğlu, Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü
- Zeynep Korkmaz, Gramer Terimleri Sözlüğü

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1 İHSAN OKTAY ANAR

4.1.1. Hayatı

İhsan Oktay Anar, Cumhuriyet Döneminin postmodern tavırlı romancılarından. Anar, 1960 yılında Yozgat'ta doğmuştur. "Ailesi Tatar aıllı olan yazarın ataları, 1893'te Kazan'dan İstanbul'a gelmiştir." (Karlıdağ, 2010, 19) Yazarın büyükbabası İstanbul'a yerleştikten sonra soyadı kanunuyla "Anar" soyadını almıştır.

Anar'ın babası Mehmet Sait Bey Tekel'de müskirat eksperisi, annesi Bedia Hanım da memurdur. Anar, ilk ve ortaokulu İstanbul'da okumuştur. Lise öğrenimine İzmir Karşıyaka Erkek lisesinde başlamıştır. Okuma aşkıyla sürekli okumak için okuldan kaçıp Milli kütüphaneye giden yazar, bir süre sonra okula devam etmediği için okuldan atılır. Bu olayın ardından yazar lise eğitimini Akşam lisesinde tamamlar. Anar liseden sonra Ege Üniversitesi Felsefe bölümünü kazanır. Yüksek lisans ve doktorayı da aynı üniversitede tamamlar. "Yüksek lisansı 'Sokrates Öncesi Felsefede Varlık Sorunu' başlıklı teziyle, doktorayı da 'Antik Yunan Felsefesinde Zaman Kavramı' başlıklı teziyle bitirir."(Karlıdağ, 2010, 19) 1999'da Felsefe bölümünden öğrencisi Özlem Hanım'la evlenen yazar, Ege Üniversitesi'nde yardımcı doçent olarak görev yapmakta ve yaşamını İzmir'de sürdürmektedir.

4.1.2. Sanatı

Anar, çok okuyan bir ailede yetişmiş olmanın da getirisiyle çocukluğundan beri çok okuyan bir kişidir. Bir felsefeci olmanın etkilerini edebî birikimiyle harmanlayan yazarın eserlerinde bu sentezin izleri hissedilmektedir. Yazarın şimdiye kadar yayımlanmış beş romanı vardır. İlk romanı “Tamu”yu 1991’de yazan yazar, bu romanı tekrar incelediğinde yayımlamaktan vazgeçer. 1995’te ise sanatçının ilk romanı olan “Puslu Kıtalar Atlası” , İletişim Yayınları tarafından yayımlanır. Bu roman yazar için gerçek bir başarıdır. Yirmiden fazla dile çevrilen roman, Kültür Bakanlığı tarafından tanıtılır. “Kitab-ül Hiyel” ise 1996’da yine İletişim Yayınları tarafından basılır. “Kitab-ül Hiyel”den iki yıl sonra, 1998’de, “Efrâsiyâb’ın Hikâyeleri” okuyucuyla buluşur. Bu eser tiyatroya uyarlanmış ve İstanbul Devlet Tiyatroları’nda sahnelenmiştir. “Efrâsiyâb’ın Hikâyeleri”nden sonra bir süre yazmaya ara veren yazar, 2005’te “Amat”ı tamamlayarak okuruyla yeniden buluşur. “Amat”, birçok yazarımız tarafından “2005’in en iyi romanı” olarak nitelendirilmiştir. 2007’de Anar’ın son romanı “Suskunlar” yayımlanır. Yazar bu romanıyla “2007 yılı birinci Oğuz Atay Roman Ödülü”nü ve “Orhan Pamuk Roman Ödülü”nü kazanmıştır. Ayrıca Yazarın romanlarında fantastik unsurların yoğun kullanımı dikkat çekicidir. Romanlar alegorik olarak tanımlayabileceğimiz niteliktedir. Çoğunlukla iyi-kötü çatışması aralığında dönen romanların kahramanları, aşırı hırslarına mağlup olarak kötünün yanında yer alanlar, kötüler ve iyilerdir.

Yazarın, edebî ve felsefî bilimlerin de kuşkusuz bir sonucu olarak anonim eserlerden, halk hikâyelerinden, destanlardan mitolojik unsurlardan etkilendiği ve bu etkileri romana yansıttığı ilk anda göze çarpmaktadır. Bu büyüdü dünyalar yaratılırken bu unsurlardan daha çok dikkat çeken ilahî

metinlerin kaynak edinilmiş olmasıdır. Örneğin “ Amat”ın “Diyavol Paşa” sı ile “Suskunlar”ın Tağut’u şeytanın ta kendisidir. Öyle ki, Diyavol’un adı bile Latince “Diavolos” kelimesinden gelmektedir. Diyavol da şeytan gibi günahkârlardan, günah işlemeye meyilli kişilerden kendine itaat eden bir ordu yaratma arzusu içindedir. Yine “Amat”ın “Kırbaç Süleyman” ı ise rüzgâra hükmederek gemiyi fırtınadan kurtarıırken, doğaya hükmedebilen Hz. Süleyman’ı çağrıştırır. “Amat”ın borucusu Eşek İsrâfil ise gemideki göreviyle bile hemen İsrâfil’i anımsatır. Gemide vebadan ölen İsrâfil ve diğerlerinin alnında Amat yazısı belirdiğinde yine İsrâfil elindeki borusunu üflemiştir.

“Puslu Kıtalar Atlası”nda, halk hikâyelerimizde ve halk şairlerimizin şair oluşlarının anlatıldığı anlatılarda sıkça karşılaştığımız rüya motifi karşımıza çıkar. Ayrıca diri diri gömülen Bünyamin’in mezardan çıkması, sözlü kültür öğelerimizde yer alan bir motiftir. Yine sözlü kültürümüze ait kurt motifi hem “Efrâsiyâb’ın Hikâyeleri”nde hem de “Suskunlar”da karşımıza çıkar. “Efrâsiyâb’ın Hikâyeleri”nde İslam dininde Azrail olarak adlandırılan meleği, ona “Ölüm” adını vererek kişileştirmiştir. Romanlarda yaratılan bu mistik, tasavvufi ve büyülü dünyada musikiye de sık sık yer verilmiştir. “Amat”ın Diyavol’unun sinekemanı vardır. Kimsenin giremediği kamarasında kemanını çalmaktadır. “Efrâsiyâb’ın Hikâyeleri”nde, Ölüm, Uzun İhsan’ı ararken keman çalan genç, notalarının ve nağmelerinin büyüsüne kapılarak hıçkırıkları arasında Uzun İhsan’ın yerini tarif edemez.

“Suskunlar”da ise başkahramanlar bestekâr ve müzisyenlerdir. Ayrıca Mevlevî şeyhi de yine neyzendir.

Yazar genellikle 16. ve 17. yüzyıllarda geçen konularını işlerken buna uygun bir dil kullanmıştır. Türkçeye ve kurallarına hâkim olan yazar, Osmanlı Türkçesinde sıklıkla kullanılan kelimeleri ustalıkla kullanmıştır. Yıldız Ecevit’e göre İhsan Oktay Anar, “ doksan ortalarında Osmanlıca ile Türkçeyi birbirine karıştırarak, Türk edebiyatında o güne değin görülmedik bir dil-kurgu dokusu sergiler.” (Ecevit, 2002, 93) Sonuç olarak Anar’ın kutsal metinlerden, Türk sözlü kültür anlatılarından etkilendiğini, musikiyi romanlarında önemli bir yere

koyduğunu, Osmanlıca ile günümüz Türkçesini başarılı bir şekilde harmanlayarak kendine özgü bir dil ve üslûp oluşturduğunu söyleyebiliriz.

4.1.3. Eserleri

Edebiyatımızda son dönemlerde başarılı postmodern tavrıyla dikkat çeken Anar'ın beş romanı bulunmaktadır. Romanların konu ve olay örgülerine kısaca değineceğiz.

4.1.3.1. Puslu Kıtalar Atlası (1995)

Yazarın ilk romanı olan kitap, 1995 yılında yayımlanmıştır. Olay, İstanbul'da geçmektedir. Uzun İhsan Efendi'nin korsanlık yapan dayısı Arap İhsan, savaş ganimeti olarak yanına getirdiği Alibaz ile bir gece yarısı yeğeni Uzun İhsan'ın evine gider. Uzun İhsan, bilime ve öğrenmeye son derece meraklı biridir. Hayalinde bir dünya atlası çizmek vardır. Gezerek, görerek öğrenmeye cesaret edemediği için bu haritaları, gördüğü rüyalar sayesinde çizmeyi düşünür. Bu yüzden rüyalarına kavuşup haritayı tamamlamak için yeşil bir sıvı içerek günün büyük kısmını uyuyarak geçirir. Arap İhsan bir süre sonra ölür ve Alibaz, Uzun İhsan Efendi'ye kalır. Ancak Arap İhsan, ölmeden önce savaş ganimeti olarak getirdiği eski bir kitabı Uzun İhsan'a bırakır. Bu eseri okuyan Uzun İhsan Efendi kitaptan çok etkilenir ve her şeyden şüphe duymaya başlar. Bu arada gençlik bunalımında olan Uzun İhsan'ın oğlu Bünyamin rahat uyuyabilmek için babasının içtiği uyku sıvısından içer. Uzun süre uyuduğu için öldü sanılarak mezara konulur. Ancak bir ses yardımıyla

gömüldüğü mezardan kurtulmayı başarır. Bünyamin'in diri diri gömüldüğü mezardan çıktığını duyan Vardapet, Bünyamin'i yanına, Lağımçı Ocağı'na almak ister. Babasının iznini de alan Bünyamin bu teklifi kabul eder. İhsan Efendi, eseri de Bünyamin'in yanına vererek her başı sıkıştığında ona bakmasını ister. Bünyamin çeşitli maceralara atılır ve kara para onun eline geçer. Ebrehe de o paranın peşindedir. Ömrü boyunca uyumamış olan Alibaz ise konuk olduğu bir savaşta korkarak ilahiye benzer seslerin duyulduğu, tapınak gibi yüksek tavanlı bir binaya girer. Buradaki adamlardan biri Alibaz'a bir karışım içerir ve yıllarca uyumamış olan Alibaz bu sayede bir leylek yuvasında uykuya dalar. Sonunda Bünyamin, babasının kendisine verdiği kitabı hatırlar. Bu kitap İhsan Efendi'nin hazırladığı Puslu kıtalar atlasıdır. Açtığında kendisine yazılmış olan mektubu bulur ve okumaya başlar. Mektupta İhsan Efendi oğluna, görüp duyduğu her şeyin aslında kendi zihnindeki düşlerden ibaret olduğunu söylemektedir.

4.1.3.2. Kitab-ül Hiyel (1996)

Eser, üç ana bölümden oluşur. Bu bölümlerden ilki Yâfes'in, ikincisi Kara Calûd'un, üçüncüsü ise Üzeyir'in hikâyesidir. Yâfes, genç yaşta kılınç dövme sanatına heves eder ve mesleğe kabul edilir. Kısa zamanda Zülfikâr'a denk bir kılınç yapmayı becerir. Daha sonra duvarına makasa benzeyen bir kılınç asınca geleneksel usulleri bıraktığından meslekten atılır. Yâfes'in tüm hayali Hiyel ilmini öğrenmektir. Bir yolunu bulup Mühendishane-i Bahrî'ye girer. Orada su ile temas eder etmez patlayıveren "budasyom" adlı maddeyi keşfeder. Bir süre sonra derslerinde başarısız olduğu için okuldan atılır. Okuldan atıldıktan sonra hem karada hem denizde ilerleyebilen bir savaş aracı yapma hayalleri kurar. Galata'da tanıştığı Zencefil Çelebi'yi projesine ortak eder. Çelebi tüm maliyeti karşılar; ancak patent hakkı için birçok kişiye rüşvet vermesine rağmen Hiyel Kalemî Reisi Uzun İhsan Efendi'den ruhsat

alamaz. Bu yolda tüm varlığını tüketir. Yâfes geçimini çeşitli yollardan sağlayarak ve yeni projelerinin peşinden koşarak kırklı yaşlara gelir. Yeni projesi, “Tahtelbahir” adını verdiği denizaltıdır. Ruhsat alamayacağını bildiği için Hiyel Kalemî Reisi'nin oğlu Davud'u kaçıır. İstedikini yine alamayınca Davud yanında kalır. Proje için evini ipotek gösterir. Kendisine projelerinde yardım etmesi için yanına aldığı Calûd'la Tahtelbahiri tamamlar. Yâfes sonunda denizaltı ile suya girer ve bunun öncesinde ölmesi durumunda evini Calûd'a bıraktığını bildiren bir vasiyetname yazar. Denizaltıyla suya girdiğinde hava basıncı sebebiyle kulak zarı patlar ve canını zor kurtarır. Hiyel ilmîne de tövbe eder. Yâfes tövbe ettikten sonra Calûd'a da bu ilimle uğraşmayı yasaklar. Ancak Calûd Yâfes'i dinlemez ve çalışmalarını sürdürür. Yâfes, bir süre sonra ölür. Calûd artık Yâfes'in evinde ömrünü bu yolda harcamaya devam eder. Bu çalışmalardan çok para kazanır. Yaşı artık elliyi geçen Calûd projelerini gerçekleştirmek için bir çırak alır. Calûd, çırağı Üzeyir'i yalnızca proje için yetiştirmeye başlar. Üzeyir, evden hiç çıkmadan sadece proje üzerinde çalışmalara yardım eder. Calûd da bir süre sonra ölür. Artık ev de projeler de Davud ve Üzeyir'e kalmıştır. Bir süre sonra Hiyel Kalemî Reisi Uzun İhsan Efendi Davud'u almaya gelir ve Üzeyir'in temiz yüzünden etkilenerek onu evine davet eder. Davud evden ayrıldıktan sonra on yıl daha evden çıkmaya cesaret edemeyen Üzeyir bir süre sonra her şeyin zihninde olduğuna karar verir ve dış dünyaya açılır. Yâfes'in yüz on bir yıl önce yaptığı ipotek anlaşması sonucu evini de kaybeden Üzeyir, evden ayrılmadan önce odaları tek tek dolaşırken Yâfes'in projelerinin kalıntılarını bulur ve yıllardır üzerinde çalıştıkları sırrı anlar. O gecenin sabahında evden ayrıldıktan sonra kendisinden bir daha haber alınmaz.

4.1.3.3. Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri (1998)

Ölüm, Apturrahman adlı bir külhanbeyinin canını almadan önce bir oyun oynamak ister. Oynayacakları oyunu Apturrahman kazanırsa ömrüne yüz yıl eklenecek, kaybederse hem kendisi hem oyundaki eşi ölecektir. Apturrahman, en yakın arkadaşı ile eş olur, “Ölüm” de Apturrahman’dan sonra canını alacağı Cezzar Dede ile. Oyunu “Ölüm” kazanır ve hem Apturrahman’ın hem de arkadaşının canını alır. Sonrasında Ölüm, Cezzar Dede ile de oyun oynamak ister. Buna göre torunlarına hikâyeler, masallar anlatan Cezzar Dede ile Ölüm birbirlerine hikâye anlatacaktır. Cezzar Dede’nin anlattığı her hikâye için ömrü bir saat uzayacaktır. Oyuna Ölüm başlar. Bu esnada Ölüm, defterine bakarak canını alması gereken sonraki kişinin Uzun İhsan adında biri olduğunu görür. Bu kişiyi bulmak için Cezzar Dede ile yola koyulurlar. Bu esnada Ölüm, hikâyesini anlatmaya başlar. Ölüm hikâyeyi bitirdiğinde Uzun İhsan’ın bulunduğu yere yaklaşmışlardır. Bu esnada etraf çok kalabalıklaşır. Uzun İhsan da durumdan faydalanarak gözden kaybolur. İhsan Efendi’nin gideceği sonraki yere doğru ilerlerken Cezzar Dede de hikâyesini anlatmaya başlar. Uzun İhsan’ın bulunacağı yere vardıklarında hikâye de bitmiştir. Bu esnada keman çalan bir delikanlı görürler. Bu genç Uzun İhsan’ın yerini bilmektedir. Ancak kemanın duygulu sesinden dolayı hiçkırıklara boğulur ve Uzun İhsan’ın bulunduğu yeri tarif edemez. Uzun İhsan bir kez daha kurtulmuştur. Uzun İhsan’ın gideceği bir sonraki mahalleye doğru yola çıktıklarında Cezzar Dede diğer hikâyesini anlatmaya başlar. Hikâye bittiğinde mahalleye varırlar ve orada kalabalık bir düğünle karşılaşılırlar. Uzun İhsan durumdan faydalanarak bir kez daha gözden kaybolur. Bu kaçma ve kovalama devam eder. Ölüm de bir hikâye anlatır. Ölüm’ün hikâyesi bittiğinde Uzun İhsan’ın bulunması gereken evin

önüne gelmişlerdir. Bu esnada gök gürlemeye, şimşekler çakmaya başlar. Buna rağmen odayı bulur ve içeri girerler. Tam Ölüm İhsan'ın canını alacağı sırada, orada resim yapan bir çocuk resimdeki güneşi boyamak için aldığı sarı boyayı resme sürünce birden resimde güneş açar ve her yer gözleri kör edecek kadar kuvvetli bir ışıkla dolar. Ölüm ışıktan etkilenip elleriyle gözünü kapattığı sırada Uzun İhsan yine kaçır. Bir sonraki hikâyeyi Cezzar Dede anlatmaya başlar. Hikâye bittiğinde anlatma sırası Ölüm'e geçer.

Ölüm'ün hikâyesi bittiğinde Cezzar Dede yeni bir hikâyeye anlatmak istemez ve hikâyelerin de bir sonu olması gerektiğine inandığını söyler. Ölüm'den artık canını almasını ister. Bu sırada Uzun İhsan'ın kaldığı evin önüne gelirler. Burada kurda benzeyen büyük bir hayvan görürler. Bu hayvan eve bekçilik yapmaktadır. Pencereden içeriye gözetleyen Ölüm, Uzun İhsan'ı uyurken görür. Ölüm bağırarak Uzun İhsan'ı uyandırır; fakat bu sırada bekçi kurt Ölüm'ün ayakları dibinde hırlamaya başlar. Ölüm kurtulmak için Uzun İhsan'dan yardım ister. Yardım etmeyi kabul eden Uzun İhsan'ın bunun karşılığında şartı, yaşaması için Ölüm'ün ona biraz daha zaman vermesidir. Bu sayede Uzun İhsan'ın ömrü uzar.

Zamanın geldiğini anlayan Cezzar Dede kasabanın çıkışına doğru ilerlemeye başlar. Bu arada Cezzar Dede'nin torunları onu aramaktadır. Yolda karşılaşırlar. Torunlardan biri asık suratlı Ölüm'ü tanır ve torunlar dedelerini Ölüm'e vermeyeceklerini söylerler. Ölüm, eğer güneş kaybolmadan gülmeyen yüzünü güldürürlerse Cezzar Dede'nin canını almayacağını söyler. Ama güldüremezlerse Cezzar Dede ölecektir. Teklifi kabul eden çocuklar günbatımı yaklaştığı halde Ölüm'ü güldüremezler. Bu esnada torunlardan birinin gözünden akan bir damla yaş, Ölüm'ün gülmeyen yüzünü güldürür.

Cezzar Dede, anlattığı hikâyeyi can kulağıyla dinleyen torunlarına son sözünü söyledikten sonra çocukları yatırır ve çocukların üstünü örter.

4.1.3.4. Amat (2005)

Osmanlı döneminde büyük bir gemi uzun bir sefer hazırlığındadır. Gemiye yaptıran Diyavol Paşa aynı zamanda geminin kaptanıdır. Diyavol Paşa, geminin tüm mürettebatını kendi seçmiştir. Yalnızca Kırbaç Süleyman'ı o seçmemiş, Kırbaç Süleyman bu gemiye yüksek bir makamdan gelen özel bir emirle atanmıştır.

Bu gemi, tüm hazırlıklar tamamlandıktan sonra gemiciler tarafından uğursuz olduğuna inanılan Salı günü denize açılır.

O dönemler gemilere isim verme âdetinin olmadığı dönemler olmasına rağmen bu geminin bir adı vardır: AMAT

Gemi yol alırken savaş borusu ötmeye başlar. Kaptan Diyavol Paşa tatbikat amaçlı teyakkuz emri vermiştir. Emri verdikten sonra kaptan Diyavol kamarasına çekilir, yönetimi de Ali Reis ve Kırbaç Süleyman'a devreder. Mürettebata söz geçirebilen kişi koca reis olacaktır. Önemli olan mürettebata yapamayacakları şeyi değil; yapmak istemeyecekleri şeyi yaptırmaktır. Bunun sonucunda Kırbaç Müslüman mürettebata bir caminin minaresini yıktırarak koca reis unvanını alır.

Sonrasında Diyavol, Süleyman'a istediği zaman odasına girip, sadece bir kitap dışında tüm kitapları okuyabileceğini söyler.

Bir süre sonra Amat şiddetli bir fırtınaya yakalanır. Kırbaç Süleyman rüzgâra "Ey rüzgâr! Dur artık dur!" diye haykırarak rüzgârı dindirir.

Gemide bir de fal bakan, gaipten haberler verdiğiğine inanılan Nuh Usta vardır. Gemideki birçok kişinin falında ölüm ve zulmü simgeleyen uğursuz şekiller görmüştür.

Bir süre sonra Amat bir Venedik gemisiyle çatışır. Ancak bu esnada gemi çok yara aldığı için en yakındaki kara parçasına çekilip bakıma alınması gerekir. Bu kara parçası, şövalyelerin koruduğu Malta adasıdır. Malta'daki bakım biter, gemi denize açılır. Bu sırada Dişavol yeniden ortaya çıkar ve Kırbaç Süleyman bu riskli kararı verirken ortada olmayan Dişavol'u suçlar. Dişavol da onu cezalandırıp odasına hapseder ve yerine Abuzer Reis'i getirir.

Abuzer Reis, peşlerine takılan gemilerden kurtulmak için geceleri daima yakılması zorunlu olan, geminin namusu anlamına gelen feneri gece vakti yaktırmayarak peşindekilerden kurtulur; ancak herkes bu korkakça hareketten dolayı ondan nefret eder.

Bunun ardından mürettebat, grandi direğine tünemiş bir baykuş görür. Uğursuzluk getirdiğine inandıkları bu hayvanı kovmak için yukarı çıktıklarında Osmanlı sancağı olması gereken yerde, dalgalanan kapkara bir sancak görürler.

Bu sancak Dişavol'un emriyle asılmıştır ve günahı, günahkârları temsil etmektedir. Navarin'deki iki yüz kırk yedi meşe ağacından yapılan bu geminin iki yüz kırk yedi kişilik mürettebatı vardır. Dişavol mürettebata bu sancağın günahlarını saklayacağını söyler ve sanki işlerken yanındaymışçasına herkesin günahlarını tek tek sayar.

Bu sırada Dişavol iki Osmanlı gemisine saldırı emri verir. Saldırı sırasında Abuzer Reis ölür; ağzına meşe tohumu konularak geminin ambarına bırakılır.

Sonrasında bir sisin içine giren Amat bir Venedik şalopasını ele geçirmek için saldırıya geçer. Ancak buradan hiçbir şey elde edilemediği gibi gemiye de veba bulaşır.

Vebaya yakalanmak istemeyen denizciler Nuh Usta'ya muska yazdırırlar. Ancak Nuh Usta bu muskalara her gemicinin öldürdüğü kişilerin isimleriyle birlikte bir de meşe tohumu koyar.

Zaten Amat, bir gemi kazasından sonra kıyıya vuran cesetlerin gömüldüğü bir mezarlıkta biten tam iki yüz kırk yedi meşe ağacından yapılmıştır. Bu ağaçlar, kesmek için baltayla vurulduğunda her ağaçtan acılı feryatlar duyulmaktadır. Yani mürettebatın bulunduğu gemi, o gemici cesetlerinin kanını ve etini emerek büyüyen ağaçlardan yapılan lânetli bir gemidir.

Bu esnada ölümsüzlüğün peşinde olan Kırbaç Süleyman, Diavol'un kendisine yasakladığı kitabı okuyarak ölümsüzlüğün sırrını öğrenir; ancak Diavol'a da yakalanır. Diavol onu cezalandırarak Süleyman'ı vebadan ölenlerin yanına attırır.

Süleyman, mumla ölümlerin yüzüne baktığında hepsinin alnında "AMAT" yazdığını görür.

Bir rivayete göre bir haham çamurdan bir insan yapar ve alnına "gerçek" anlamına gelen "EMET" yazar. Böylece bu insan canlanır ve hahamın her emrini yerine getirir. Ancak kelimenin başındaki harf silindiği için "EMET", "MET"e yani "ölüm"e dönüşmüş; böylece bu insan da ölmüştür. Navarinli Yahudiler EMET'i AMAT olarak telaffuz ederler. Diavol, yani Şeytan da gemideki ölümlerin alnına bu kelimeyi yazarak onları diriltmeyi ve kendine bir günahkârlar ordusu yaratmayı istemektedir.

Kırbaç Süleyman, Diavol'un kendisine yasak ettiği kitabı okuyarak bu gerçeği öğrenir. Kaldığı ambardan kurtularak geminin üstünde yazan "AMAT" isminin "A" harfini geminin toplarıyla ateş ederek parçalar. Bu harf düşünce geriye "ölüm" anlamına gelen "MAT" kalır ve gemi paramparça olur. Böylece Süleyman kendisini de mürettebatı da sonsuz kölelikten kurtarmış olur.

4.1.3.5. Suskunlar (2007)

17. yüzyıl sonlarında İstanbul'da mavi ışık saçan bir hayaletin görülmesi herkesi paniğe sevk etmiştir.

Bu sırada Kanunî Âsım'ın evinde boğazlanarak öldüğü ortaya çıkar ve panik havası tüm şehri sarar.

Cinayeti işleyen kişi, kendini herkese Pereveli Hacı İskender Efendi olarak tanıtan vâizdir.

Bu vâiz aslında Venedikli bir esirdir. Bekâr olan Kanunî Âsım ev işlerinde kendine yardım etmesi için bu uzun parmaklı, on altı yaşındaki kısılığından dolayı 'Cüce' olarak anılan köleyi oldukça düşük bir fiyata satın alır. Bir süre sonra bu kişinin müzik konusunda tam bir hazine olduğunu fark eder.

Cücenin besteleri her yerde çok beğenilir ve Kanunî Âsım bu sayede iyi para kazanır. Bu sebeple cüceyle anlaşma yaparlar. Âsım cüceye özgürlüğünü verir. Cüce gün içinde istediği gibi gezecektir ve Âsım gelirininde birini cüceye verecektir.

Cüce bu özgürlükten faydalanarak şehrin altını üstüne getirmeye başlar. Türkçe öğrenir ve dini bilgiler konusunda âlim olmanın saygınlık getirdiğini keşfeder. Birçok dinî kitap satın alır. Bu sayede kendini geliştirir, Kur'an'ı ezberler. Bunların sonucunda da Fatih Camii'nin cemaatine katılır ve bir süre sonra vaaz vermeye başlar.

Bu sırada Kanunî Âsım Nevâ adında bir kıza âşık olur. İçini cüceye döker. Bir gün çarşıda birlikteyken gördükleri Nevâ'yı cüceye gösterir. O anda cüce de gönlünü Nevâ'ya kaptırır.

Âsım kendisine yüz vermeyen Nevâ için beste yapmaktadır. Bu besteyi evinin önünde çalarak aşkını ilân edecektir. Cüce bu durumu çok kıskanmaktadır. Asla kendisinin olamayacağını bildiği Nevâ'yı ona da yâr etmeyecektir.

Cüce Efendi bestesini Nevâ'ya sunmaya giden Âsım'ı boğazlayarak öldürür. Yanına besteyi de alarak Sofuayyaş'ta bir yere taşınır. Taşınmadan önce Âsım'ın bestesini bozmuş, kâğıdının üzerine de domuz yağı sürmüştü ve kâğıdı da Nevâ ile annesinin oturduğu evin kapısının altına atmıştır.

Bu olaydan sonra Âsım'ın ruhu azap çekmeye başlar, sık sık Nevâ'yı ve annesini rahatsız eder. Anne, Nevâ'ya âşık olan üd ustası Dâvut'tan yardım ister. Dâvut'a kapı eşiğinde bulduğu domuz yağı kokan kâğıdı da bırakarak çekip gider.

Dâvut, çareyi kardeşi Eflâtun'un katıldığı Galata Mevlevîhanesi'ne gitmekte bulur. Aynı zamanda ney üstadı olan Mevlevî Şeyhi İbrahim Efendi, ölmüş olan Âsım'ın hayatında eksik kalan bir parça olmasından dolayı dünyadan ayrılamadığını söyler.

Şehirde birbiri ardına cinayetler işlenmeye başlamıştır. Öldürülenlerin hepsi de birer musiki üstadıdır. Sıranın kendisine geldiğini anlayan Şeyh İbrahim Efendi, Dâvut'a bir mektup bırakır. Cinayetlerin arkasındaki kişi Tağut; yani Şeytan'dır. Ancak sıra Dâvut'un kardeşi Eflâtun'a gelmiştir.

Tağut, cinayetleri kendisine ölümsüzlük vaat ettiği Cüce Efendi'ye işlettirmiştir. Cüce, Eflâtun'u öldürmek üzereyken Dâvut yetişir; ancak cüce Eflâtun'u göğsünden vurur. O sırada Neyzen Bâtın Hazretleri son musiki üstadı Eflâtun'a hayat nefesini üfler ve onu ölümsüz kılar. Böylece Tağut bir kez daha hezimete uğrar. Musiki üstadı tarafından bestesinin düzeltildiği ve çalındığı bir kâhin tarafından görülen Âsım'ın ruhu da göklere yükselerek huzura erer.

4.2. TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI

4.2.1. Tanımlar

Jean Deny, “*Türk Dili Grameri*” adlı eserinde kelime gruplarını “kelime öbekleri” olarak adlandırır ve kelime gruplarını şöyle tanımlar: “Kelimelerin şekil bakımından olduğu gibi, mantık bakımından da bir bütün vücuda getiren her topluluğuna, biz, kelime grubu adını vereceğiz. Bir kelime grubu mantık bakımından az çok tam bir mânâyı içine almış bulunur. Şekil veya morfoloji bakımından ise esas itibariyle tek bir kelimedenden ibaret imiş gibi insiraf hâllerini alabilir” (Deny, 1941, 709).

Vecihe Hatiboğlu, “*Türkçenin Sözdizimi*”nde kelime grupları için “yargısız anlatımlar” der ve kelime grupları hakkında şunları söyler: “Yargısız anlatımlar, yargılı anlatımlara çeşitli yönlerden yardımcı olurlar. Yargısız anlatımlar en az iki sözcüğün türlü ilgi ve nedenlerle yan yana sıralanmasından doğan birliklerdir. Yargı bildirmeyen bu birlikler, anlatımlar ya da kalıplaşmamış sözcüklerden kurulan her türlü tamlamalardır ya da kalıplaşmış sözcüklerden kurulan birleşik sözcükler, deyimler veya ikilemelerdir” (Hatiboğlu, 1972, 2).

Mazhar Kükey, “*Türkçenin Sözdizimi*”nde, “sözcük öbekleri” olarak adlandırdığı kelime gruplarını şöyle tanımlar: “Birden çok sözcüğü içine alan, anlamında ve yapısında bir bütünlük bulunan, tümcede bir tek sözcük gibi iş gören; tümceden küçük, sözcükten büyük, anlamlı geniş dil birliğine “sözcük

öbeği” adı verilir. Sözcükler, ek alarak ya da eksiz olarak birbirine bağlanma yolu ile sözcük öbeklerini oluştururlar” (Kükey, 1975, 2).

Hikmet Dizdaroğlu, “*Tümce Bilgisi*” adlı eserinde kelime gruplarını “Sözcük Öbekleri” başlığı altında ele almıştır. Sözcük öbeklerini şöyle tanımlar: “Sözcük öbeği, çeşitli anlam ve yapı ilişkileriyle bir araya gelen sözcüklerden oluşmuş dilbilgisi birliğidir. Sözcük öbekleri yapı ve anlam bakımlarından bir bütündür. Öbeğin yapısını değiştiremeyiz; karşıladığı kavram ya da nesne, ancak o kalıp içinde anlatılabilir” (Dizdaroğlu, 1976, 34).

M. Kaya Bilgegil, “*Türkçe Dilbilgisi*”nde kelime gruplarını “belirtme grupları” olarak isimlendirerek bunları şöyle tarif eder: “Birden ziyade kelimedenden meydana geldiği hâlde, cümledeki görevi bakımından bir tek kelimedenden farksız olan, gerektiği takdirde yine bir kelime imiş gibi çekim eki alabilen isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği bileşik sözlere belirtme (tâyin) grupları diyoruz” (Bilgegil, 1984, 115).

Ahmet Topaloğlu, “*Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*”nde kelime grubunu şöyle tanımlar: “Kelime Grubu (İng. word phrase, Fr. Groupe de mot, Ru. slovosocetaniye), yalın veya türemiş bir sözcükle karşılanamayan kavramların ifadesi için veya cümlede anlamın bütünleştirilmesini sağlayacak görevli unsurları oluşturmak için bir araya getirilen anlamlı veya hem anlamlı hem de görevli kelimelerin oluşturduğu topluluğun dilbilgisindeki terim karşılığıdır” (Topaloğlu, 1989, 115).

Ahmet Beserek, “*Türkçede Cümle Yapısı*” adlı eserinde kelime grupları hakkında şöyle bir tanım yapmaktadır: “Birden fazla kelimenin çeşitli faktörler vasıtasıyla bir araya gelmesi, bir bütün oluşturması kelime grupları meydana getirir. Kelime gruplarının en ehemmiyetli fonksiyonu, bir kelimeymiş gibi işlem görmesidir. Çünkü; kelime grupları bir cümle içerisinde bir blok, bir unsur oluştururlar” (Beserek, 1991, 28).

Muharrem Ergin, “*Türk Dil Bilgisi*”nde kelime gruplarını şöyle tanımlar: “Birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve mânâsında bir bütünlük

bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören dil birliğidir” (Ergin, 1993, 353).

Fuat Bozkurt, “*Türkiye Türkçesi*”nde kelime gruplarını “birlik” olarak adlandırır ve şöyle tanımlar: “Birlikler, Türkçenin yargısız anlatım olanaklarıdır. Sözcükten tümceye geçiş evresidir. Türkçenin dil kuralları içinde oluşan birimlerdir. Kimileyin tümceye yakın bir anlam taşırlar. Yan cümle işlevi görürler. Sözcüklerden kurulan her türlü tamlamalardır” (Bozkurt, 1995, 139).

Nurettin Koç, “*Yeni Dil Bilgisi*”nde kelime gruplarını “sözcük öbekleri” olarak adlandırır ve şöyle tanımlar: “Birden çok sözcükten oluşan ve tümcenin yüklem, özne ya da tümleci olan dizime öbek (Alm. gruppe; İng. group) denir. Nasıl tümcenin temel (zorunlu) ve yardımcı (zorunlu olmayan) kurucuları varsa; öbeğin de bir temel kurucusu, bir ya da birkaç yardımcı kurucusu vardır. Çağdaş anlayışa göre, öbekler, temel kurucularına göre ad alırlar” (Koç, 1996, 419).

Haydar Ediskun, “*Türk Dil Bilgisi*”nde kelime gruplarını ayrı bir başlık altında incelememiştir. “İsim Takımları” bölümünde kısaca kelime grubunun oluşumunu şöyle tanımlamıştır: “Türkçede kelimelerin öbekleşmesindeki temel kural şudur: Önce yardımcı, sonra ana öge” (Ediskun, 1999, 114).

Tahsin Banguoğlu, “*Türkçenin Grameri*”nde kelime gruplarını “belirtme grupları” olarak isimlendirir ve şöyle tanımlar: “Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenirler, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru giderler. Bunlara kelime grupları (groupe de mot) diyoruz” (Banguoğlu, 2000, 496).

H. İbrahim Delice, “*Türkçe Sözdizimi*”nde kelime gruplarını “kelime öbekleri” olarak isimlendirir ve şöyle tanımlar: “Birden çok kelimedenden oluşan, yapısında ve anlamında bir bütünlük bulunan, cümle ve cümlemsi içinde tek cümle ögesi; kelime öbeği içinde bütün hâlinde yardımcı veya temel öge olarak işlem gören ve bir kelime türü (isim, sıfat, zamir, edat vb.) yerine kullanılan söz dizileridir” (Delice, 2003, 17).

Zeynep Korkmaz, “*Grammer Terimleri Sözlüğü*”nde kelime grubunu şöyle tanımlar: “Cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamdaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğudur.” (Korkmaz, 2003, 144).

Leylâ Karahan, “*Türkçede Sözdizimi*”nde kelime gruplarını şöyle tarif eder: “Kelime grubu, bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelenmek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimleridir.” (Karahan, 2004, 39).

Bu araştırmacıların tanımlarını dikkate aldığımızda şunlar söylenebilir:

1. Kelime grupları, birden fazla kelimedenden oluşur.
2. Kelime grupları, tek kelimeyle karşılanamayan kavramları, durumları, hareketleri veya nitelikleri karşılamak üzere bir araya gelen kelime topluluğudur.
3. Kelime grubu herhangi bir yargı bildirmez ve cümle içerisinde tek kelime olarak görev yapar.

Bu bilgilerden hareketle, kelime grupları şu şekilde tanımlanabilir: Kelime grupları, tek kelime ile karşılanamayan nitelik, durum, hareket, varlık ve kavramların ifade edilebilmesi için birden fazla kelimenin belirli kurallar içinde bir araya gelmesiyle oluşan, yargı bildirmeyen kelime topluluklarıdır.

4.2.2. Kelime Gruplarının Sınıflandırılması

İncelediğimiz eserlerde araştırmacıların kelime gruplarını değişik şekillerde tanımladıklarından söz ederek bu tanımlara yer vermiştik.

Bu eserlerde kelime grupları farklı şekillerde tanımlandığı gibi sınıflandırmalar da farklılık arz etmektedir.

Bu bölümde araştırmacıların eserlerindeki kelime grupları sınıflandırmalarına yer verilmiştir.

Jean Deny, “*Türk Dili Grameri*”nde, kelime gruplarını belirtici öbekler (terkib-i tavsifi, terkib-i izafi), yanaşmalık öbekler (beyanlı atıf öbekleri) ve cümle öbekleri olmak üzere üç grupta incelemiştir. (Deny, 1941, 711–772)

Mazhar Kükey, “*Türkçenin Sözdizimi*”nde, kelime gruplarını ikilemeler, bağlama öbeği, iyelik öbeği, ad tamlaması, sıfat tamlaması, ilgeç öbeği, ünlem öbeği, unvan öbeği, sayı öbeği, yükleme öbeği, -’li sözcük öbeği (akkuzatif öbeği), -e’li sözcük öbeği (datif öbeği), -de’li sözcük öbeği (lokatif öbeği), -den’li sözcük öbeği (ablatif öbeği) ve belirteç öbeği olmak üzere on beş başlık altında ele almıştır. (Kükey, 1975, 3-40)

M. Kaya Bilgegil, “*Türkçe Dilbilgisi*”nde, kelime gruplarını “belirtme öbekleri” adı altında incelemiştir ve kelime gruplarını isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, bağlaç grupları, zarf grupları, isim grupları, ikizlemeler, edat

grupları ve ünlem grupları başlıkları altında sekiz gruba ayırmıştır. (Bilgegil, 1984, 115–163)

Ahmet Beserek, “*Türkçede Cümle Yapısı*”nda, kelime gruplarını isim tamlaması, sıfat tamlaması, isim grupları, edat grubu, unvan grubu, zarf grubu, tekrarlar, ünlem grubu, bağlaç grupları olmak üzere dokuz başlık altında incelemiştir. (Beserek, 1991, 28–31)

Muharrem Ergin, “*Türk Dil Bilgisi*” adlı çalışmasında, kelime gruplarını tekrarlar, bağlama grubu, sıfat tamlaması, iyelik grubu ve isim tamlaması, âitlik grubu, birleşik isim, birleşik fiil, unvan grubu, ünlem grubu, sayı grubu, edat grubu, isnat grubu, genitif grubu, datif grubu, lokatif grubu, ablatif grubu, partisip grubu, gerundium grubu ve kısaltma grupları olmak üzere yirmiye ayırır. (Ergin, 1993, 355–375)

Fuat Bozkurt, “*Türkiye Türkçesi*”nde kelime gruplarını “birlik” olarak adlandırır ve ad tamlaması, sıfat tamlaması, ikileme, ilgi birliği, ilgeç birliği, eylem birliği, eylemlik birliği, ortaç birliği, ulaç birliği, san birliği, sayı birliği, ünlem birliği, bağlama birliği ve kısaltma birliği şeklinde on dört gruba ayırarak inceler. (Bozkurt, 1995, 141–157)

Nurettin Koç, “*Yeni Dilbilgisi*” adlı çalışmasında kelime gruplarını eylem öbeği, ad öbeği, belirteç öbeği ve ilgeç öbeği olmak üzere dört ana gruba ayırır. (Koç, 1996, 419–449)

Haydar Ediskun, “*Türk Dilbilgisi*” adlı çalışmasında kelime gruplarından isim takımları (belirtili isim takımı, belirtisiz isim takımı), sıfat

takımları ve birleşik fiillerden bahseder ve diğer kelime gruplarına yer vermez. (Ediskun, 1999, 114–246)

Tahsin Banguoğlu, “*Türkçenin Grameri*”nde “belirtme öbekleri” adı altında incelediği kelime gruplarını adtakımları, sıfattakımları, zarf öbekleri, takı öbekleri, çekim öbekleri (isim öbekleri, fiil öbekleri), bağlam öbekleri, yanaşma takımları, katma öbekler başlıkları altında sekiz ayrı bölümde incelemiştir. (Banguoğlu, 2000, 498–519)

H. İbrahim Delice, “*Türkçe Sözdizimi*”nde kelime gruplarını, “Kelime ile Kurulan Öbekler” (edat öbekleri, eksiz isim tamlaması, fiil öbeği, özel isim öbeği, sayı öbeği, sıfat tamlaması, tekrar öbeği, unvan öbeği ve zarf öbeği) ve “Ekle Kurulan Öbekler” (iki durumlu öbek, isim tamlaması, kısaltma öbekleri, sıfat yapım ekli öbek, yüklemsi öbekleri) başlıkları altında iki grupta ele alır. (Delice, 2003, 21–46)

Zeynep Korkmaz, “*Grameri Terimleri Sözlüğü*”nde ad tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, ad-fiil grubu, zarf-fiil grubu, ilgi grubu, ünlem grubu, sayı grubu, ikileme, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik fiil, birleşik ad, kısaltma grupları olmak üzere on kelime grubuna yer vermiştir. (Korkmaz, 2003, ilgili maddeler)

Leylâ Karahan, “*Türkçenin Söz Dizimi*”nde kelime gruplarını isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, isim-fiil grubu, zarf-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim grubu, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil ve kısaltma grupları başlıkları altında on dört ana bölümde ele almıştır. (Karahan, 2004, 39–84)

4.3. İNCELEME

4.3.1. İsim Tamlaması

İyelik ekli bir isim unsurunun, iyeliğin işaret ettiği bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur. Bu kelime grubunda iki isim unsuru aitlik, içinde bulunma, sınırlandırma, belirtme vb. anlam ilgileri çerçevesinde birbirine bağlanır (Karahan, 2006, 42)

Özellikleri :

a. İsim tamlamalarında en az iki isim unsuru bulunur. İki unsur bağlanırken zamirler ilgi hâli eki alır. İsimler ise ekli veya eksiz olarak birleşir. Tamlamanın ikinci unsurunda daima iyelik eki bulunur.

İsim unsuru (+ ilgi hâli eki) + isim unsuru + iyelik eki = isim tamlaması

- Galata + semt + i = Galata semti (s. 10)
- Mevlit + kandil + i = Mevlit kandili (s. 23)
- batakhaneler + in + kapı + ları = batakthane kapıları (s. 10)
- uskumru + dolma + sı = uskumru dolması (s. 11)
- buhur + mütevelli + si = buhur mütevellisi (s. 11)
- cadıkazık + hamam + ı = cadıkazık hamamı (s. 13)

- gümüş + koku + su = gümüş kokusu (s. 14)
- menfaat + çatışma + sı = menfaat çatışması (s. 14)
- ben + im + sevaplar + im = benim sevaplarım (s.14)

b. Bu tamlamada ana unsur sonda bulunur. Birinci unsur tamlayan, ikinci unsur tamlanandır.

- vardiyanın (ty) / dostluğu (tn) (s.46)
- seyir (ty) / güvertesi (tn) (s.46)
- tütün (ty) / çubuğu (tn) (s.47)
- incir (ty) / çekirdeği (tn) (s.47)
- dümen (ty) / vardiyası (tn) (s.47)
- celladın (ty) / yüzü (tn) (s.49)
- gönül (ty) / işi (tn) (s.49)
- palavra (ty) / güvertesi (tn) (s.50)
- kapağın (ty) / altı (tn) (s.51)
- Malik'in (ty) / yardımcıları (tn) (s.53)
- kamaranın (ty) / kapısı (tn) (s. 66)
- gençlik (ty) / hevesi (tn) (s. 76)
- camiin (ty) / minaresi (tn) (s.68)
- kurşunun (ty) / ağırlığı (tn) (s.78)
- ameliyat (ty) / gereçleri (tn) (s.78)

- kuyumcu (ty) / terazisi (tn) (s.78)
- yumurta (ty) / beyazı (tn) (s. 79)
- muşamba fenerin (ty) / ışığı (tn) (s. 79)

c. İsim tamlamalarında birinci unsur ilgi hâli eki taşıyorsa bu *belirtili isim tamlaması*dır. Bu tamlamalarda tamlayan belirli bir kavramı işaret eder. Bu tamlamalarda tamlayan belirtme görevi yapar. Tamlayan ile tamlanan arasındaki ilişki ekle kurulur.

- İfritlerin (ty) / gözleri (tn) (s. 25)
- Grandi direğinin (ty) / zifosu (tn) (s. 58)
- deniz kurtlarının (ty) / hemen hepsi (tn) (s. 80)
- sadrazamın (ty) / torunu (tn) (s.82)
- denizcinin (ty) / ekmeği (tn) (s.82)
- dudağını (ty) / kenarı (tn) (s. 82)
- dünyanın ve ahretin (ty) / bilgisi (tn) (s.84)
- Allah'ın (ty) / hiçbir kulu (tn) (s.85)
- iskandil vardiyasının (ty) / çavuşu (tn) (s. 85)
- sarayın (ty) / efendisi (tn) (s.87)
- simyacıların (ty) / üstâdı (tn) (s. 87)
- dalgaların (ty) / hışirtısı (tn) (s.87)
- omurganın (ty) / gıcirtısı (tn) (s.87)
- baş porsunun (ty) / emri (tn) (s. 88)

- kitabın (ty) / cildi (tn) (s. 90)
- açılan kapının (ty) / sesi (tn) (s.90)
- ruhun (ty) / varlığı (tn) (s. 92)
- azizin (ty) / ölüsü (tn) (s.92)
- ateşin (ty) / uygun yeri (tn) (s. 92)
- ruhun (ty) / bedendeki yeri (tn) (s.93)
- Fisagor'un (ty) / müridi (tn) (s.94)
- Amat'ın (ty) / mürettebatı (tn) (s.95)
- gabyarın (ty) / biri (tn) (s.95)
- denizcilerin (ty) / dedikoduları (tn) (s.95)
- yemeğin (ty) / bereketi (tn) (s.95)
- askerin (ty) / cesedi (tn) (s. 147)
- Amat'ın grandi direğinin (ty) / babafingo çubuğu (tn) (s.121)

ç. Belirtili isim tamlamasında tamlayan ve tamlanan yer değiştirebilir.

- **Yüzüne** azıcık renk gelsin **zavallının**. (*zavallının yüzü*) (s. 147)

d. Belirtili isim tamlamasında unsurlar arasına başka sözcükler girebilir.

• İşte o anda, **yüklerin** ambara **istifi** için güvertede çalışanlar, o serin gecede, başaltından gelen feryatları, figanları ve yemin billahları işittiklerinde bir an duraksadılar. (s. 23)

- Aldığı bu sıvı nefsinin tam anlamıyla köreltmemiş olmalıydı ki, testiye dikip **damlaların** teker teker ağzına **damlamasını** bekledi. (s. 20)
- Ama kısmetine bu satırların çıkması, yani er ya da geç tıpkı bir hayvan gibi ruhuyla beraber geberip gidecek olmasını öğrenmesi, **onun** ilâhi düzene az kalsın **başkaldırmasına** yol açacaktı ki, hâşâ sümme hâşâ! (s. 30)
- Tezâkir'de yazılanlar doğruysa, kaptanın kamarasındaki **kitapların** hemen **hepsi** ölümsüzlük hakkındaydı. (s. 30)
- Üstteki palavra güvertesindeki daha hafif 24 kolomborne gibi **bunların** da **ağızlarına** tıpa vurulmuş, teknenin sallanmasıyla sağa sola oynamasınlar diye tümü yalpa köstekleriyle zemindeki mapalara bağlanmışlardı. (s. 33)
- Getirdiğiniz **ganimetin** neredeyse **hepsi**, bu kibar efendilerin kesesine girecektir. (s. 36)
- Seyir güvertesindeki son **Venediklinin** de **ensesine** bir yatağan indirildiğinde, kılınç sallayıp kan akıtmaktan kimsede derman kalmamıştı. (s. 108)
- Amat'ın top güvertelerinde, çarpıp bordayı dağıtan güllelerden dolayı dehşete kapılan bazı topçular zangır zangır titriyor ve bu **acemilerin** korkudan **dişleri** takırdıyordu. (s. 121)
- Ne var ki, sadece gemicilerin değil, **geminin** de **yaralarını** sağaltmak gerekmekteydi. (s. 123)
- **Süleyman Reis'in** bu garip durumu açıklamak için **zamanı** yoktu. (s. 125)
- Kısacası şövalye, '**Gerçeğin tâ kendisi**' ni talep etmekteydi. (s. 150)
- **Müminlerin** mi **kanını** dökeceğiz? (s. 175)

• Üstteki palavra güvertesindeki daha hafif 24 kolomborne gibi **bunların** da **ağızlarına** tıpa vurulmuş, teknenin sallanmasıyla sağa sola oynamasınlar diye tümü yalpa köstekleriyle zemindeki mapalara bağlanmışlardı. (s. 33)

- **Kumarın** da **tadı** kaçtı. (s. 204)

e. Belirtili isim tamlamalarında tamlayan da bir belirtili isim tamlaması oluşturabilir. Bu tip tamlamalarda birden fazla isim unsurunun olduğu düşünülmemelidir.

- kayıkçının gözlerinin / yuvaları (s. 12)
- esrarengiz adamın abasının / etekleri (s.14)
- kalyonun dikmesinin / palangaları (s. 18)
- Abuzer Reis'in uzun ve ağarmış kaşlarının / gölgelediği (s. 23)
- sarayın efendisinin / şanı (s. 87)
- zavallı tomarcının göğsünün / hırıltısı (s. 213)
- yaşayanların burunlarının / direği (s. 215)
- yeniçerinin kulağının / yanı (s. 216)

“Belirtili isim tamlamalarında ilgi hâli eki iki kereden fazla tekrar edilirse anlatım kusuru meydana gelir” (Karahana, 2004, 44).

- saraydaki ibrikçibaşının yardımcısının bacanağının biraderi (s. 85)

f. İsim tamlamasında tamlayan unsur ilgi hâli eki taşııyorsa bu belirtisiz isim tamlamasıdır. Belirtisiz isim tamlaması, belirsiz, genel bir nesneyi, bir türü ifade eder.

- arnavut (ty) / kaldırımı (tn) (s. 12)
- Cadıkazık (ty) / hamamı (tn) (s. 13)
- gemici (ty) / mezarlığı (tn) (s. 18)
- tersane (ty) / azapları (tn) (s. 22)
- grandı (ty) / direği (tn) (s. 58)
- göğüs (ty) / kılları (tn) (s. 80)
- kavela (ty) / yaraları (tn) (s. 80)
- salya (ty) / huzmesi (tn) (s. 82)
- deniz (ty) / kurdu (tn) (s. 82)
- hurma (ty) / rakısı (tn) (s. 83)
- cennet (ty) / öküzü (tn) (s. 87)
- gabya (ty) / çubuğu (tn) (s. 88)
- yelken (ty) / bezi (tn) (s. 88)
- baş (ty) / figürü (tn) (s. 88)
- boy (ty) / aynası (tn) (s. 90)
- öfke (ty) / kıvılcımı (tn) (s. 94)
- can (ty) düşmanı (tn) (s. 94)
- remil (ty) / üstâtları (tn) (s. 103)

- vicdan (ty) / muhasebesi (tn) (s. 103)
- falya (ty) / tavası (tn) (s. 105)
- foga (ty) / maytabı (tn) (s. 105)
- müsâdeme (ty) / paleti (tn) (s. 105)
- balyemez (ty) / topu (tn) (s. 106)
- pruva (ty) / direği (tn) (s. 106)
- aslan (ty) / figürü (tn) (s. 106)
- Venedik (ty) / sancağı (tn) (s. 106)
- yel (ty) / flaması (tn) (s. 106)

g. Belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan unsur arasında sürekli bir ilişki vardır. Bu unsurlar arasına başka unsurlar giremez ve unsurlar yer değiştiremez. Bu sebeple belirtisiz isim tamlaması nesne adı olarak kullanılmaya en uygun kelime gruplarından biridir. Yani belirtisiz isim tamlaması birleşik sözcük oluşturabilir.

- **Gündoğusundan** delicesine esen rüzgârın dört bir yana savurduğu kasvetli bulutların arasından bir anda dolunayın gümüşümsü ışığı tıpkı bir şelâle gibi Galata'nın üzerine döküldü ve Arap Camii'ni ve Surp Krikor ile Aya Nikola Kiliseleri'ni, inşası Cenevizli tüccarlara kırk sekiz bin altına patlayan o yüksek kuleyi ve taşları kapkara kesme taşlardan örülü surları dünyevî bir nura boğdu. (s. 9)

- Nitekim, tersanedeki Kalyonlar Kâtibi Yağlıkazık Recep Ağa, damadına Azap Kapısı'nda yaptıracağı ahşap ev için aldığı borcu ödememek amacıyla, rüşvet vererek **mumcubaşı** emrindeki kolcuları tefeci Salamon Efendi'nin başına musallat etmişti. (s. 10)

- Adamın sadece uzun tırnaklı ayakları, **koltukaltları**, apış arası ve benzeri iğrenç uzuvları, sirke ve içyağı gibi burcu burcu kokmuyor, bunun yanında, her ne kadar tağşiş edilmiş olsa da hatırı sayılır miktardaki gümüş akçenin o nefis rayihası da sabık zangocun hassas burnuna geliyordu. (s. 14)

- Belki de zavallı, hayat yolculuğunun bu merhalesinde artık, akıta akıta **gözyaşını** tüketmişti. (s. 14)

- Altmış beş akçe yevmiye ve üç kuruşluk ganimet uğruna katılmak zorunda olduğu uzun ve kanlı bir deniz seferinden kurtulmak için kendisine tanınan böylesine cazip bir teklifi akli başında hiçbir **kişioğlu** geri çevirmezdi. (s. 27)

- **Sarayburnu**'ndan dönerken tüm yelkenleri foravele edilip rüzgârı sancaktan aldığı için iskele tarafına yatan kalyon, apaz seyriyle Ahır Kapı önünden sanki gizlice geçerken selâm topu bile atmadı. (s. 40)

- Kırbaç Süleyman ve Ali Reis sayılmazsa, seyir zâbiti Abuzer Reis, gemi hekimi, **odabaşı** ve topçubaşının yaşama alanı burasıydı. (s. 43)

- Gözlerinin önüne gerçek ya da **gerçekdışı** imgeler geliyordu. (s. 51)

- Uyanan celladın kendilerini **suçüstü** yakaladığını gören kısa boylu mahkûm, "Affet bizi!" diye nida etti, "Paranda pulunda gözümüz yok! Sadece ne kadar akçen olduğunu merak etmiştik. (s. 54)

- Genellikle Kostantiniye'deki sokak çocuklarından **subaşı** tarafından yakalanan talihsizler, yarım akçe yevmiyeyle kalyonlara bu iş için teslim edilirdi. (s. 54)

- Kafalarını kazıtacak parayı bir türlü çıkıştıramadıkları için, gemi berberi bunların saçlarını koyun kırkma makasıyla kırpar, böylece eğri büğrü, biçimsiz **kafatasları** meydana çıkardı. (s. 55)

- Gemi terzisinden aldığı bir parça kadife ile o **akşamüstü** hohlaya hohlaya borusunu parlattı durdu. (s. 57)
- **Tanyeri** ağarmasına rağmen kış taraftaki fenerin ışığı henüz söndürülmemişti. (s. 58)
- Ufak, çipil gözlerine sürme çekti ve sürdüğü **hacıyağı** iyice dağılsın diye o uzun ve seyrek sakalını sıvazladı. (s. 70)
- Duvarlardaki raflarda, kan tutanlar için **oğulotu**, **şeytannersi** ve binbirdelik otundan mamûl merhemler ve haplar; küplemeye ve kalp teklemesine karşı **çifitotu**, **tavşandudağı** ve **güveyfenerinden** yapılmış macunlar ve fitiller; egzama ve frengi için dulaptalotu, farekulağı ve çayirmelikesinden damıtılan iksirler ve gargaralarla dolu cam kavanozlar bulunuyordu. (s. 78)
- **Zeytinyağında** kavrulmuş soğandan ibaret bu yemek, baş porsunun nezaretinde, uzatılan taslardaki peksimetlerin üzerine kepçe kepçe dökülüp üleştirildi. (s. 80)
- Ama bir **ipucu** vereyim: Ona 'efendimiz' deriz, hatta daha ileri gidip 'devletlü' tâbirini de kullanırız, işte bu adamdan bahsediyorum. (s. 85)
- Bana dediğine göre, adamakıllı yaşlandığı için olsa gerek, sarayın müneccimi İshak Efendi **gökyüzünde** bazı garip olayların cereyan ettiğini, mesela yıldızların birbirlerinden uzaklaştıklarını söylemiş. (s. 86)
- Her zaman olduğu gibi gemiciler **tabiatüstü** ve insanın içini ürperten konularda kafalarını yorarlarken, alacakaranlıkta Amat, Matapan Burnu'na doğru yaklaşıyordu. (s. 104)
- **Sözgelimi:** Amr, belli bir tarihte doğup zamanla büyüdüğü vakit Zeyd ile arkadaş olduktan sonra, arkadaşına ihanet ederek onun tarafından öldürüldüğünde, zaman döngüsel olduğu için tekrar doğacak, yine Zeyd ile karşılaşacak, yine ona ihanet edecek ve yine öldürülüp yine doğacaktı. (s. 115)

- Orada bu mevsimde sabaha karşı poyraz tarafından şiddetli bir rüzgâr başlar ve **günbatımına** kadar sürer. (s. 126)

- Hele hele **rüzgâraltı** iskotalarını lava ettiklerinde teknenin hızı daha da arttı. (s. 160)

- Annenin **başörtüsü** beyazdı değil mi? (s. 177)

ğ. Belirtisiz isim tamlamalarında tamlanan –// eki aldığında tamlamanın iyelik eki düşebilir.

- **Kazdağlı** tomarcının çenesi alabildiğine aşağı sarkmış, meselenin çapraşıklığından olsa gerek, alını iyice kırışmıştı. (s. 87)

h. Her belirtili isim tamlaması belirtisiz, her belirtisiz isim tamlaması da belirtili isim tamlamasına dönüştürülemez.

- Voyvoda yolu (s. 10)
- Uskumru dolması (s. 11)
- Arnavut kaldırımı (s. 12)
- Cadıkazık Hamamı (s. 13)
- Mısır Çarşısı (s. 129)
- Bizim sancaklarımız (s. 175)

ı. Bir isim tamlamasında tamlanan unsur sıfat-fiil veya sıfat-fiil grubu ise tamlayan unsur genellikle ilgi hâli eki eki taşır.

- şuh kahkahaların / çınladığı (s. 10)

- yelkenlerin / sarılı olduğu (s. 18)
- tayfanın / yatıp kalktığı (s. 19)
- marinellerin / Göbelez Baba diye hitap ettiği (s. 19)
- kocakarıların / fal dedikleri (s. 28)
- Aristâtalis adlı bir filozofun, / Hindistan'ı fethetmeye çıkan İskender'e verdiği (s. 28)
- ruhunun / da bedeni gibi ölümlü olduğu (s. 29)
- Abuzer Reis'in, kalın, uzun ve ağarmış kaşlarının / gölgelediği (s. 23)
- ... hilâl kaşlı, ahu gözlü, kiraz dudaklı ve servi boylu sevgililere yazılmış aşk şiirlerinin / derlendiği (s. 25)
- kocakarıların / fal dedikleri (s. 28)
- Aristâtalis adlı bir filozofun, / Hindistan'ı fethetmeye çıkan İskender'e verdiği (s. 28)
- ruhunun / da bedeni gibi ölümlü olduğu (s. 29)
- birkaç muşamba fenerinin / aydınlattığı (s. 32)
- işin ilginç yanı, özellikle muharebe dönüşü bu kaputların renklerinin / solduğu (s. 34)
- mahkûmların / atıldığı (s. 50)
- başka birinin / yapamadığı, ama sadece kendisinin / yapabildiği (s. 57)
- İsrâfil'in borusunun / nasıl öttüğünü (s. 57)
- onun / neler yaptığı (s. 74)

- tatlı düşlerle dolu uykunun / bittiği (s. 79)
- bu risâlede, ruhun bedendeki yerinin / öd kesesi olduğu (s. 93)
- ... fırtınanın / geleceğini (s. 98)
- Diyavol Paşa'nın / öldüğü (s. 109)
- o kişinin / ölümsüz olduğu (s. 116)
- hangi manevranın / yapılacağı (s. 119)
- baziliklerin / attığı (s. 119)
- yeniçeri ağasının / oğlanın ensesinde patlattığı (s. 128)
- ıslığın / ortasına seçtiği oğlan tarafından öttürüldüğü (s. 128)
- Daniyal'ın / mırıldandığı (s. 130)
- bu âyetin / ne anlama geldiği (s. 151)

i. İsim tamlamalarının tamlayan ve tamlanan unsurları kelime grubundan oluşabilir.

- dolunayın (ty) / gümüşümsü ışığı (tn) (s. 9) (tamlanan: sıfat tamlaması)
- şuh kahakahaların çınladığı batakhanelerin (ty) / kapıları (tn) (s. 10) (tamlayan: sıfat tamlaması)
- taş binaların (ty) / kapkara mahzenleri (tn) (s. 10) (tamlayan: sıfat tamlaması, tamlanan: sıfat tamlaması)
- sırik hamalının (ty) / cepkeni (tn) (s. 10) (tamlayan: isim tamlaması)

- kuytularda büyü yapanların (ty) / dudakları (tn) (tamlayan: sıfat-fiil grubu)
- bakkalın (ty) / para kesesi (tn) (s. 10) (tamlanan: isim tamlaması)
- bu hırslı adamın (ty) / ayakları (s. 10) (tamlayan: sıfat tamlaması)
- saçlı sakalı birbirine karışmış bu ince uzun adamın (ty) / sırtı (tn) (s. 12) (tamlayan: sıfat tamlaması)
- Mehmet Paşa (ty) / Hamamı (tn) (s. 13) (tamlayan: unvan grubu)
- Mesih'in (ty) / her bir havarisi (tn) (s. 13) (tamlanan: sıfat tamlaması)
- gümüş kokusunun (ty) / yoğunluğu (tn) (s. 14) (tamlayan: isim tamlaması)
- Sen Piyer kilisesi'nin (ty) / sabık zangocu (tn) (s. 15) (tamlayan: isim tamlaması, tamlanan sıfat tamlaması)
- Galata'nın (ty) / Kürkçü Kapısı (tn) (s. 16) (tamlanan: isim tamlaması)
- esrarengiz adamın (ty) / kadehi (tn) (s. 17) (tamlayan: isim tamlaması)
- kalyonun (ty) / çukur güvertesi (tn) (s. 19) (tamlanan: sıfat tamlaması)
- yangın çıkarma (ty) / riski (tn) (s. 19) (tamlayan: isim-fiil grubu)
- Galata'daki kırmızı fenerli evlerin (ty) / biri (s. 20) (tamlayan: sıfat tamlaması)
- Âdem Peygamber'in (ty) / oğlu (tn) (s. 20) (tamlayan: unvan grubu)
- tomarcının (ty) / beti benzi (tn) (s. 20) (tamlanan: tekrar grubu)

- bu haram içkinin ve öfkenin (ty) / etkisi (tn) (s. 20) (tamlayan: bağlama grubu)
- ikinci cemrenin (ty) / suya düşmesi (tn) (s. 21) (tamlayan: sıfat tamlaması, tamlanan: isim-fiil grubu)
- en az üçer haneli iki sayının (ty) / çarpımı (tn) (s. 21) (tamlayan: sıfat tamlaması)
- zavallı delikanlının (ty) / eli ayağı (tn) (s. 22) (tamlayan: sıfat tamlaması, tamlanan: tekrar grubu)
- Diavol Paşa'nın (ty) / kamarası (tn) (s. 24) (tamlayan: unvan grubu)
- kış altının (ty) / sancak tarafı (tn) (s. 24) (tamlayan: isim tamlaması, tamlanan: isim tamlaması)
- büyük geniş dolapların (ty) / açık bırakılmış kapakları (tn) (s. 25) (tamlayan: sıfat tamlaması, tamlanan: sıfat tamlaması)
- işaret parmağının (ty) / uzun ve sarı tırnağı (tn) (s. 26) (tamlayan: isim tamlaması, tamlanan: sıfat tamlaması)
- fenerin (ty) / cılız ışığı (tn) (s. 28) (tamlanan: sıfat tamlaması)
- çalgının (ty) / yapım tarihi (tn) (s. 28) (tamlanan: isim tamlaması)
- ahiret hayatının (ty) / güzellikleri (tn) (s. 29) (tamlayan: isim tamlaması)
- kalyonun (ty) / bütün postaları ve kaplama tahtaları (tn) (s. 40) (tamlanan: bağlama grubu)
- birinci vardiyanın (ty) / neferleri (tn) (s. 46) (tamlayan: sıfat tamlaması)
- zavallının (ty) / gözü gönlü (tn) (s. 52) (tamlanan: tekrar grubu)

- topçu çavuşunun (ty) / şakağı (tn) (s. 69) (tamlayan: isim tamlaması)
- iskandil vardiyasının (ty) / çavuşu (tn) (s. 85) (tamlayan: isim tamlaması)
- düşen yıldırımların ve çakan şimşeklerin (ty) / ışıltısı (tn) (s. 99) (tamlayan: bağlama grubu)
- Amat'ın (ty) / güvertesinde ve direklerinde (tn) (s. 99) (tamlanan: bağlama grubu)
- dehşete düşmüş zavallı gemicilerin (ty) / bembeyaz kesilmiş çaresiz suratları (tn) (s. 99) (tamlayan: sıfat tamlaması, tamlanan: sıfat tamlaması)
- bir Venediklinin (ty) / apış arası (tn) (s. 108) (tamlayan: sıfat tamlaması, tamlanan: isim tamlaması)
- demir halatının (ty) / uzunluğu (tn) (s. 112) (tamlayan: isim tamlaması)
- o kişinin (ty) / ölümsüz olduğu (tn) (s. 116) (tamlayan: sıfat tamlaması, tamlanan: sıfat-fiil grubu)
- gecenin (ty) / serin havası (tn) (s. 117) (tamlanan: sıfat tamlaması)
- Venedik kalyonunun (ty) / dümeni (tn) (s. 122) (tamlayan: isim tamlaması)
- canlarını dişlerine takan denizcilerin (ty) / manivelalarla abandıkları budurgat (tn) (s. 159) (tamlayan: sıfat tamlaması, tamlanan: sıfat tamlaması)
- Hasan Ağa'nın (ty) / erik bahçesi (tn) (s. 165) (tamlayan: unvan grubu, tamlanan: isim tamlaması)

- gabyarların, acemilerin ve marinellerin (ty) / mideleri (tn) (s. 170)
(tamlayan: bağlama grubu)

j. İsim tamlamalarında birden fazla tamlayan ve tamlanan unsur bulunabilir.

- Bozcaada (ty), Edremit (ty), Ankona (ty) / şarapları (tn) (s. 13)
- ağır yara aldıkları (ty), diğerinin ise battığı (ty) / mesajı (s. 83)
- züppenin, hoppanın (ty) / teki (tn) (s. 206)
- geminin (ty) / namusu (tn), onuru (tn) (s. 39)

k. İsim tamlamaları söz dizimi içinde isim, sıfat ve zarf görevinde kullanılabilir.

- **Galata semti** karanlığa boğulmadı. (s. 10) (isim)
- Besbelli ki **kayıkçının gözleri** büyük bir şaşkınlık sonucu yuvalarından uğramıştı. (s. 12) (isim)
- ... deli marangozu **Arap Camii yolunda** tâ uzakta gördüler. (s. 12) (isim)
- **Saçı sakalına karışmış bu ince uzun adamın sırtında** kapkara, yırtık pırtık bir aba vardı. (s. 12) (isim)
- Ayyaş Ohannes her zamanki numarasını yaptı ve diz çökerek **esrarengiz adamın abasının eteklerine** yapıştı. (s. 14) (isim)
- ... **sokak köpekleri** uluya bağıra kâh Tophane'ye kâh Kasımpaşa'ya doğru kaçmaya başladılar. (s. 15) (isim)

- **Sen Piyer Kilisesi'nin sabık zangocu**, Peygamber Efendimizin ümmetinden olmadığından, hamamda bir gayrimüslimin bulunduğuna dikkat çekilmesi için, ferman gereği beline en küçük hareketiyle bile çın çın çınlayan çingiraklı bir peştamal dolamıştı. (s. 15) (isim)
- Tele sarılı bir parça pamuğu şişeden döktüğü ispiroyla ıslatıp **kandilin alevinde** tutuşturdu ve adamın kulaklarındaki kılları yakıp yok etti. (s. 15) (isim)
- Keseyi her sürüşte **adamın sırtından** yumak yumak kir dökülüyordu. (s. 15-16) (isim)
- Nuh'un gemisindekiler **azap suyunu** değil kutsal suyu tercih etmişlerdi. (s. 16) (isim)
- Az sonra **Galata'nın Kürkçü Kapısı** ile Azap Kapı arasındaki meyhanelerden birindeydiler. (s. 16) (isim)
- Bak bu şarap **İsa Mesih Efendimizin kanıdır**. (s. 17) (isim)
- Bunun üzerine esrarengiz adam kemerinden çıkardığı meşin para kesesini **zangocun önüne** fırlattı. (s. 17) (isim)
- **Sabah ezanı** okunduktan sonra palamarı alırsak pazartesi değil, Allah korusun, **Salı günü** yelken açmış oluruz. (s. 19) (isim, zarf)
- Ne yazıktır ki, **zavallının ağzına** ancak 5-6 damlacık şarap damladı. (s. 20) (isim)
- **Tomarcının çenesi** titremeye başlamıştı. (s. 21) (isim)
- Hatta **ikinci cemrenin suya düşmesine** bile daha iki gün var. (s. 21) (isim)
- Genç tomarcı, sanki **en az üçer haneli iki sayının çarpımını**, kâğıt kalem olmadan, zihninden hesaplıyormuş gibi alnını kırıştırıp boş gözlerle

tavana baktı ve neden sonra sonucu bulmuş gibi, “Yoksa 10-12 kırbaç mı?” diye sordu. (s. 21) (isim)

- Daha dün gece **bizim koca reisin öldürülmesine** ne diyeceksin? (s. 21) (isim)

- ... denizci dilinde “bahçe” denilen yere, yani **geminin kıçında**, kendisi ve zâbitlerin hava alması için yapılmış ahşap balkona çıkarak, karanlık gökkubbe altında uzanan o muazzam şehri, Konstantiniye’yi seyretmeye başladı. (s. 27) (isim)

- Büyük bir ihtimalle ışık zayıf olduğu için **çalgının yapım tarihini** yanlış okumuştur. (s. 28) (isim)

- **Günahkârların cezası** ise onların ölüp ortadan kalkmalarıdır. (s. 29) (isim)

... bu hâl de **Süleyman Reis’in köpürmesine** yol açmıştı. (s. 63) (isim)

- Sadece **kitabın cildi** kapkaraydı. (s. 90) (isim)

- Sadece **ölümün ve ölümsüzlüğün ne olduğunu** bilmek istiyorum. (s. 91) (isim)

- Bu sayede belki, **akşam pişecek çorbanın lezzeti** artar. (s. 114) (isim)

- **Venedik kalyonu** giderek yaklaşıyor. (s. 117) (isim)

- Yerinden doğrulan şövalye kalemi attıktan sonra yatağındaki çarşaftan bir parça koparıp ucunu **mumun alevinde** tutuşturdu. (s. 151) (isim)

- Bununla birlikte **Amat’taki herkesin vaktiyle cinayet işlediğini** aklım almıyor. (s. 163) (isim)

- Başında destarsız kara bir takke, sırtında ise mavi bir cüppe olan **Abuzer Reis'in, kalın, uzun ve ağarmış kaşlarının gölgelediği** o ürkütücü yeşil gözleri varken, sözünü geçirmek için ayrıca bir de sopaya ihtiyacı olduğu söylenemezdi. (s. 23) (sıfat)

- Her ne kadar yer yer altın yıldızlarla süslü olsalar da, bu kitaplardan yayılan kara ışık, **tavandaki fenerin yaydığı** dünyevi nuru bastırıyordu. (s. 25) (sıfat)

- **Güney denizleri hakkındaki bir portollanoyu 17 altına satın almış olmakla övünen bu adamın okuduğu** her bahriye kitabı, kafasındaki soruları azaltmak yerine artırmıştı. (s. 60) (sıfat)

- **Reisin postası olan çocuğun taşıdığı** bir kova suya, tıpkı efsanede olduğu gibi bolca kükürt ve tuz karıştırılmıştı. (s. 63) (sıfat)

- **Baziliklerin attığı** iki gülle **Amat'ın kemere hattında** denize düştü. (s. 119) (sıfat, isim)

- ... fırtınanın geleceğini daha **gece yarısı** haber veren yaşlı denizcilerin yüzlerinden korku okunuyordu. (s. 98) (zarf)

I. Belirtili isim tamlamalarında tamlayan ilgi hâli eki yerine ayrılma hâli eki taşıyabilir.

- Bakkalın para kesesindeki **19 altından / biri** oluveren bu sikke çok geçmeden tefecinin mahzenindeki on binlerce altına eklenmiş ve bakkal da borcunun kalan yarısını ödeyemediği için Galata Zindanı'nda 9 yıl hapis yatmıştı. (s. 10)

- Süleyman Reis'in işaretiyle **barut fiçilerinden / biri** açıldı. (s. 33)

- **Porsunlardan / ikisi** adamlarıyla birlikte Venediklilerin cesetlerini denize atmakla görevlendirilmişti. (s. 109)

- Yanlışıyla **bizimkilerden / birini** atmayın denize. (s. 109)
- Fakat **halatlardan / biri** patayı yırtıp kurtulmuştu ve görünüşe bakılırsa bu işle görevlendirilen porsun meseleyi çözemiyordu. (s. 112)
- **Güllelerden / biri** tirinket yelkenini delip geçti. (s. 176)

4.3.2. Sıfat Tamlaması

Bir sıfat unsurunun bir isim unsurunu nitelediği veya belirttiği kelime grubudur.

Özellikleri :

a. Sıfat tamlamalarında ana unsur isim, yardımcı unsur sıfattır. Sıfat ismin önünde bulunarak ismi niteler ya da belirtir. Sıfat tamlayan olarak, isim de tamlanan olarak görev yapar. Bu iki unsur eksiz birleşir.

- Peygamber Efendimizin ve onun tebliğ ettiği kitaba iman edenlern Mekkeli putperestlerden gördükleri ezâ ve cefâ nedeniyle Medine'ye hicretlerinden bin-bin seksen iki yıl, İsa Aleyhisselâmdan, ise bin altı yüz yetmiş yıl kadar sonra, Şevvâl ayının üçüncü gecesi, debdebesi ve çağcağasıyla yedi iklim dört bucağa nam salmış o Kostantiniye şehri, gökyüzündeki **karanlık bulutların** altında yorgun bir dev gibi uyumaktaydı. (s. 9)

- Gündoğusundan delicesine esen rüzgârın dört bir yana savurduğu **kasvetli bulutların** arasından bir anda, dolunayın gümüşümsü ışığı tıpkı bir şelâle gibi Galata'nın üzerine döküldü ve Arap Camii'ni, Surp Krikor ile Aya

Nikola Kiliseleri'ni, inşası Cenevizli tüccarlara kırk sekiz bin altına patlayan o **yüksek kuleyi** ve kapkara kesme taşlardan örülü surları **dünyevî bir nura** boğdu. (s. 9)

- Sessizliği işitip karanlığı görmek mümkün olsaydı, işte o zaman müminlerin **tespihlerinden gelen şıkırtılar, yediklerini köşe başında çıkartan bir sarhoşun göğsünden gelen hırıltılar, kuytularda büyü yapanların dudaklarından dökülen fısıltılar** duyulabilir ve on binlerce altınlık servetlerden saçılan ışıpta **parıldayan gözler, şuh kahkahaların çınladığı batakhanelerin kapılarında asılı kırmızı fenerler, تنها bir köşelerde kirli ellerin çektiği o pırıltılı hançerler** seçilebilirdi. (s. 9)

- **O gece** dolunay **kasvetli bulutların** arkasında kaybolsa da Galata semti karanlığa boğulmadı; çünkü her ne kadar **taş binaların kapkara mahzenlerindeki çifte asma kilitli demir kasalar** içinde olsalar bile, **Venedik dukası, Macar zolotası ve filorinlerden yayılan uğursuz ve sapsarı nur, aç va asla doymayacak gözleri** aydınlatmaya, **katı ve soğuk kalpleri** ısıtmaya devam ediyordu. (s. 10)

- Nitekim tersanedeki Kalyonlar Kâtibi Yağlıkazık Recep Ağa, damadına Azap Kapısı'nda **yaptıracağı ahşap ev** için **aldığı borcu** ödememek amacıyla, rüşvet vererek **mumcubaşı emrindeki kolcuları** tefeci Salamon Efendi'nin başına musallat etmişti. (s. 10)

- Kayıkçı, Galata Zindanı'nın önünde, **deli marangozu** görmüştü az önce! (s. 12)

- **Bu sabık zangoç**, Pazar ayinlerinde cemaatin yaptığı bağışların külliyetli bir miktarını zimmetine geçirdiğinin anlaşılması üzerine Aziz Piyer Kilisesi'nden yıllar önce tekme tokat kovulmuştu. (s. 13)

- **Deli marangoz, koskoca yolda** tek başınaydı artık! (s. 13)

- **Açtığım bu savaşta** başarılı olacağımı hemen anlayan **kıskanç meslektaşlarım** beni cemaatten attılar. (s. 14)

- Kurna başına yaklaşp, “Seni peder, velet ve **şu elimdeki mukaddes ispiro** adına vaftiz ediyorum!” diyerek, hamamın sıcaklığından **kızaran adamın** başından aşağı **üç tas daha kaynar su** boca etti. (s. 16)

- **Bıyıkları yeni yeni terleyen ay yüzlü sâkiler** kadehleri doldurduktan sonra Zangoç, o sıra **hüzünlü bir nağme çalan saz heyetine**, “**Bu kasvet bu kasavet bu efkâr** nedir? Çalın bre bir oyun havası!” diye nida eyledi. (s. 17)

- **Yelkenlerin sarılı olduğu serenler** hisa edilmiş ve tez zamanda yola çıkacağını ilân için mizana direğine **mavi bayrak** çekilmişti. (s. 18)

- Sanki ilim irfan sahibisiniz de cilt cilt kitaplar yazdınız! **Şeddeli eşekler** sizi! (s. 22)

- **Kırk-elli yaşlarındaki bu adam, sırma işlemeli siyah bir kaput** giymişti. (s. 23)

- Bu yüzden, **barut isi kadar siyah kaputlar giymiş otuz bir neferiyle** birlikte, **bu daracık yerde** reisleri karşılayan topçubaşının selâm vermek için eğilmesine gerek kalmadı. (s. 32)

- Malik’in yardımcıları olan **bazı ekşi suratlı kişiler** bu günahkârları, tıpkı İspanyolların kullandıkları ‘garot’ benzeri bir düzeneğe boyunlarından bağlıyor, mengeneyi çevirdiklerinde ise kurbanların enselerine **demir bir çivi** batıyordu. (s. 52)

- Malik ve ‘**kaygusuzun**’ etkisindeki **cellât** ‘Cahîm’ katından ‘Hutame’ güvertesine indiklerinde, ganimet malına hıyanet edenler, zina suçu işleyenler ve söz taşıyıp **dedikodu yapan günahkârlarla** karşılaştılar. (s. 53)

- Zina yapanlar, başkalarını hor görüp **büyükük taslayan kibirliler**, savaşta ve kavgalarda firar edenler burada tokmaklarla dizleri ve eklemleri kırıldıktan sonra **dev tekerleklerle** geçiriliyorlardı. (s. 53)

- Çektikleri azapla **feryatları ayyuka çıkan bu günahkârlar** söz dinlemedikleri için bin pişmandılar. (s. 53)
- Kafalarını kazıtacak parayı bir türlü çıkıştıramadıkları için, gemi berberi bunların saçlarını koyun kırkma makasıyla kırpar, böylece **eğri büğrü, biçimsiz kafatasları** meydana çıkardı. (s. 55)
- İşte **bu hûb oğlanlar**, ek bir ücret karşılığı reislerden birinin postası olabilir ve kalyonda, **çopur, dişlek ve suratsız akranlarına** nispetle **daha rahat bir hayata** kavuşabilirlerdi. (s. 55)
- **Kırmızı hedef** tahmininizden biraz daha yakın görünür. (s. 61)
- **Reisin postası olan çocuğun taşıdığı bir kova tuzlu suya**, tıpkı efsanede olduğu gibi **bolca kükürt ve tuz** karıştırılmıştı. (s. 63)
- **Yanlış emirler** verdi! (s. 74)
- Baş porsunun, “Haydi! Sallanmayın bre!” nidasıyla, ölümün kardeşi olan, **tatlı düşlerle dolu uykunun** bittiğini iyice idrak edip az buçuk kımıldar gibi oldular. (s. 79)
- Nedense **bu hayalet gemiler** hep **kara sancaklı** olur ve sislerin arasından çıkar gelirler. (s. 83)
- Eğer etseydim şimdi **şu ıslak brandada** değil, bir yalıda **ipek yastıklar** üzerinde yan gelmiş yatıyor olurdum. (s. 85)
- Kırbaç Süleyman’ın var olmaya yönelik **aşırı iştahı** yine nüksetmişti. (s. 89)
- Kuşçubaşı Halifesi Kuyruklu Rıza Çelebi’nin Kitabü’l İber başlıklı manzum eserinde anlattıkları doğruysa, bedene hayat veren şeyin teneffüs edilen hava olduğu fikrini **ilk kez**, kadim zamanların meşhur hekimi Câlinus, nâm-ı diğer Galen ortaya atmıştı. (s. 89)

- Sevinç nidaları henüz sönmemişti ki Kaptan Efendimiz **son sözünü** de söyledi. (s. 111)

- Felçli eline her zamanki gibi **o siyah torbayı** geçirmişti. (s. 113)

- Ölümsüzlük hakkında **ipe sapa gelmez bazı hurafelerden** bahsetmiştik herhalde. (s. 113)

- **Şu batan puslu güneşe, şu pembe, fıstık yeşili gökyüzüne** bir bak. (s. 127)

- **Elli yaşındaki çorbacı** bu sesin kaynağının kulaklarından fışkıran kıllar olduğunu düşündü. (s. 128)

- **Sıcak yemek** olarak sadece **bir kez çorba içen adamlar kazanlardaki kavurmalardan yayılan o nefis içyağı kokusunu** ciğerlerine çeker çekmez hepsinin gözleri parladı. (s. 169)

- **Zavallı adam** elleriyle **o kara sancağı** itti ama **gökyüzündeki hilâli** göremedi. (s. 171)

- Ama aksi gibi, **nereden nereye estiğini ancak Allah'ın bildiği bir rüzgâr** sancağı yüzüne doladı. (s. 171)

b. Tamlayanı sıfat-fiil grubu veya sıfat-fiilden oluşan bir sıfat tamlamasında nesne, hareket niteliği ile tamamlanır.

- yediklerini köşe başında çıkararak / bir sarhoş (s. 9-10)

- inşası Cenevizli tüccarlara kırk sekiz bin altına patlayan / o yüksek kule (s. 9)

- müminlerin tespihlerinden gelen / şıkırtılar (s. 9-10)

- sinir buhranı geçiren / tefeci (s. 10)

- on binlerce altınlık servetlerden saçılan / ışıklar (s. 10)
- parıldayan / gözler (s. 10)
- Galata'daki camilerden okunan / yatsı ezanları (s. 11)
- adanmış olduğu / horoz (s. 12)
- Adem Babamızın miras bıraktığı / o büyük günah (s. 13)
- beceriksizce bir işçiliğin eseri olan / gemiler (s. 32)
- tekerlekli kundaklara bindirilmiş / bu korkunç silahlar (s. 33)
- kazıklar üzerine inşa edilmiş / ahşap / rıhtım (s. 35)
- kalyonun bağlı olduğu / Azap Kapı İskelesi (s. 35)
- tüfenk kurşunu doldurulmuş / iki küpeşte topu (s. 41)
- tayfanın yaşama alanı olan / çukur güverte (s. 41)
- eli sopalı porsunu elleriyle boğmaya yemin etmiş / bir gabyar (s. 41)
- denize alışık olmayan / yeniçeriler (s. 42)
- koyunlardan kırkılan yünden mamul ipliğin dokunmasıyla elde edilmiş / kumaş (s. 43)
- güneş ışığının oynaştığı / deniz (s. 47)
- incir çekirdeğini bile doldurmayacak / bir konu (s. 47)
- kapağında yedişer çivi bulunan / o demir bâkire (s. 52)
- ateşte kızdırılmış / demir (s. 53)
- Venedik kadırgasındaki balyemezden atılan güllenin dağıttığı / bu posta (s. 148)

- kâfir bildiği insanlardan gördüğü / iyilik (s. 149)
- topun bulunduğu / kat (s. 152)
- Amat'a doğru kürek çeken / yirmi kadar adam (s. 155)
- Kaptan Efendimizin kovduğu / Ali Reis (s. 158)
- hiç kimsede bulunmayan / bir meziyet (s. 172)
- Malta'da boşaltılan / ambar (s. 184)
- ekmeğini denizden kazanan / bir biçâre (s. 192)
- iki fırkateyni batıran / o kara sancaklı savaş gemisi (s. 203)
- şarap içen / biri (s. 206)

c. Sıfat tamlamasında tamlayan ve tamlanan unsurların biri veya hepsi kelime grubundan oluşabilir.

- Kılıç Ali Paşa Camii'nin alemindeki / hilal (s. 9) (sıfat unsuru: isim tamlaması)
- Azap Kapısı'nda yaptıracığı / ahşap ev (s. 9) (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu, isim unsuru: sıfat tamlaması)
- böyle bir serveti elde etmek için alnının teriyle tam dokuz yıl çalışan / Koca Migirdiç (s. 10) (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu, isim unsuru: birleşik isim grubu)
- tam / dokuz yıl (s. 10) (isim unsuru: sıfat tamlaması)
- ayakları bir kez alıştığı için ikide bir haraç istemeye kapısına dayanan / kolcular (s. 10) (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu)

- kirli ellerin çektiği / o pırlıtlı hançerler (s. 10) (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu, isim unsuru: sıfat tamlaması)
- tefecinin mahzenindeki / on binlerce altın (s. 10) (sıfat unsuru: isim tamlaması, isim unsuru: sıfat tamlaması)
- bakkalın para kesesindeki on dokuz altından biri oluveren / bu sikke (s. 10) (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu, isim unsuru: sıfat tamlaması)
- on dokuz / altın (s. 10) (sıfat unsuru: sayı grubu)
- mahzenindeki altınları savurup köşeye yığan / bir tefeci (s. 10) (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu, isim unsuru: sıfat tamlaması)
- katı ve soğuk / kalpler (s. 10) (sıfat unsuru: bağlama grubu)
- Voyvoda yolunda bakkaliye işleten / Karagöz Kirami Efendi (s. 10) (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu, isim unsuru: birleşik isim grubu)
- beli kırıldığı için yatalak kalan / hamal (s. 10) (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu)
- çifte asma kilitli / demir kasalar (s. 10) (sıfat unsuru: sıfat tamlaması, isim unsuru: sıfat tamlaması)
- yüz binlerce altından yayılan / uğursuz ve sapsarı nur (s. 10) (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu, isim unsuru: bağlama grubu)
- Venedik dukası, Macar zolotası ve florinlerden ibaret / yüz binlerce altın (s. 10) (sıfat unsuru: kısaltma grubu, isim unsuru: sıfat tamlaması)
- sarı ve kara / humma (s. 11) (sıfat unsuru: bağlama grubu)
- paranın satın alamayacağı / bir tek âdemoğlu (s. 11) (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu, isim unsuru: sıfat tamlaması)
- Arnavut kaldırımı döşeli / sokak (s. 12) (sıfat unsuru: kısaltma grubu)

- Ölügözlü / Cuma Bey (s. 13) (isim unsuru: unvan grubu)
- on ikişer / kadeh (s. 13) (sıfat unsuru: sayı grubu)
- uzun ve simsiyah / saçları (s. 17) (sıfat unsuru: bağlama grubu)
- başında destarsız kara bir takke, sırtında ise mavi bir cüppe olan / Abuzer Reis (s. 23) (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu, isim unsuru: birleşik isim grubu)
- kusursuz ve dengeli / gemiler (s. 32) (sıfat unsuru: bağlama grubu)
- tüfenk kurşunu doldurulmuş / iki küpeşte topu (s. 41) (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu, isim unsuru: sıfat tamlaması)
- efendilerinden kaçan / köleler (s. 53) (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu)
- gemileri dünyanın dört bir yanına götüren / o mübarek rüzgâr (s. 88) (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu, isim unsuru: sıfat tamlaması)
- Amat'ın kış tarafındaki / fener (s. 97) (sıfat unsuru: isim tamlaması)
- bembeyaz kesilmiş / çaresiz suratlar (s. 99) (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu, isim unsuru: sıfat tamlaması)
- şaşırان ve umutlanan / denizciler (s. 100) (sıfat unsuru: bağlama grubu)
- seyrek bıyığının altındaki / kırmızı dudakları (s. 113) (sıfat unsuru: isim tamlaması, isim unsuru: sıfat tamlaması)
- ayak parmakları arasındaki / kir tabakası (s. 129) (sıfat unsuru: isim tamlaması, isim unsuru: isim tamlaması)
- ne işe yarayacağına kimsenin akıl sır erdiremediği / fıçılarca kireç (s. 159) (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu, isim unsuru: sıfat tamlaması)

- lombarı ve penceresi olmayan / bu koğuş (s. 183) (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu, isim unsuru: sıfat tamlaması)

- üç ambarlı / savaş gemileri (s. 196) (sıfat unsuru: sıfat tamlaması, isim unsuru: isim tamlaması)

- geminin karinasından gelen / o ürkütücü sesler (s. 204) (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu, isim unsuru: sıfat tamlaması)

- derin ve kopkoyu / sis (s. 210) (sıfat unsuru: bağlama grubu)

ç. Sıfat tamlamalarında, isim aynı türden birden fazla sıfat tarafından nitelenebilir.

- ince, uzun / adam (s. 12)

- kapkara, yırık pırtık / bir aba (s. 12)

- oynak, neşeli, coşkulu / nağmeler (s. 17)

- ürkütücü yeşil / gözler (s. 23)

- seyrek bıyıklı, köse sakallı / Kaptan Efendi (s. 26)

- küçük kara / gözler (s. 27)

- ufak çipil / gözler (s. 70)

- fal taşı gibi açılmış, bön bön bakan / gözler (s. 84)

- kırk dokuz yaşında, iki koca eskitmiş, Zeynep adında / bir taze (s. 84)

- uzun, sarı tırnaklı / el (s. 94)

- bembeyaz kesilmiş çaresiz / suratlar (s. 99)

- dehşete düşmüş zavallı / gemiciler (s. 99)
- sıçrayan, fışkıran, damlayan / kan (s. 108)
- pembe, fıstık yeşili / gökyüzü (s. 127)
- bembeyaz, ipek / bir gömlek (s. 149)

d. Bir sıfat tamlaması, başka bir sıfat tamlamasında isim veya sıfat unsuru olarak kullanılabilir.

- kapkara / kesme taşlar (s. 9)
kesme / taş: sıfat tamlaması
- o/ pırıltılı hançerler (s. 9)
pırıltılı / hançerler: sıfat tamlaması
- تنها/ bir köşe (s. 10)
bir/ köşe: sıfat tamlaması
- o/ büyük günah (s. 13)
büyük/ günah: sıfat tamlaması
- bu/ sabık zangoç (s. 13)
sabık/ zangoç: sıfat tamlaması
- her/ bir havari (s. 13)
bir/ havari: sıfat tamlaması
- o/ esrarengiz gemici mezarlığı (s. 18)
esrarengiz/ gemici mezarlığı: sıfat tamlaması

gemici/ mezarlığı: isim tamlaması

- bu/ mübarek günler (s. 23)

mübarek/ günler: sıfat tamlaması

- küçük/ bir kum saati (s. 27)

bir/ kum saati: sıfat tamlaması

kum/ saati: isim tamlaması

- o/ muazzam şehir (s. 27)

muazzam/ şehir: sıfat tamlaması

- şu/ uğursuz kehanet (s. 29)

uğursuz/ kehanet: sıfat tamlaması

- bu/ iki rakip (s. 30)

iki/ rakip: sıfat tamlaması

- bu/ iki zavallı (s. 54)

iki/ zavallı: sıfat tamlaması

- bir kova/ talaş (s. 65)

bir/ kova: sıfat tamlaması

- böyle/ bir ziyafet (s. 71)

bir/ ziyafet: sıfat tamlaması

- o/ kara sancak (s. 171)

kara/ sancak: sıfat tamlaması

- köpükten oluşan/ koskoca bir bıyık

koskoca/ bir bıyık: sıfat tamlaması

bir/ bıyık: sıfat tamlaması

köpükten/ oluşan: sıfat-fiil grubu

e. Nesnenin neden yapıldığını belirten tamlamalar, isim tamlaması değil sıfat tamlamasıdır.

- ahşap (ty) / ev (tn) (s. 10)
- taş (ty) / binalar (tn) (s. 10)
- muşamba (ty) / fener (tn) (s. 12)
- gümüş (ty) / akçe (tn) (s. 18)
- meşin (ty) / para kesesi (tn) (s. 18)
- ahşap (ty) / balkon (tn) (s. 27)
- ahşap (ty) / rıhtım (tn) (s. 35)
- pirinç (ty) / boru (tn) (s. 56)
- tunç (ty) / top (tn) (s. 64)
- tahta (ty) / kaşıklar (tn) (s. 71)
- gümüş (ty) / pazubentler (tn) (s. 80)
- ipek (ty) / yastıklar (tn) (s. 85)
- ipek (ty) / gömlek (tn) (s. 149)

Bu tamlamalar, “ahşaptan kapı, ahşaptan yapılmış kapı” şeklinde de genişletilebilir. Bu şekilde de yapı yine sıfat tamlaması kuruluşunda olur.

- kerpiçten yapılmış camii (s. 69)

f. Sıfat ve zarfların anlamlarını, derece ve miktar bakımından tamamlayan zarfların meydana getirdikleri kelime grupları da birer sıfat tamlamasıdır.

- en/ muteber (s. 55)
- daha/ yakın (s. 61)
- en/ nasırlı (s. 64)
- daha/ akıllı (s. 84)
- en/ önemlisi (s. 122)
- en/ yakın (s. 126)

g. Bazı birleşik sözcükler, sıfat tamlaması kuruluşundadır.

- yağlıkazık (s. 10)
- karagöz (s. 10)
- dolunay (s. 10)
- gökkubbe (s. 27)
- kocakarı (s. 28)
- giderayak (s. 29)
- alacakaranlık (s. 40)
- içbükey (s. 55)

- babayiğit (s. 56)
- saygıdeğer (s. 57)
- yeniçeri (s. 58)
- yılankavi (s. 72)
- kaynana (s. 84)
- kayınpeder (s. 84)
- pisboğaz (s. 96)

ğ. Sıfat tamlamalarında tamlayan ve tamlanan unsurları arasına “da/de” edatı ya da –ml soru eki girebilir.

- **Bir somun da ekmek** getir. (s. 17)
- İsa Efendimiz **az mı çile** çekti? (s. 17)
- ... ayrıca **bir de sopaya** ihtiyacı olduğu söylenemezdi. (s. 23)
- **Bir top da aharlanmış kağıt** vardı. (s. 26)
- Adamın kuşağında üç anahtarın yanı sıra, **üç de el kantarı** vardı. (s. 44)
- Ayrıca **bir de Kur’an** istiyor, şimdi esir düştüğü bu askerleri hem cesur hem de ahlâklı yapan sureleri ve âyetleri mümkünse okumak için can atıyordu. (s. 150)
- Sana **bir de semer** vururdum ama dua et ki merhametli ve ehli insaf bir beyefendiyimdir. (s. 193)
- Üsküdar’da iki katlı güzel bir ahşap evim, **üç de karım** var. (s. 194)

h. Sıfat tamlamaları, söz dizimi içinde isim, sıfat ve zarf görevinde kullanılabilir.

- **Venedik dukası, Macar zolotası ve filorinlerden ibaret yüz binlerce altından yayılan uğursuz ve sapsarı nur**, aç ve asla doymayacak gözleri aydınlatmaya, katı ve soğuk kalpleri ısıtmaya devam ediyordu. (s. 10) (isim)

- Altı rakamlık serveti beş rakama düşünce **sinir buhranı geçiren biçâre tefeci**, hayatında ilk kez bir hesap hatası yaparak servetinin altıda birini kaybettiği fikrine saplanmış, ve ... (s. 11) (isim)

- **Bu sabık zangoç**, pazar ayinlerinde cemaatin yaptığı bağışların külliyetli bir miktarını zimmetine geçirdiğinin anlaşılması üzerine Aziz Piyer Kilisesi'nden yıllar önce tekme tokat kovulmuştu. (s. 13) (isim)

- Ben iblisle mücadele etmeye **şu sefil hayatımı** adadığım için kilisemden kapı dışarı edilen zavallı bir dindarım. (s. 14) (isim)

- ...**deli marangozun üstünden çıkan çulları çaputları toplayan Ohannes**, bu kirli giysileri külhana atıp yaktı. (s. 15) (isim)

- Bunun üzerine **esrarengiz adam** kemerinden çıkardığı meşin para kesesini zangocun önüne fırlattı. (s. 18) (isim)

- Efsanede olduğu gibi, **başındaki kırmızı Cezayir fesinde** destar yoktu. (s. 23) (isim)

- **Havalandırma için bazıları açık bırakılan lombarlardan giren ışık**, birbirlerine el şakaları yapıp gülüşen topçu çavuşlarını ancak az buçuk seçmesini sağlayabilecek kadar cılızdı. (s. 50) (isim)

- **Bu emir** tam bir fiyaskoydu. (s. 59) (isim)

- **Şu zavallı tomarcıya** nasıl olur da toy dersin? (s. 84) (isim)

- **Gemideki en sakin kişi olan Diyavol Paşa Efendimiz**, pruvada gülümseyerek tüm mürettebata bildirdi. (s. 98) (isim)
- **Kara bulutlar** gökyüzünü tamamen kaplamış ve rüzgârla birlikte şiddetli bir yağmur bastırmıştı. (s. 99) (isim)
- **Tam yüz seksen derece dönen tekne** Venedik kalyonuna bu kez, darmadağın olmuş sancak tarafını değil, sağlam ve hırpalanmamış iskele tarafını gösterdi. (s. 122) (isim)
- **Binlerce değil, belki on binlerce altın değerindeki o güzelim kalyon** böylece hebâ olup gitti. (s. 123) (isim)
- Dört mil kadar uzakta olmalarına rağmen pruva direklerinde, **kırmızı zemin üzerine sekiz köşeli haç bulunan sancakları** seçiliyordu. (s. 160) (isim)
- **Çifte su verilmiş bu bıçağı** görünce Kelle'nin gözleri parladı. (s. 185) (isim)
- ... cennette **güzel bir yer** talep edeceğim. (s. 193) (isim)
- ... çünkü her ne kadar taş binaların kapkara mahzenlerindeki **çifte asma kilitli** demir kasalar içinde olsalar bile, Venedik dukası, Macar zolotası ve filorinlerden ibaret **yüz binlerce altından** yayılan uğursuz ve sapsarı nur, aç ve asla doymayacak kalpleri aydınlatmaya, katı ve soğuk kalpleri ısıtmaya devam ediyordu. (s. 10) (sıfat, sıfat)
- Ne yazıktır ki, zavallının ağzına ancak **beş-altı damlacık** şarap damladı. (s. 20) (sıfat)
- Efendimizin sözünü ettiği kaya, **elli-altmış hanelik** Terficiye adlı balıķçı köyünün çok yakınında, Agori Burnu'nun hemen ucundaydı. (s. 59) (sıfat)
- Kereste fiyatına satsa eline **yüz elli** altın zor geçirdi. (s. 82) (sıfat)

- Buna rağmen, yeniçerilerin **en kıdemsiz** neferleri olan karakullukçular, onca emekle yıkadıkları çamaşırları pruva ile başaltı arasına gerilen kasavele halatına asıyorlardı. (s. 136) (sıfat)

- **O gece**, Galata'daki camilerden okunan yatsı ezanları kanat çırpın güvercinler gibi göklere yükselirken sofrada başında uskumru dolmasını tam ağzına atıyordu ki, alt katta kapısı yumruklanmaya başladı. (s. 11) (zarf)

- **Dünyevî suyla** bedenini arıttığına göre şimdi de ruhunu günahlardan temizlememiz lazım. (s. 16) (zarf)

- Oysa **tuhaf bir şekilde**, onunla aynı yetkiye sahip olan Süleyman Reis, elinde o meşhur kara kırbacıyla, dümencinin önünde dimdik bekliyordu. (s. 58) (zarf)

- Çünkü Amat'ın baş tarafındaki iskandil vardiyası, teyakkuz emri verildiğinden beri, derinliği zaten ölçüp **her defasında** sonucu seyir güvertesine bildirmekteydi. (s. 59) (zarf)

4.3.3. Sıfat-Fiil Grubu

Bir sıfat-fiille bu sıfat-fiile bağlı tamlayıcı unsur veya unsurlardan oluşan kelime grubudur.

Özellikleri:

a. Sıfat- fiil grubunun ana unsuru sıfat-fiildir. Sıfat-fiil genellikle sonda bulunur. Yüklem görevi yapan sıfat-fiilin anlamı özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen öğelerle tamamlanır.

- yediklerini (bln) / köşe başında (yt) / çıkartan (y) (bir sarhoş) (s. 9)
- bakkalın para kesesindeki on dokuz altından biri (ö) / oluveren (y) (bu sikke) (s. 10)
- Galata sokaklarında (yt) / yaşlı eşeğiyle (z) / dolaşan (y) (Ohannes) (s. 13)
- top güllisini (bln) / bir mil-i bahrî uzağa (yt) / fırlatan (y) (perdahlı barut) (s. 21)
- tayfanın dinlenme yeri olan baş kasarada (yt) / yalnız olmalarına rağmen, (z) / yine de kimse işitmesin diye (z) / elini (bln) ağzına (yt) siper eden (y) (marinel) (s. 23)
- olsa olsa (z) / her biri kara ilimlerin esrarını (bln) / izah eden (y) (bu ciltler) (s. 25)
- yalpayla devrilmesin diye (z) / ayaklarından zemine çakılmış alçak bir masaya (yt) / serdiği (y) (esrarengiz bir harita) (s. 26)
- sandallar Kazıklı İskele'ye aborda edip (z) / palamar verince, (z) / törende ve cenkte giydikleri kıyafetleri (bln) / kuşanmış (y) (yeniçeriler) (s. 34)
- havalandırma için (z) / bazıları açık bırakılan lombarlardan (yt) / giren (y) (ışık) (s. 50)
- hâl böyle olunca (z) / bir zâbitin zemberekli tabancasını (bln) / kapan (y) (Süleyman Reis) (s. 69)

- sinideki koca bir tabak kavurmayı, (bln) / kırmızı biber turşusunu, (bln) / otlı peyniri (bln), bir tabak lakerdayı (bln) / ve turfanda kavunu (bln) / gören (y) (konuklar) (s. 71)
- kurt gibi aç oldukları için (z) / kuzineden (yt) / gelecek (y) (yemek) (s. 80)
- şu fal taşı gibi açılmış, (z) / bön bön (z) / bakan (y) (gözler) (s. 84)
- Amat'ın kuzinesinde (yt) / gün boyu (z) / yemek (bsn) / pişiren (y) (aşçı) (s. 95)
- seyir zâbiti Abuzer Reis'in piştovla havaya ateş etmesinden sonra (z) / dokuz-on yamağıyla beraber (z) / Amat'ın mürettebatına (yt) / günde (z) / dört öğün yemek (bsn) / hazırlayan (y) (aşçı) (s. 95)
- bu teknenin baş kovalama toplarının en büyüğü olan bir Bela Mezza'nın gerisinde, (yt) / elinde kıvılcımlar saça saça (z) / yanan (y) (bir foga maytabı) (s. 105)
- ortalıkta kan gövdeyi götürürken (z) / istifini bozmaksızın (z) / kamarasında (yt) / keman (bsn) / çalabilen (y) (asil biri) (s. 110)
- kış taraftaki pencerelerinin perdeleri (ö) / sımsıkı (z) / kapatılmış (y) (loş kamara) (s. 113)
- Amat'ın top güvertelerinde, (yt) / çarpıp (z) / bordayı dağıtan güllelerden dolayı (z) / dehşete kapılan (y) (bazı topçular) (s. 121)
- tehdit eder gibi (z) / yumruğunu (bln) / kaldıran (y) (çorbacı) (s. 128)
- o sırada (z) / çubuğunu (bln) / tüttüren (y) (Recep adlı bir gabyar) (s. 166)
- kanlar içinde (z) / yere (yt) / yığılan (y) (adam) (s. 177)

- tavandaki muşamba fenerin ışığı altında (yt) / pırıl pırıl (z) / parıldayan (y) (bu kelle) (s. 187)

- o sisin içinde (yt) / Amat'ın yakınından (yt) / usulca (z) / geçen (y) (her kalyon) (s. 195)

- gemici cesetlerinin etini ve kanını (bln) / emerek (z) / büyüyen (y) (ağaçlar) (s. 204)

- akşamüstü (z) / başaltında (yt) / konuşulan (y) (konu) (s. 212)

b. Sıfat-fiil grubunda nadiren özne kullanılır ve özne iyelik eki taşır.

- kış tarafındaki pencerelerinin perdeleri (ö) / sımsıkı kapatılmış (loş kamara) (s. 113)

- mürettebatı (ö) / iyi ve becerikli olan (kalyon) (s. 119)

- lombarı ve penceresi (ö) / olmayan (bu koğuş) (s. 183)

c. Bazı gruplarda ortak bir sıfat-fiil kullanıldığında sıfat-fiil tekrar edilmez.

- divitini ve kamyş kalemini kuşağına (sıkıştırmış), kocaman defterini de koltuğunun altına sıkıştırmış (gemi bezirgâni) (s. 30)

- Haliç'in karşı kıyısından (gelen), tâ Cibali İskeleyi'nden gelen (acemi oğlanlar) (s. 34)

- denizcilerden iri yarı (olan), güçlü kuvvetli olan (yirmi beş kişi) (s. 159)

ç. Bu grup, söz dizimi içinde isim, sıfat ve zarf olarak görev yapar.

- Altı rakamlık serveti beş rakama düşünce sinir buhranı geçiren tefeci, hayatında ilk kez bir hesap hatası yaparak **servetinin altında birini kaybettiği** fikrine saplanmış ve ... (s. 11) (isim)

- Muşamba fenerin ışığı altında bir inceledikten sonra, **kayıkçının gözlerinin yuvalarından fırlamış olduğunu** gördü. (s. 12) (isim)

- **Esrarengiz adama merakla gözlerini dikenler**, çekindiklerinden olsa gerek, fısıltıyla konuşup fark edilmemeye dikkat ederek hemen karanlık köşelere sindiler. (s. 13) (isim)

- **Rûzname Kisedârı Ölüğümlü Cuma Bey'in Kamûsü'l Desais başlıklı eserinde anlatılanlar** doğruysa, Mehmet Paşa Hamamı'nda 'Ayyaş lâkabıyla mülâkkap ve Ohannes ismiyle müsemma bir ihtiyar tellâk vardı. (s. 13) (isim)

- **Onlara karşı gelen** bana, Padişah Efendimize ve Rabbimize karşı gelmiş demektir. (s. 36) (isim)

- Fakat sabah olup da sizleri bu rıhtımda gören küthüdânıza **nasıl hesap vereceğinizi** bir düşünün. (s. 39) (isim)

- Testiyi ağzına dikip son birkaç yudum şarabı da içtikten sonra Kazdağlı'ya baktığında bu genç tomarcının **oturduğu taburede sızıp kaldığını** gördü. (s. 87) (isim)

- ... o koskoca **balyemez** topu gümbürderken, Amat'ın pruva gözcüsü "Teyakkuz!" diye boşuna bağırdı. (s. 105) (isim)

- **Paşa Efendimizin yaptığı** reisler yahut zâbitlerden biri yapsaydı ödleğin teki oluverirdi; çünkü **onlar da başaltından yetiştikleri** için pek o kadar farklı değildiler. (s. 109) (isim, isim)

- **Gündoğusundan delicesine esen** rüzgârın **dört bir yana savurduğu** kasvetli bulutların arasından bir anda, dolunayın gümüşiimsü ışığı tıpkı bir şelâle gibi Galata'nın üzerine döküldü ve... (s. 9) (sıfat, sıfat)

- Rüzgârın uğultusu kesildiğinde **Kılıç Ali Paşa Camii'nin** **alemindeki hilale tüneyen** bir baykuş kanatlarını çırpı. (s. 9) (sıfat)

- ... تنها bir köşelerde **kirli ellerin çektiği** o pırıltılı hançerler seçilebilirdi. (s. 10) (sıfat)

- Beli kırıldığı için yatalak kalan hamal, bu altını, **Voyvoda yolunda bakkaliye dükkânı işleten** Karagöz Kirami Efendi'ye dört yıllık borcunu kapatmak için vermişti. (s. 10) (sıfat)

- Gecenin o vakti, günlük hasılatına yer açmak için, keyfinden bir de türkü tutturarak elde kürek, **mahzenindeki altınları savurup köşeye yığan** bir tefeci, bu altınların her birinin acıklı da olsa bir hikâyesi olduğunu bilmezdi. (s. 10) (sıfat)

- **O ana kadar homurdanan** yeniçerilerin hepsi, bu ad okunur okunmaz susmuştu. (s. 37) (sıfat)

- **Baldırlarını sımsıkı saran** siyah çakşırı da cüppesi kadar yeni görünüyordu. (s. 43) (sıfat)

- Titiz ve müşkülpesent bir tabiatı olmasının neticesinde, **üç asma kilit vurulmuş** hazine sandığını günde iki kez açar ve dudaklarını kıpırdata kıpırdata altınları ve akçeleri sayardı. (s. 44) (sıfat)

- **Hokka gibi bir burnu ve yanağında da gamzesi olan** bu kadın sevgiyle bakıyordu. (s. 88) (sıfat)

- Bu sözler **hayatını ilme adanmış** ak sakallı ve narin bir yalı adamının ağzından çıksa, asıl o zaman yadırganmazdı. (s. 91) (sıfat)

- İşte o anda seyir güvertesinde sadece **göğüsleri inip kalkan** yorgun savaşçıların soluk sesleri değil, ne gariptir ki, **Kaptan Efendimizin**

kamarasından gelen oynak keman nağmeleri de işitilmeye başlandı. (s. 109) (sıfat, sıfat)

- **Ölümsüzlük hakkında ipe sapa gelmez** bazı hurafelerden bahsetmiştik herhalde. (s. 113) (sıfat)

- Çavuş, **namlusundan fırlayan** güllerle **o Venedik kalyonunun dümenini kıran** 'kabus' adlı topundan ayrılmak zorunda kaldığı için ha ağladı ha ağlayacaktı. (s. 155) (sıfat, sıfat)

- Çünkü bu kişi, **ölümsüzlüğün de en az ölüm kadar kesin olduğunu kanıtlamış** görünüyordu. (s. 116) (zarf)

- Müridinin yazdıklarına bakılırsa, **İbni Parmen de hafızanın, tıpkı göz ve kulak gibi bir duyu organı olduğunu söyler** görünüyordu. (s. 116) (zarf)

d. Sıfat-fiil grubu birleşik kelime oluşturabilir.

- **Hayirsever** hekim bu yüzden, elinde dolma olduğu hâlde, basamakları gıcırdata gıcırdata aşağı inip sokak kapısını açtı. (s. 12)

- Artık **saygıdeğer** bir şahıs, adıyla sanıyla, Amat'ın borucusu Eşek İsrâfil'di o!(s. 57)

- Bu ses duyulur duyulmaz topçu maytabını falya tavasına gömdü ve o koskoca **balyemez** topu gümbürderken, Amat'ın pruva gözcüsü "Teyakkuz!" diye boşuna bağırdı. (s. 105)

- Ne var ki, feleğin sillesi onları ne kadar sallarsa sallasın, hayatın iskartaya attığı bu insan müsveteleri tıpkı **hacıyatmazlar** gibi daima ayakta kalırlardı. (s. 183)

4.3.4. İsim-Fiil Grubu

Bir hareket ismi ile ona bağı tamlayıcı unsur veya unsurlardan oluşan kelime grubudur.

Özellikleri:

a. –mAk, -mA ve İş ekleriyle hareket ismi yapılır. Hareket ismi grubun ana unsurudur ve genellikle sonda bulunur. Yüklem görevi yapan hareket isminin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen ögelerle tamamlanır. Yüklem olan isim-fiil yargı taşımaz.

- diz çöktüğü yerde (yt) / hıçkıra hıçkıra (z) / ağlama (y) (s. 14)
- cemre suya düşmeden (z) / deniz seferine (yt) / çıkmak (y) (s. 21)
- burnundan soluduğu için (z) / öfkesini kusmak amacıyla (z) / bir de ağzını açıp (z) / küfür etmesi (y) (s. 24)
- kendilerine ait olan bölgede (yt) / yabancı birinin bulunması (y) (s. 45)
- bir vardiyanın dostluğunu (bln) / kazanmak (y) (s. 46)
- bel kemiğini kırmamaya özen göstererek (z) / adam (bsn) / kırbaçlamak (y) (s. 50)
- sabır ve ilgi gerektiren bu işleri (bln) / itinayla (z) / yerine getirebilmek (y) (s. 50)
- içinde ve kapağında yedişer çivi bulunan o demir bakirenin içine (yt) / kapatılma (y) (s. 52)

- ücretlerinin düşüklüğü nedeniyle (z) / bunlara (yt) / acımak (y) (s. 54)
- gemi mutfağına kapağı atarak (z) / aşçının yardımcısı (bsn) / olabilmek (y) (s. 55)
- Cenâb-ı Hakk'ın emri olan ikinci namazını (bln) / edâ etmek (y) (s. 66)
- İsa Peygamber gibi (z) / su üzerinde (yt) / yürüyebilmek (y) (s. 92)
- kamaradaki kırmızı atlasla örtülü o boy aynasında (yt) / kendini (bln) / doyasıya (z) / şöyle bir (z) / seyretmek (y) (s. 104)
- geminin tamiri için (z) / ulaşabilecekleri en yakın liman ya da koyun nerede olduğunu (bln) / bulabilmek (y) (s. 124)
- ağaç dallarını sepet gibi örüp (z) / içini (bln) / toprakla (z) / doldurmak (y) (s. 132)
- kuleye (yt) / bir baskın (bsn) / yapmak (y) (s. 137)
- yalnız kalıp (z) / düşünmek (y) (s. 158)
- hiç acımadan (z) / düşmanını (bln) / öldürmek (y) (s. 167)
- zorlu bir vardiyadan sonra (z) / karın (bsn) / doyurma (y) (s. 169)
- art eteğinde (yt) / namaz kılınması (y) (s. 169)
- bir deniz savaşında (yt) / flama indirilip (z) / teslim olma (y) (s. 171)
- geceleyin (z) / feneri söndürülmüş bir gemide (yt) / olmak (y) (s. 173)
- muayene sonucunu (bln) / kaptana (yt) / bildirmek (y) (s. 173)
- ünlü hekim İbn-i Sina'nın bir usûlünü (bln) / uygulamak (y) (s. 174)

b. İsim-fiil grubu, söz dizimi içinde isim görevinde kullanılır.

- Sessizliği işitip **karanlığı görmek** keşke mümkün olsaydı, ... (s. 9)
- ... Venedik dukası, Macar zolotası ve filorinlerden ibaret yüz binlerce altından yayılan uğursuz ve sapsarı nur, **aç ve asla doymayacak gözleri aydınlatmaya, / katı ve soğuk kalpleri ısıtmaya** devam ediyordu. (s. 10)
- Üstelik **en az iki ay sonra denize açılmamız** lazımdı. (s. 21)
- **Böylesine büyük bir savaş gemisine, yani elli sekiz toplu bir kalyona kaptanlık yapan birinin davudî bir sesle “Gel!” diye haykırması** beklenirdi. (s. 24)
- Görünüşe bakılırsa ölüm **ruhun bedenden ayrılmasıydı**. (s. 89)
- **Ölümden sonra azizin bedeninin on bir okka yüz yirmi bir dirhem ağırlaşması** da bunu gösteriyor. (s. 92)
- **Son sesin ardından tekrar ilk sesin gelmemesi** dinleyeni rahatsız ediyor. (s. 94)
- **Bir çektirinin iki güverteli bir kalyona taarruza kalkması** kolay değildi. (s. 106)
- Pisagorculara göre **zamanın sonsuz olmasının yegâne yolu onun döngüsel olmasıydı**. (s. 115)
- **Rüzgârı kış omuzluktan alan Amat’ın rüzgârını kesip hızını düşürmeyi** amaçlıyordu. (s. 120)
- **Boğazlarınızdan geçen her lokma için hayır duanızı esirgememenizi** rica ediyor. (s. 168)

- Zorlu bir vardiyadan sonra karın doyurmayı artık hak etmişlerdi. (s. 169)
- **Yaptığı hatayı görmezden gelmemizi** istiyor belli ki. (s. 170)
- **Bir korkağın ‘yapıp edecekleri’ ile yürekli ve efendi birinin ‘yapıp edecekleri’ arasında nasıl bir fark olduğunu anlamak için bizzat yürekli ve efendi olman icap eder.** (s. 172)
- **Bu yüzden ona eli boş gitmesi** doğru olmayacaktı. (s. 173)
- **Ünlü hekim İbn-i Sina’nın bir usûlünü uygulamak** istiyordu. (s. 174)
- **Bizim sancaklarımızı taşımaları, bizim gibi giyinmeleri onları bize dost yapmaz.** (s. 175)
- **Bu hâlinle sen ak bir bayrak altında mı yaşamak ve ölmek istiyorsun?** (s. 177)
- ... kırılan şişelerin sesinin ardından **devasa bir yalımın harlaması** duyuldu. (s. 181)
- Gemidekilerden bazıları, **mürettebattan onca kişinin ölmesini** şu geceleri kasvetli kasvetli öten baykuşa bağlıyorlardı. (s. 215)

4.3.5. Zarf-Fiil Grubu

Bir zarf-fiille bu zarf-fiile bağlı tamlayıcı unsur veya unsurlardan oluşan kelime grubudur.

Özellikleri:

a. Zarf-fiil grubun ana unsurudur ve genellikle grubun sonunda bulunur. Yüklem görevi yapan zarf-fiilin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen öğelerle tamamlanır. Yüklem olan zarf-fiil yargı taşımaz.

- Hekim Efendi (ö) / istifini (bln) / bozmadan (y) (s. 11)
- o gece, (z) / Galata'daki camilerden okunan yatsı ezanları (bsn) / kanat çırpan güvercinler gibi (z) / göklere (yt) / yükselirken (s. 11)
- basamakları (bln) / gıcırdata gıcırdata (z) / aşağı (z) / inip (y) (s. 12)
- gecenin o vaktinde, (z) / kirden ve günahattan (yt) / kurtararak (y) (s. 14)
- tele sarılı bir parça pamuğu (bln) / şişeden döktüğü ispiroyla (z) / uslatıp (y) (s. 15)
- esrarengiz adamdan (yt) / ses soluk (bsn) / çıkmayınca (y) (s. 15)
- Kasımpaşa'da oturan ahaliden namazında niyâzında olanlar, (ö) / o gece (z) / Abalı Fellah Camii'nde (yt) / yatsı namazını (bln) / edâ eyleyip (y) (s. 18)
- güneşin doğmasına (yt) / yedi saat (z) / kala (y) (s. 19)
- işte bu mahkûm, (ö) / sırtında barut fıçısı (bsn) / taşırken (y) (s. 21)
- lif lif (z) / olup (z) / yıpranmış sayfalara (yt) / bakılırsa (y) (s. 26)
- bunları söyledikten sonra (z) / paraketecilerin kullandığı küçük bir kum saatini (bln) / alıp (z) (s. 27)

- gecenin bu saatinde, (z) / kibar adamlar (ö) / yalılarda, köşklere ve kasırlarda (yt) / uyuyup (y) (s. 35)
- seyir güvertesindeki Abuzer Reis, (ö) / neredeyse bir kova büyüklüğündeki feryat hunisini (bln) / kulpundan (yt) / tutup (y) (s. 39)
- adamlara verilen cezanın infazı için (z) / uykudan kalkan cellât (ö) / burada, (yt) / çenesini (bln) / kütürdeterek (y) (s. 50)
- gece yarısına doğru (z) / baş tarafta, (yt) / tütün doldurduğu çubuğunu (bln) / yakıp (y) (s. 58)
- sinekemanını alan Efendimiz, (ö) / yayını (bln) / tellerin üzerinde (yt) / gezdirip (y) (s. 94)
- Abuzer Reis'in eliyle çağırdığı aşçı (ö) / seyir güvertesine (yt) / çıkınca (y) (s. 95)
- felçli olan sağ eline (yt) / bir torba (bsn) / geçirerek (y) (s. 95)
- balyemez topundan fırlayan yirmi iki okkalık gülle (ö) / Amat'ın bordasını (bsn) / delip (y) (s. 106)
- halatlara asılan denizciler (ö) / yelkenleri (bln) / toplayınca (y) (s. 176)

b. Bazı sıfat-fiiller hâl ekleriyle çekime girdiklerinde cümlede zarf görevi yapabilir. Bu sıfat-fiillerle kurulan gruplar da birer zarf-fiil grubudur.

- **Rüzgârın uğultusu kesildiğinde** Kılıç Ali Paşa Camii'nin alemindeki hilâle tüneyen bir baykuş kanatlarını çırpı. (s. 9)

- **Sen Piyer Kilisesi'nin sabık zangocu, Peygamber Efendimizin ümmetinden olmadığından,** hamamda bir gayrimüslimin bulunduğu dikkat çekilmesi için, ferman gereği beline en küçük hareketiyle bile çın çın çınlayan çingiraklı bir peştamal dolamıştı. (s. 15)

• **İşte o zaman seni brandana sarıp diktikten sonra küpeşteden aşağı yallah ettiklerinde,** ‘Vah vah! Yazık oldu Kazdağlı’ya. Hayatına doymadan denizin dibine bâkir gitti! Vah olsun!’ diyecekler ve sen de Haydar’ın kasasını boylayıp balıklara yem olacaksın. (s. 21)

• **Nihayet kanlar içinde yere yığıldığında,** bizim Koca Reis de çoktan ruhunu teslim etmişti. (s. 22)

• İşte o anda yüklerin ambara istifi için güvertede çalışanlar, o serin gecede, **başaltından gelen feryatları, figânları ve yemin billahları işittiklerinde** bir an duraksadılar. (s. 23)

• İşte o kamarada tek başınayken nasıl olduysa, **çalgıyı bırakıp sağ taraftaki dolaptan bir kitap seçti ve ilk sayfasını açtığında,** Zâhîretü’l İskenderiya başlığını heceleye heceleye güç bela okudu. (s. 28)

• Önde bezirgân olduğu hâlde, **gemici dilinde tavlona denen alt güverteye indiklerinde** burunlarına gübre kokusu geldi. (s. 31)

• Ardından, Malik ile cellât ‘Sâir’ katından ‘Sakar’ güvertesine **indiklerinde,** içlerini çeke çeke ağlayıp âhüvâh eden şahıslarla karşılaştılar. (s. 52)

• **Testiyi ağzına dikip son birkaç yudum şarabı da içtikten sonra Kazdağlı’ya baktığında** bu genç tomarcının olduğu yerde sızıp kaldığını gördü. (s. 87)

• **Görevini bu şekilde ihmal ettiğinden,** tepenin üzerinde güçbela seçilen, ufka gölgesini düşürmüş o Venedikliyi fark edemedi. (s. 104)

• **İyice yaklaşan kadırgaya ateş açıldığında** her dört Venedikliden biri kanlar içinde yere yığıldı. (s. 107)

• Üstelik **dişbudak olacağına,** dümen bile meşeden. (s. 167)

- Merdivene yönelirken giderayak bir Fâtiha olsun okumak istediler, **ama ezberleri zayıf olduğundan** ancak yarısına kadar okuyup âmin dediler. (s. 185)

c.“ –r / -mAz”, ve “-DI ml” kalıplarıyla kurulan gruplar da zarf-fiil grubudur.

- İki denizci başlarını öne eğmiş, küfür salvosunun bitmesini beklerken **Abuzer Reis yanan mangalı görür görmez**, “Vay daltabanlar vay!” diye söylendi. (s. 23)

- O ana kadar homurdanan yeniçerilerin hepsi, **bu ad okunur okunmaz** susmuştu. (s. 37)

- **Ardından tersane azapları sürme iskeleyi çeker çekmez** üçüncü horoz da öttü. (s. 39)

- **Ardından, pruva direğindeki tüm yelkenler ve grandi direğinin gabya yelkeni, fora edilir edilmez** gümbürdeyerek rüzgârla doldu. (s. 40)

- Ellerinde kovalarıyla aylakçı çocuklar, ambardan çıkartılıp yuvarlanarak ortaya getirilen barut fıçıklarına, **kapakları levyeyle açılır açılmaz** bağıra çağıra üşüştiler. (s. 62)

- Hele bir de, **şu Kazdağlı tomarcı gibi toy torlak birini buldu mu** anlatır babam anlatır! (s. 84)

- **Göbelez içti mi** mangalda kül bırakmaz. (s. 84)

- **Fora edilen yelkenler rüzgârla dolar dolmaz** Amat hareketlendi. (s. 160)

- **Emir aldık mı** uyarız. (s. 174)

ç. Zarf-fiil grupları, söz dizimi içinde sebep, tarz, zaman, şart, bağlama, karşılaştırma gibi işlevlerle zarf görevinde kullanılır.

- **Gecenin o vakti, günlük hasılatına yer açmak için, keyfinden bir de türkü tutturarak** elde kürek, **mahzenindeki altınları savurup** köşeye yığan bir tefeci, bu altınların her birinin acıklı da olsa bir hikâyesi olduğunu bilmezdi. (s. 10)

- **Bakkalın para kesesindeki on dokuz altından biri oluveren bu sikke çok geçmeden** tefecinin mahzenindeki on binlerce altına eklenmiş ve bakkal da borcunun kalan yarısını ödeyemediği için Galata Zindanı'nda dokuz yıl hapis yatmıştı. (s. 10)

- ... **eğer hemen bir çare bulunmazsa adamcağız kör olup** ona buna avuç açmak zorunda kalacaktı. (s. 12)

- **Esrarengiz adama merakla gözlerini dikenler, çekindiklerinden olsa gerek, fısıltıyla konuşup** fark edilmemeye dikkat ederek hemen karanlık köşelere sindiler. (s. 13)

- **Deli marangoz da iskeleye doğru giderken tâ uzaktan bir velet “Usta! Usta!” diye bağıra bağıra** yanına koştu. (s. 18)

- **Sabah ezanı okunduktan sonra palamarı alırsak** pazartesi değil, Allah korusun, Salı günü yelken açmış olursun. (s. 19)

- **Cemre suya düşmeden** deniz seferine çıkmak nerede görülmüş? (s. 21)

- **Ben kalk demedikçe de** kalkmayın! (s. 23)

- Neden sonra, **gözlerini ovuşturup / çenesini kütürdetircesine** yeniden esnedi. (s. 27)

- **Açık konuşmak gerekirse** Süleyman Reis bu teklife hem şaşırılmış hem de sevinmişti. (s. 28)

- **Kırbaç Süleyman ve Ali Reis sayılmazsa,** seyir zâbiti Abuzer Reis, gemi hekimi, odabaşı ve topçunun yaşama alanı burasıydı. (s. 43)

- **Keyiften gözlerinin kaydığına ve vücutlarının bir denizanası kadar gevşek olduğuna bakılırsa**, az önce kaygusuz içtikleri belliydi. (s. 51)
- Derken tüfenkler birbiri ardına patır patır patırdadı ve **kurşunlar isabet ettikçe** hedef şamandırasından tahta parçaları ve kıymıkların uçuştığı görüldü. (s. 61)
- Gerçi tüfenk sesi duyulmaz ama **o topu bir ateşlerlerse** ses diğer kulelerden de duyulur. (s. 139)
- **Eğer krallarının ölümüne bu kadar üzülüyorlarsa** çok sadıktırlar demektir. (s. 198)
- **Piştovları ateşleyince bir gabyar ile iki tüfenkçi yaralanıp yere yığıldılar.** (s. 200)

4.3.6. Tekrar Grubu

Eş görevli iki sözcükten oluşan; bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılayan kelime grubudur.

Özellikler :

a. Tekrar grubunu oluşturan sözcükler arasında şekil ve anlam ilişkisi vardır.

Unsurları aynı olan kelime grupları:

- Hayırsever hekim bu yüzden, elinde dolma olduğu hâlde basamakları **gıcırdata gıcırdata** aşağı inip sokak kapısını açtı. (s. 12)

- Belki de zavallı hayat yolculuğunun bu merhalesinde artık, **akıta akıta** gözyaşını tüketmişti. (s. 15)

- Sen Piyer Kilisesi'nin sabık zangocu, Peygamber Efendimizin ümmetinden olmadığından, hamamda bir gayrimüslimin bulunduğuna dikkat çekilmesi için, fermân gereği beline en küçük hareketiyle bile **çın çın** çınlayan çingiraklı bir peştamal dolamıştı. (s. 15)

- Keseyi her sürüşte adamın sırtından **yumak yumak** kir dökülüyordu. (s. 15)

- Bıyıkları **yeni yeni** terleyen ay yüzlü sâkiler kadehleri doldurduktan sonra Zangoç, o sıra hüzünlü bir nağme çalan saz heyetine, “Bu kasvet bu kasavet bu efkâr nedir? Çalın bre bir oyun havası!” diye nida eyledi. (s. 17)

- Yaşlı deniz kurdu, ağzına dikip **dolu dolu** birkaç yudum aldığı testisini tomarcıya uzatırken geçirdi ve “Biz burada keyfimize bakarken güvertede çalışan enayiler dilerim ki yükleme işini imsak vaktinde bitirirler. Allahım yardım et bize! Yâ Rabb! Bizleri kem gözlerden ve her türlü uğursuzluktan koru!” diye mırıldandı. (s. 19)

- Sanki ilim irfan sahibisiniz de **cilt cilt** kitaplar yazdınız! (s. 22)

- **Lif lif** olup yıpranmış sayfalara bakılırsa, bu cetveli daha önce defalarca bakıp incelediği ve hatta ezberlediği belliydi. (s. 26)

- Sana şu kadarını söyleyeyim, sakın şaşırma ve bunu da bir lütuf da sayma, eğer istersen hemen buradan gidebilir, yarın bu gemi dalgaların arasında seyrederken sen sıcak yatağında **mışıl mışıl** uyuyor olabilirsin. (s. 27)

- Sabah karanlığında gemi, rüzgârı sancak omuzluktan alıp **ağır ağır** yol almaya başladı. (s. 40)

- Neden sonra cellât, kızıl cüppeli, kara çakşırlı, kızıl Cezayir fesi üzerine kara destar sarmış seyrek bıyıklı, orada ıstırap çekmekten artık her

nedense mutlu olduğu için kırmızı gözbebekleri karanlıkta **ışıl ışıl** parlayan o mahlûku gördü. (s. 54)

- Gemi terzisinden aldığı bir parça kadife ile o akşamüstü **hohlaya hohlaya** borusunu parlattı durdu. (s. 58)

- Süleyman Reis telleri **teker teker** tınlattığında çalgının artık akortlu olduğunu gördü. (s. 125)

- Fakat mürettebat, ambarlardaki hurçların ve fıçılardan içlerini, bütün izbe köşelerini, barut ambarlarını, yedek halat ve yelkenlerin depolandığı yerleri; hatta sintine kuyusunu, kısacası pruvadan pupaya, sancaktan iskeleye, zifostan sintineye kadar bütün gemiyi **fellik fellik** aradı. (s. 125)

Unsurları yakın anlamlı olan tekrar grupları:

- Galatalı hekim Avram Efendi ilim irfan sahibi, eyyam görmüş, **iti uğursuzu**, veliyi deliyi bilen bir zât idi. (s. 12)

- **Saçı sakalı** birbirine karışmış bu esrarengiz adamın sırtındaki aba bit ve pire kaynıyordu. (s. 13)

- Bu sabık Zangoç, Pazar ayinlerinde cemaatin yaptığı bağışların külliyetli bir miktarını zimmetine geçirdiğinin anlaşılması üzerine Aziz Piyer Kilisesi'nden yıllar önce **tekme tokat** kovulmuştu.(s. 13)

- Anadan doğma soyduktan sonra iç donundan abasına kadar, deli marangozun üstünden çıkan **çulları çaputları** toplayan Ohannes, bu irli giysileri külhane atıp yaktı. (s. 15)

- Esrarengiz adamdan **ses soluk** çıkmayınca son kozunu ileri sürdü. (s. 15)

- Sen ise **kanlı canlı** birisin.(s. 17)

- Ama sen **kadın kız** nedir onu da bilmiyorsun daha. (s. 20)

- Üstelik, çözüldükten sonra Koca Reis'e **ana avrat** küfretti. (s. 21)

- Sanki ilim irfan sahibisiniz de **cilt cilt** kitaplar yazdınız. (s. 22)

• Ne var ki Kostantiniye'den ayrıldıktan daha üç-dört saat kadar sonra, diğer gediklilerle kaldığı kamaranın iskele tarafındaki ahşap kaplamaların arasından rüzgâr sızdığı için bir ara **aksırıp tıksırmış**, üşütür gibi olmuştu. (s. 45)

- Ona **usûl erkan** öğret. (s. 129)

• Ama az önce **tıka basa** kavurma dolu kazanlar boşalmış, üstüne üstlük bir de güzel sıyrılmıştı. (s. 170)

m ünsüzünün kelime başına eklenmesiyle oluşan tekrar grupları:

- Yazın **rüzgâr müzgâr** olmaz. (s. 21)
- Ertesi gün Girit sabunuyla yıkarsın. **Leke meke** kalmaz. (s. 149)

Unsurları zıt anlamlı olan tekrar grupları:

• On dört yaşında görünen İsrâfil, **aşağı yukarı** üç yıldır tütün müptelâsıydı. (s. 55)

b. Tekrar grubu anlamı kuvvetlendirir; nesne ve harekete süreklilik, çokluk ve beraberlik anlamı kazandırır.

• Ver şu testi de anlatayım sana **bir bir!** (anlamı kuvvetlendirme) (s. 20)

• ... **teker teker** oturun şu mangala da... (anlamı kuvvetlendirme) (s. 23)

• ... **pırl pırl** göğü gösterip... (anlamı kuvvetlendirme) (s. 98)

• ... **kıs kıs** gülüyordu. (anlamı kuvvetlendirme) (s. 81)

• ... basamakları **gıcırdata gıcırdata**... (süreklilik) (s. 12)

- ... “Usta! Usta!” diye **bağıra bağıra** yanına koştu. (süreklilik) (s. 18)
- ... **yavaş yavaş** dönmeye başladı. (süreklilik) (s. 40)
- ... **akıta akıta** gözyaşını tüketmişti. (çokluk) (s. 14)
- Gemiye **didik didik** arasınlar. (çokluk) (s. 124)
- Kazdağlı **neler neler** biliyormuş! (çokluk) (s. 162)
- ... **tıka basa** kavurma... (çokluk) (s. 170)
- ... şarapnel gibi dağılarak **oraya buraya** saçıldı. (beraberlik) (s. 107)

c. Çekim edatları ve bağlama edatları dışındaki tüm kelimelerle tekrar grubu oluşturulabilir.

- Sadece o gece boyunca **sızım sızım** sızıldayan dizlerini ve eklemelerini ovuşturan saçlı sakalı ağarmış kart, kıranta denizciler değil, genç olanlar da lodos tarafındaki kara bulutlara endişeyle bakıyorlardı. (s. 98)
- Gemiye **didik didik** arasınlar. (s. 124)
- Süleyman ve Abuzer Reisler dolapları açıp sihir, tıp, felsefe, elkimya ve daha bir nice alanda kaleme alınmış **cilt cilt** risâleler, divanlar, müsveddeler ve ilmihâllerle dolu rafları bir süre karıştırdıktan sonra nihayet emyâl cetvelini buldular. (s. 126)
- Ne gariptir ki, elli üçüncü Cemaat Ortası'nın çorbacısına **kala kala** kızıl saçlı ve kara gözlü bir delikanlı kaldı. (s. 128)
- Ardından herkes **teker teker** adamını seçmeye başladı. (s. 128)
- Onun güler yüzüne her baktıklarında yutkunan yeniçeriler belki de bu huzur abidesi karşısında **çatır çatır** çatlıyorlardı. (s. 130)

- Gel gör ki bu, **kolay kolay** bastırılabilir bir dürtü değildi. (s. 131)
- Tavandaki muşamba fenerin ışığı altında **pırlıl pırlıl** parıldayan bu kelle, görende şaplak atma isteği uyandırıyor. (s. 187)
- Aslına bakıp bu kitabın nüshasını çıkaran kişi **bol bol** hurafe de eklemiş olmalı. (s. 187)
- Ali Usta ile Âdem Baba kış taraftaki filikaya indiler ve teknelerini Amat'a bağlayan halatı **yavaş yavaş** koyvermeye başladılar. (s. 198)
- Bu salaş binanın duvarını oluşturan, birbirinin üzerine bindirilerek derme çatma, **çarpık çurpuk** kaplanan keresteler yağmur ve güneşten kararmış ve kurtlanmıştı. (s. 129)
- Katıldıkları savaşlarda kös dinlemiş, eyyâm görmüş onca **koç koçak** gibi ekşi çehreli, asık suratlı, çatık kaşlı değildi. (s. 130)
- Sağlarından sollarından **tek tük** kalyonlar geçiyordu. (s. 198)
- Amat'ın top güvertelerinde, çarpıp bordayı dağıtan güllelerden dolayı dehşete kapılan bazı topçular **zangır zangır** titriyor ve bu acemilerin korkudan dişleri takırdıyordu. (s. 121)
- Papazları eşliğinde ölülerini toplarlarken bazıları **hüngür hüngür** ağlıyordu. (s. 134)
- Uzun ve simsiyah saçları, yolunarak hilâle benzetilmiş ince kaşlarıyla köçek, meyhanede demlenenlere göz süzüyor, **ona buna** kırıtip gerdan kırıyor, güzelliği ve kıvraklığıyla ahaliyi mest ediyordu. (s. 18)
- Güllenin çarptığı yerden kopan sayısız tahta parçası havada şarapnel gibi dağılarak **oraya buraya** saçıldı. (s. 107)
- Grandi direğindeki ince uzun yel flamasının ateşe atılmış bir yılan gibi **kıvrım kıvrım** kıvrandığını o andan itibaren hiç kimse göremez olmuştu. (s. 99)

- **Sağa sola** bir süre bakındıktan sonra derhal Abuzer Reis'i ve zâbitleri çağırdı. (s. 124)

- Ne gariptir ki, 53. Cemaat Ortası'nın çorbacısına **kala kala** kızıl saçlı ve kara gözlü bir delikanlı kaldı. (s. 128)

- **Katıla katıla** gülüyor, bir yandan da yumruklarını sıkmış tepiniyordu. (s. 131)

- Bu sırada **saklana saklana** topu ateşlemek için elinde maytapla meşaleye doğru ilerlemeye çalışan biri de, Sakal'ın tüfenginden çıkan kurşunla yere yığıldı. (s. 140)

- Bu asalaş binanın duvarını oluşturan, birbirinin üzerine bindirilerek **derme çatma, çarpık çurpuk** kaplanan keresteler yağmur ve güneşten kararmış ve kurtlanmıştı. (s. 129)

ç. Tekrar grubunu oluşturan unsurlar çekim eki alabilir.

- ona buna (avuç açmak) (s. 12)
- elleri ayakları (zincirli) (s. 13)
- saçlı sakalı (birbirine karışmış) (s. 14)
- eli ayağı (korkudan gevşeyiverdi) (s. 22)
- sağa sola (bakındı) (s. 28)
- oraya buraya (değip) (s. 43)

d. Tekrar grubunu oluşturan kelimeler eş görevlidir. Kelimeler arasında genellikle belirli bir ses düzeni vardır. Bu yüzden, tekrar gruplarının çoğunda unsurların yeri değiştirilemez.

- çulları çaputları (toplayan Ohannes) (s. 15)
- uluya bağıra (kâh Tophane'ye kâh Kasımpaşa'ya...) (s. 15)
- ıvır zıvırla (dolu) (s. 24)
- güç bela (söktü) (s. 28)
- akla hayale (gelmedik) (s. 50)
- bağıra çağıra (üşüştüler) (s. 62)
- yaka paça (dışarı atarlarken) (s. 75)

e. Tekrar grubunu oluşturan kelimelerden biri zamanla tek başına kullanımdan düşmüş olabilir.

- beti benzi (atmış) (s. 20)

f. Bu grup, söz dizimi içinde isim, sıfat, zarf ve fiil görevinde kullanılabilir.

- Esrarengiz adamdan **ses soluk** çıkmayınca son kozunu ileri sürdü. (s. 15) (isim)
- Gördüğün gibi **betim benzim** soluk. (s. 17) (isim)
- Ama sen **kadın kız** nedir onu da bilmiyorsun daha. (s. 20) (isim)
- Sanki **ilim irfan** sahibisiniz de cilt cilt kitaplar yazdınız. (s. 22) (isim)
- ... sanki bir Acem halısı üzerinde birkaç adım yürümüş gibi yepyeni ve **gıcır gıcır**dı. (s. 43) (isim)
- Allah yarattı demeden denizcilerin **sırtına sırtına** indirdiği o kızılıcık sopası ve... (s. 47) (isim)

- Yedek demirler, fıçılar, hurçlar, keresteler, yedek serenler ve yedek halatlar ile **akla hayale** gelmedik bir nice yük buradaydı. (s. 50) (isim)
- Tam dört fener birden yandığı için ortalık **ışıl ışıldı**. (s. 71) (isim)
- Güllenin çarptığı yerden kopan sayısız tahta parçası havada şarapnel gibi dağılarak **oraya buraya** saçıldı. (s. 107) (isim)
- Ona **usûl erkân** öğret. (s. 129) (isim)
- **Leke meke** kalmaz. (s. 149) (isim)
- Kazdağlı **neler neler** biliyormuş! (s. 162) (isim)
- Saçı sakalına karışmış bu ince uzun adamın sırtında kapkara, **yırtık pırtık** bir aba vardı. (s. 12) (sıfat)
- Keseyi her sürüşte adamın sırtından **yumak yumak** kir dökülüyordu. (s. 15) (sıfat)
- Sen ise **kanlı canlı** birisin. (s. 17) (sıfat)
- Yaşlı deniz kurdu, ağzına dikip **dolu dolu** birkaç yudum aldığı testisini tomarcıya uzatırken... (s. 19) (sıfat)
- Sanki ilim irfan sahibisiniz de **cilt cilt** kitaplar yazdınız! (s. 22) (sıfat)
- **İri yarı** bir adamın çizmesini seçti. (s. 23) (sıfat)
- Hele bir de, şu Kazdağlı tomarcı gibi **toy torlak** birini buldu mu anlatır babam anlatır! (s. 84) (sıfat)
- Yıldızlı **pıril pıril** göğü gösterip kendileriyle alay eden... (s. 98) (sıfat)
- Boynundan ve uzun çizmelerinin konçlarından **süslü püslü** danteller sarkıyordu. (s. 120) (sıfat)

- Aslına bakıp bu kitabın nüshasını çıkaran kişi **bol bol** hurafe de eklemiş olmalı. (s. 187) (sıfat)
- Sağlarından sollarından **tek tük** kalyonlar geçiyordu. (s. 198) (sıfat)
- Hayırsever hekim bu yüzden, elinde dolma olduğu hâlde, basamakları **gıcırdata gıcırdata** aşağı inip sokak kapısını açtı. (s. 12) (zarf)
- Bu sabık zangoç, Pazar ayinlerinde cemaatin yaptığı bağışların külliyetli bir miktarını zimmetine geçirdiğinin anlaşılması üzerine Aziz Piyer Kilisesi'nden yıllar önce **tekme tokat** kovulmuştu. (s. 13) (zarf)
- Aziz Piyer Kilisesi'nin sabık zangocu, diz çöktüğü yerde **hiçkıra hiçkıra** ağlamaya başladı. (s. 14) (zarf)
- Adamın sadece uzun tırnaklı ayakları, koltukaltları, apış arası ve benzeri iğrenç uzuvları, sirke ve içyağı gibi **burcu burcu** kokmuyor, ... (s. 14) (zarf)
- ... ferman gereği beline en küçük hareketiyle bile **çın çın** çınlayan çingiraklı bir peştamal dolamıştı. (s. 15) (zarf)
- Fakat hamamın bacasından o kadar pis kokulu bir duman tütüp Galata'ya yayıldı ki sokak köpekleri **uluya bağıra** kâh Tophane'ye kâh Kasımpaşa'ya doğru kaçmaya başladılar. (s. 15) (zarf)
- Bıyıkları **yeni yeni** terleyen ay yüzlü sâkiler kadehleri doldurduktan sonra... (s. 17) (zarf)
- Aldığı bu sıvı nefsinin tam anlamıyla köreltmemiş olmalıydı ki, testiyi dikip damlaların **teker teker** ağızına damlamasını bekledi. (s. 20) (zarf)
- Çok geçmeden önce marinel ve ardından da tomarcı kapı eşiğinde bellerine inen birer tekmeyle güverteye **ardı ardına** yığılıverdiler. (s. 23) (zarf)
- Yaşlı denizci **sızım sızım** sızlayan kaba etlerini **ovuştura ovuştura** yerinden doğrulurken... (s. 23) (zarf, zarf)

- **Lif lif** olup yıpranmış sayfalara bakılırsa, bu cetveli daha önce defalarca bakıp incelediği ve hata ezberlediği belliydi. (s. 26) (zarf)
- Frenk harfleriyle yazılmış şu ibareyi **heceleye heceleye** okudu. (s. 28) (zarf)
- Sabah karanlığında gemi, rüzgârı sancak omuzluktan alıp **ağır ağır** yol almaya başladı. (s. 40) (zarf)
- Ellerinde kovalarıyla aylakçı çocuklar, ambardan çıkartılıp yuvarlanarak ortaya getirilen barut fıçılarında, kapakları açılır açılmaz **bağıra çağıra** üşüştüler. (s. 62) (zarf)
- Her iki kalyonun da **lime lime** olan yelkenlerinde hayır kalmamıştı. (s. 121) (zarf)
- Amat'ın top güvertelerinde, çarpıp bordayı dağıtan güllelerden dolayı dehşete kapılan bazı topçular **zangır zangır** titriyor ve bu acemilerin korkudan dişleri takırdıyordu. (s. 121) (zarf)
- Gemiye **didik didik** arasınlar. (s. 124) (zarf)
- İçeride neler yapıldığını sabaha kadar tafsilatlı bir şekilde **saydı döktü**. (s. 162) (fiil)

4.3.7. Edat Grubu

Bir isim unsuruyla bir çekim edatından oluşan kelime grubudur.

Özellikleri:

a. Edat grubunda isim unsuru başta, çekim edatı sonda bulunur.

- şelale / gibi (s. 9)
- bulut / gibi (s. 15)
- yağmur / gibi (s. 123)
- uçmuş / gibi (s. 125)
- saplanmış / gibi (s. 142)
- angarya / için (s. 13)
- geçirmek / için (s. 16)
- senin / için (s. 164)
- her günah / için (s. 142)
- içmesine / rağmen (s. 13)
- nefret edilmesine / rağmen (s. 100)
- gidemeyeceğimize / göre (s. 16)
- arttığına / göre (s. 16)
- başladığına / göre (s. 144)

- ateş ettiğine / göre (s. 145)
- almak / üzere (s. 96)
- iri yapılarından / dolayı (s. 106)
- Kasımpaşa'ya / doğru (s. 15)
- sözünü ettiği yere / doğru (s. 146)
- Şilendi Koyu'na / doğru (s. 147)
- Amat'a / doğru (s. 155)
- el yordamıyla (s. 40)
- Girit sabunuyla (s. 149)
- Abuzer Reis'in komutuyla (s. 159)
- o ana / kadar (s. 154)
- elini yakacak / kadar (s. 155)
- yangına / karşı (s. 175)

b. Bu grupta isim unsuru ve çekim edatı edatın türüne göre ekli veya eksiz birleşir.

- Beli kırıldığı için yatalak kalan bu hamal, bu altını, Voyvoda yoluna bakkaliye işleten Karagöz Kirami Efendi'ye dört yıllık borcunu **kapatmak için** vermişti. (eksiz) (s. 10)

- Başta **hekim olmak üzere** hemen zindana doğru koşular ve deli marangozu Arap Camii yolunda tâ uzakta gördüler. (eksiz) (s. 12)

- Sanki zaman **donmuş gibi** bu vaziyette birkaç dakika kaldı. (eksiz) (s. 20)
- Öte yandan, bu kutlu adam **senin için** remil attı mı? (-in eki) (s. 169)
- Deli marangoz, Yedekçibaşı **İsrafil Dede'ye göre** sabık zangocun teklifini kabul etmişti. (-e eki) (s. 15)
- Tel uzunca bir süre **tınladığına göre** keman epeyce eski olmalıydı. (-e eki) (s. 28)
- Kuşçubaşı Halifesi Kuyruklu Rıza Çelebi Kitabü'l İber başlıklı eserinde bu satırların, meşhur Yahudi filozof İbni Meymun'un Diriliş Risâlesi adlı kitabından olduğunu, Kırbaç Süleyman'ın ise, "Böyle fal olmaz olsun!" diye haykırarak kitabı **duvara doğru** fırlatıp attığını ve her nedense günahkâr olduğuna inanan bu adamın, ruhunun da bedeni gibi ölümlü olduğunu öğrendikten sonra, giderayak büyük bir telaşa kapıldığını yazmıştır. (-e eki) (s. 29)
- Özellikle **rüzgâra doğru** giderken, kığı aşağıda olunca kalyonun daha yüğrük olacağını bilen Süleyman, henüz iskelede bekleyen altı yüz kantar çivinin kış taraftaki ambara yüklenmesini emretti. (-e eki) (s. 32)
- Son lokmasını yutup parmaklarını da **yaladıktan sonra**, adamın gözlerini itip yuvalarına oturtuverdi. (-dan eki) (s. 12)
- Muşamba fenerin ışığı altında bir **inceledikten sonra**, kayıkçının gözlerinin yuvalarından fırlamış olduğunu gördü. (-dan eki) (s. 12)
- Kapıdan sola sapıp biraz **yürüdükten sonra** Cadıkazık Hamamı'na varmışlardı. (-dan eki) (s. 15)
- Ne var ki sürme iskelenin **kayganlığından dolayı** düşmemek için midir, İsrâfil'in kuşağına kırk-elli yaşlarında, iri yapılı, sırma işlemeli siyah kaput giymiş biri yapışmıştı. (-dan eki) (s. 19)

- Dudaklarının kımıldadığına bakılırsa, o an seyretmekte oldukları güvenli sularda, savaş durumunun hangi **sebepten dolayı** ilân edildiğine bir anlam verememiş ve bu durumu da pek hayra yoramamıştı. (-dan eki) (s. 58)

- **İri yapılarından dolayı** böyle zahmetli bir göreve lâayık görölmüş kolu bükölmez, demir bilekli ve ensesi kalın forsalar ayakları zincirli olduğu hâlde kırbaç altında inleye inleye def-i bela kabilinden küreklere her asıldığında, iki sıra oturak arasındaki boşlukta bekleyen dukalık askerlerinden sevinç nidaları yükseliyor, her hamlede Amat'a biraz daha yaklaştıkça bu zalimlerin gözleri parlıyor, ganimet heyecanıyyla elleri ayakları titriyordu. (-dan eki) (s. 106)

c. Edat grubunun isim unsuru bir kelime grubu olabilir.

- **çil yavrusu** / gibi (s. 13) (isim unsuru: isim tamlaması)
- **fal taşı** / gibi (s. 20) (isim unsuru: isim tamlaması)
- **Matapan Burnu'na** / doğru (s. 104) (isim unsuru: isim tamlaması)
- **üzerine yağmur gibi yağın kurşunlara** / rağmen (s. 123) (isim unsuru: sıfat tamlaması)
- **her günah** / için (s. 165) (isim unsuru: sıfat tamlaması)
- **ayakları bir kez alıştığı** / için (s. 10) (isim unsuru: sıfat-fiil grubu)
- **duası makbul sayılmadığı** / için (s. 12) (isim unsuru: sıfat-fiil grubu)
- **ağına günlerdir bir damla olsun şarap nâmına bir şey koymadığı** / için (s. 13) (isim unsuru: sıfat-fiil grubu)
- **suyla arası pek hoş olmadığı** / için (s. 13) (isim unsuru: sıfat-fiil grubu)

- **kafası vaktiyle kutsal yağla meshedildiği** / için (s. 14) (isim unsuru: sıfat-fiil grubu)
- **ben iblisle mücadele etmeye etmeye şu sefil hayatımı adadığım** / için (s. 14) (isim unsuru: sıfat-fiil grubu)
- **Kızıldeniz'i geçen İsrailoğulları vaftiz edilmiş olduğu** / için (s. 16) (isim unsuru: sıfat-fiil grubu)
- **Diyavol Paşa hazretleri buhar olup uçmuş** / gibi (s. 125) (isim unsuru: sıfat-fiil grubu)
- **Karagöz Kirami Efendi'ye dört yıllık borcunu kapatmak** / için (s. 10) (isim unsuru: isim-fiil grubu)
- **günlük hasılatına yer açmak** / için (s. 10) (isim unsuru: isim-fiil grubu)
- **böyle bir serveti elde etmek** / için (s. 10) (isim unsuru: isim-fiil grubu)
- **kara günde kullanmak** / için (s. 10) (isim unsuru: isim-fiil grubu)
- **can kurtarmak** / kadar (s. 11) (isim unsuru: isim-fiil grubu)
- **başta hekim olmak** / üzere (s. 12) (isim unsuru: isim-fiil grubu)
- **biri bir an sendeleyip düşmemek** / için (s. 13) (isim unsuru: isim-fiil grubu)
- **hamamda bir gayrimüslimin bulunduğuna dikkat çekilmesi** / için (s. 15) (isim unsuru: isim-fiil grubu)
- **ellerinin titremesini geçirmek** / için (s. 16) (isim unsuru: isim-fiil grubu)
- **bu mübarek günlerde kantarlıyı savurmamasına** / rağmen (s. 23) (isim unsuru: isim-fiil grubu)

- **gemide cins-i latiften bir tek kişi olmamasına** / rağmen (s. 25)
(isim unsuru: isim-fiil grubu)
  - **Allah'ın sizi işitmesi** / için (s. 39) (isim unsuru: isim-fiil grubu)
  - **kendisinden nefret edilmesine** / rağmen (s. 100) (isim unsuru: isim-fiil grubu)
  - **sirke ve içyağı** / gibi (s. 14) (isim unsuru: bağlama grubu)
  - **kâh Tophane'ye kâh Kasımpaşa'ya** / doğru (s. 15) (isim unsuru: bağlama grubu)
  - **bukağlarına ve prangalarına** / rağmen (s. 22) (isim unsuru: bağlama grubu)
  - **tayfanın yaşama alanı olan çukur güverteye ve baş kasaraya** / doğru (s. 41) (isim unsuru: bağlama grubu)
  - **para yahut menfaat** / için (s. 67) (isim unsuru: bağlama grubu)
- İsim unsuru bir cümleden oluşan edat grupları da olabilir.
- **Zangoç, esrarengiz adamı sıcak suyla adamakıllı ıslattıktan sonra vücut kiri yumuşasın** diye göbek taşına yatırdı. (s. 15)
  - **“Bu kasvet bu kasavet bu efkâr nedir? Çalın bre bir oyun havası!”** diye nida eyledi. (s. 17)
  - **“Hey! Dur bakalım! Nereye böyle? Daha bana ücretini ödemedin!”** diye bağırdı. (s. 18)
  - O karanlıkta eline son bir kez daha asılıp, **“Gel yâ mübarek!”** diye nida eyledi. (s. 19)
  - Kırbaç Süleyman, **“Kaptan kamarasına gidelim,”** diye emredince çocuk hircunu sırtladı ve hep birlikte yaşlı bir marinelin taşıdığı bir kandilin ışığı altında seyir güvertesine çıktılar. (s. 24)

- Yeni yeni terleyen bıyığını gür gözüksün diye üst dudağını odun kömürüyle boyamış olan çocuk, “**Bizim kaptanımız bir paşa! Ona Diyavol Paşa derler,**” diye cevap verdi. (s. 24)

ç. Edat grubu, söz dizimi içinde, isim, sıfat ve zarf görevinde kullanılır.

- Fakat topçuların ilk denemelerindeki uyuşukluğuna köpüren Süleyman Reis adeta barut kesilmişti; öyle ki, bir tek kıvılcım **adamın patlamasına yetecek gibiydi.** (s. 64) (isim)

- Ancak Diyavol Paşa Hazretleri **buhar olup uçmuş gibiydi.** (s. 125) (isim)

- Kılınçlarından önce sanki nefret denilen kuvvetli duygunun ışıldadığı gözleri **birbirlerine saplanmış gibiydi.** (s. 142) (isim)

- Bize verdiği bu yemekler onun şerefsizliğini **hoş görmemiz içindir mutlaka!** (s. 170) (isim)

- Fakat yalnızca üst dudağında **bulut gibi** ak bir bıyık ile tepesinde bir tutam saç bıraktı. (s. 15) (sıfat)

- Cellât ‘kaygusuzdan’ bir iki nefes daha **çektikten sonra** kapak açıldı ve **iri yarı, zebellâ gibi** birinin kellesi göründü. (s. 51) (zarf, sıfat)

- Kaptan Efendimiz elinde sanki **taş parçası gibi** değersiz bir şey varmış gibi bu kitabı masanın üzerine fırlattı. (s. 93) (sıfat)

- O gece, Galata’daki camilerden okunan yatsı ezanları **kanat çarpan güvercinler gibi** göklere yükselirken sofraya başında usumru dolmasını tam ağzına atıyordu ki, alt katta kapısı yumruklanmaya başladı. (s. 11) (zarf)

- Adamın sadece uzun tırnaklı ayakları, koltukaltları, apış arası ve benzeri iğrenç uzuvları, **sirke ve içyağı gibi** burcu burcu kokmuyor, bunun

yanında, her ne kadar tağşiş edilmiş olsa da hatırı sayılır miktardaki gümüş akçenin o nefis rayihası da sabık zangocun hassas burnuna geliyordu. (s. 14) (zarf)

- Zangoç, esrarengiz adamı sıcak suyla adamakıllı **islattıktan sonra** vücut kiri yumuşasın diye göbük taşına yatırdı. (s. 15) (zarf)

- **Dünyevî suyla** bedenini **arittiğine göre** şimdi de ruhunu günahlardan temizlememiz lâzım. (s. 16) (zarf, zarf)

- Meyhanecinin miçolarına **emir yağdırmasıyla** ortaya bir sini ve iki tabure getirildi. (s. 17) (zarf)

- Her ne kadar boğazından zor geçse de, **Efendimizin çilesiyle** asla kıyaslanamaz. (s. 17) (zarf)

- Yaşlı marinel çubuğunu çıkarıp **tütünle** doldurdu. (s. 22) (zarf)

- Yanan mangaldan **maşayla** bir parça kor alıp çubuğunu yaktı. (s. 22) (zarf)

- Françesko'nun canı o kadar yandı ki **bukağlarına ve prangalarına rağmen / yaralı bir domuz gibi / öfkeyle** rahmetlinin üzerine atıldı ve **zinciriyle** onu boğmaya başladı. (s. 22) (zarf, zarf, zarf, zarf)

- Bu çalgıyı alıp ses deliğinden içine baktığında, fenerin cılız ışığında, **Frenk harfleriyle** yazılmış şu ibareyi heceleye heceleye okudu: Leopold Ris fecit Viennae, Anno 1699. (s.28) (zarf)

- Bunun üzerine cellât **yumruğuyla** kapağa vurdu. (s. 51) (zarf)

- Çorbacılar bununla da yetinmeyip delikanlıların ağızlarını açtırıp dişlerini de incelemeye, kalçalarına, sırtlarına, omuzlarına **karpuz seçer gibi** vurarak kof mu dolu mu olduklarını tahmin etmeye çalıştılar. (s. 128) (zarf)

- Böylece asil kanımı **köpekler gibi** yalayabilirsiniz. (s. 141) (zarf)

4.3.8. Bağlama Grubu

İki ya da daha fazla isim unsurunun bağlama edatları ile birbirine bağlanarak oluşturduğu kelime grubudur.

Özellikleri:

a. Bağlama edatı isim unsurlarının arasında yer alır. İsim unsurları grubun kuruluşunda eşit olarak görev alırlar.

- Kayıkçı artık **karanlığa / ve / fakirliğe** mahkûm olmaktan ebediyen kurtulmuştu. (s. 12)

- Ey **günah / ve / kötülük** yüklü yüce efendim! (s. 14)

- Gömleği ise **yağdan / ve / kirden** adeta muşambaya dönmüştü. (s. 14)

- Saçı sakalı birbirine karışmış bu esrarengiz adamın sırtındaki aba **pire / ve / bit** kaynıyordu. (s. 14)

- Fakat kafası vaktiyle kutsal yağla meshedildiği için **günaha / ve / pis kokuya** şerbetli olan Ohannes'in gözleri ışıldadı. (s. 14)

- Cılız, içbükey bir göğsü, ama **kalın / ve / kuvvetli** bilekleri vardı. (s. 55)

- Diğer akranları gibi **öksüz / ve / yetim** olan bu veledin kaşları kalın, kavuna benzeyen kafası ise önden basıktı. (s. 55)

- Sadece **onlar değil, Ali Reis** de şaşkın görünüyordu. (s. 59)

- ... **birçok forsa / ile / asker** yaralanıp saf dışı kaldı. (s. 107)
  - Fakat Kuyruklu Rıza Çelebi'nin dediğine göre '**rîh**' / **ya da** / '**ruh**' Arapçada aynı zamanda rüzgâr anlamına da gelmekteydi. (s. 89)
  - Her nerede ise onu, **ölü / ya da / diri** mutlaka bulmamız gerekli. (s. 124)
- b. İkiiden fazla isim unsuruyla oluşturulan bağlama gruplarında "ve" bağlama edatı, son iki isim unsurunun arasında yer alır.
- Venedik dukası / Macar zolotası / ve / filorinler (s. 10)
  - buhur mütevellisi / yedekçibaşı / selâm ağası / zından kâtibi / ve / bir kayıkçı (s. 11)
  - uzun tırnaklı ayakları / koltukaltları / apış arası / ve / benzeri iğrenç uzuvları (s. 14)
  - peder / velet / ve / elimdeki kutsal su (s. 16)
  - simsiyah bir çakşır / bembeyaz bir gömlek / ve / kıpkırmızı bir denizci baratası (s. 16)
  - utlar / kemeçeler / ve / defler (s. 17)
  - kalın / uzun / ve / ağarmış kaşları (s. 23)
  - feryatları / figânları / ve / yemin billahları (s. 23)
  - Akdeniz'deki limanları / akıntıları / yatak yerlerini / girdapları / ve / deniz canavarlarının yuvalarını (s. 25)
  - Venedikliler / Acemler / Nemçeler / ve / Lehler (s. 34)
  - bazilikler / kolomborneler / ejderdehanlar / ve / sakreler (s. 120)

c. "...da ...da", "gerek... gerek...", "hem... hem...", "...mi ...mi", "ister... ister...", "ne... ne...", "ya... ya..." gibi bağlama edatlarıyla oluşturulan bağlama gruplarında edatlar, isim unsurlarının başında ya da sonunda bulunur.

- ... sokak köpekleri uluya bağıra **kâh** Tophane'ye **kâh** Kasımpaşa'ya doğru kaçmaya başladılar. (s. 15)

- Birkaç nefes daha çektikten sonra **kâh** çok güzel, **kâh** çok korkunç, **kâh** çok garip, **kâh** çok kötü hayaller gözlerinde oynaşmaya başladı. (s. 51)

- ... **kâh** gece yarısı **kâh** seher vakti sık sık istimna ederler ve böylelikle kötü talihe davetiye çıkarırlardı. (s. 55)

- Çünkü gecenin o vaktinde, kirden ve günahattan kurtararak **hem** hayır duasını **hem** de üç beş kuruşunu alabileceği bir âdemoğluyla karşı karşıyaydı. (s. 14)

- Açık konuşmak gerekirse Süleyman Reis bu teklife **hem** şaşırmış **hem** de sevinmişti. (s. 28)

- Zor bir durumda **hem** Batlamyus **hem** Favlo Toskanel **hem** de Kamalı Vasko gibi düşünmeden edemeyen ve bu nedenle sadece bir değil, ne yazık ki birbirinden farklı birçok sonuca varan Ali Reis de, denizciliği bilmesine rağmen iyi bir kaptan olamazdı. (s. 60)

- O mel'un **hem** bozgunculuk eder **hem** de kan döker. (s. 74)

- O, aynı zamanda **hem** çocuk **hem** de ihtiyar olamazdı. (s. 116)

- Cebelitarık'ın **gerek** batısında **gerekse** doğusunda olsun, top taşıyan hemen hemen bütün savaş kalyonlarında... (s. 54)

- **İster** demir kasalarda **ister** sadece hayallerde olsun para paraydı ve... (s. 11)
  - **İster** alın yazısı densin **ister** matematik, kesinlik özgür bir insanı daima çıldırtırdı. (s. 116)
  - Sabah ezanı okunmadan önce bu gemi yola çıkacak; **ama** sizinle **ama** siz olmadan! (s. 38)
  - Eblus'un Hikmetler Kitabı'nı **mi**, yoksa Hintli Sâmur'un El Kâfi li-Sâmur'unu **mu** okumak istersin? (s. 92)
  - Çorbacılar bununla da yetinmeyip delikanlıların ağızlarını açtırıp dişlerini de incelemeye, kalçalarına, sırtlarına, omuzlarına karpuz seçer gibi vurarak kof **mu** dolu **mu** olduklarını tahmin etmeye çalıştılar. (s. 128)
  - Figür yavaş yavaş indirildi ve büyük bir zahmetle yuvasına oturtulup iki tahta çiviyle çakıldıktan sonra, halatlar **da** yelken bezi **de** fora edildi. (s. 88)
  - Cenk boyunca kamarasından çıkmayan kaptana Amat'takiler **ne** korkak **ne** de ödlele dedi. (s. 109)
  - **Ne** çocuk **ne** de ihtiyar olan biri de, ezeli ve ebedi bir şimdi içinde yaşıyor demektir. (s. 116)
- ç. "İle" bağlama edatının ekleşmesiyle oluşan -(y)IA bağlama eki de isim unsurlarını bağlayabilir. Bu iki unsurlu bir yapı oluşturur ve ilk unsur -(y)IA ekini taşır.
- Ellerinde **o uzun, keskin, sivri ve parlak demirlerle gözlerindeki nefret ışıkları** olmasaydı, zarif bir nağme eşliğinde dans ettiklerine hükmedilebilirdi. (s. 143)

d. Bağlama grubunun isim unsurları kelime grubundan oluşabilir.

- ... çünkü her ne kadar taş binaların kapkara mahzenlerindeki çifte asma kilitli demir kasalar içinde olsalar bile, **Venedik dukası, Macar zolotası ve filorinlerden** ibaret yüz binlerce altından yayılan uğursuz ve sapsarı nur, aç ve asla doymayacak gözleri aydınlatmaya, katı ve soğuk kalpleri ısıtmaya devam ediyordu. (s. 10) (birinci ve ikinci isim unsuru: isim tamlaması)

- **Taramayı ve Arnavut ciğerini** de unutma! (s. 17) (ikinci isim unsuru: isim tamlaması)

- Fakat yalnızca üst dudağında **bulut gibi ak bir bıyık ile tepesinde bir tutam saç** bıraktı. (s. 15) (isim unsurları: sıfat tamlaması)

- Ardından, yanında taşıdığı çıkını açıp **simsiyah bir çakşır, bembeyaz bir gömlek ve kıpkırmızı bir denizci baratası** çıkardı. (s. 16) (isim unsurları: sıfat tamlaması)

- Tuz sininin tam ortasına konduktan sonra mezeler, sırça bir sürahi içinde **kıpkırmızı Ankona şarabı ve billûr kadehler** sofraya sıralandı. (s. 17) (isim unsurları: sıfat tamlaması)

- Öyle ki, bu kalın kitapların **hilâl kaşlı, ahû gözlü, kiraz dudaklı ve servi boylu** sevgililere yazılmış aşk şiirlerinin derlendiği birer külliyat olabileceğini, akli başında hiçbir âdemoğlu yutmazdı. (s. 25) (isim unsurları: sıfat tamlaması)

- **Altmış beş akçe yevmiye ve üç kuruşluk ganimet** uğruna katılmak zorunda olduğu uzun ve kanlı bir deniz seferinden kurtulmak için... (s. 27) (isim unsurları: sıfat tamlaması)

- Derken **birinci vardiyadaki porsunlar, marineller ve acemi denizciler** alesta beklerken, ayak altında dolaşmaları yasak olan diğerleri

baş kasaraya gidip meydanı onlara bıraktılar. (s. 39) (birinci ve üçüncü isim unsuru: sıfat tamlaması)

- Burada **tahtadan şiltesiz bir yatak ile cerrahın gözü iyi görsün diye asılmış dört muşamba fener** vardı. (s. 77) (isim unsurları: sıfat tamlaması)

- Nuh'un gemisindekiler **azap suyunu değil kutsal suyu** tercih etmişlerdi. (s. 16) (birinci isim unsuru: isim tamlaması, ikinci isim unsuru: sıfat tamlaması)

- Dahası Kızıldeniz'i geçen İsrailoğulları vaftiz edilmiş olduğu için, azap suyu **onları değil firavunu ve ordularını yuttu**. (s. 16) (ikinci isim unsuru: bağlama grubu)

- Ne var ki, Amat'ın savaşıp **bu kadırgayı batırması ya da ele geçirmesi** için vakit yoktu. (s. 108) (isim unsurları: isim-fiil grubu)

- Can çekişen yaralılar için şimdilik yapılacak tek şey **dua etmek ve onlara afyon ruhu içirmektir**. (s. 184) (isim unsurları: isim-fiil grubu)

e. Bağlama grubunu oluşturan isim unsurları arasına cümlenin başka öğeleri girebilir.

- Sabah ezanı okunduktan sonra palamarı alırsak **pazartesi değil**, Allah korusun, **Salı günü** yelken açmış oluruz. (s. 19)

- Çünkü göğüslerinde sadece **mangal gibi bir yürek değil**, aynı zamanda **arkebüz ve tüfenk kurşunlarının izlerini** de taşıdıkları için, bu yaralardan dökülmüş kan, kaputlarını kıpkırmızı yapardı. (s. 34)

- İşte o anda seyir güvertesinde sadece göğüsleri inip kalkan **yorgun savaşçıların soluk sesleri değil**, ne gariptir ki, **Kaptan Efendimizin kamarasından gelen oynak keman nağmeleri** de işitilmeye başlandı. (s. 109)

f. Bu grup söz dizimi içinde isim, sıfat ve zarf görevinde kullanılır.

- Kayıkçı artık **karanlığa ve fakirliğe** mahkûm olmaktan ebediyen kurtulmuştu kurtulmasına, ama az önce şifâ bulduğu taktirde adanmış olduğu horozu kesmeyi hayatı boyunca sürüncemede bırakacaktı. (s. 12) (isim)

- Ardından usturayı masatta bileyerek **kafasını ve ak sakalını** kazıdı. (s. 15) (isim)

- Dahası Kızıldeniz'i geçen İsrailoğulları vaftiz edilmiş olduğu için, azap suyu **onları değil firavunu ve ordularını yuttu.** (s. 16) (isim)

- Seni **peder, velet ve şu elimdeki mukaddes ispirto** adına vaftiz ediyorum. (s. 16) (isim)

- Bunun üzerine **utlar, kemeçeler ve deflerden** oynak, neşeli, coşkulu nağmeler yükseldi. (s. 17) (isim)

- İşte o zaman döngüsel olduğu için sadece **geçmişi değil, geleceği** hatırlamak da mümkündü. (s. 115) (isim)

- **Bazilikler, kolomborneler, ejderdehanlar ve sakreler** aynı anda gümbürdedi. (s. 120) (isim)

- **Hem iskele hem de sancak bataryasındaki bütün toplar** dolu olsun. (s. 180) (isim)

- Böylece, firkateynin hiçbir topunun sağa sola döndürülüp Amat'a dirise edilebilmesi için **ne bir imkân ne de bir ihtimal** kalmıştı. (s. 180) (isim)

- Herhalde **ele geçirildiklerini ya da batmak üzere olduklarını** bildiren bir mektup göndermişlerdi. (s. 182) (isim)

- **Yanlarından geçmekte olan savaş gemilerinden işitilen o feryatlara, acı dolu haykırıışlara ve ağıtlara** mürettebattan kimsenin kulak kabarttığı yoktu. (s. 197) (isim)

- Can çekişen yaralılar için şimdilik yapılacak tek şey **dua etmek ve onlara afyon ruhu içirmektir.** (s. 184) (isim)
- **Alicengiz ile Kelle,** Merhum Abuzer Reis'in naaşı önünde diz çöktüler. (s. 184) (isim)
- Başında destarsız kara bir takke, sırtında ise mavi bir cüppe olan Abuzer Reis'in, **kalın, uzun ve ağarmış kaşlarının** gölgelediği o ürkütücü yeşil gözleri varken, sözünü geçirmek için ayrıca bir de sopaya ihtiyacı olduğu söylenemezdi. (s. 23) (sıfat)
- Ancak, yaşı ilerleyip bir ayağı çukura girince, **Üç Aylarda ve Regaip Gecesi ile Mevlit Kandili'nde** de küfür etmez olmuştu. (s. 23) (zarf)
- Bir deniz kurdunu hele hele Kırbaç Süleyman'ı **asla ve asla** deniz tutmazdı. (s. 116) (zarf)

4.3.9. Unvan Grubu

Bir kişi ismiyle, bir unvan ya da akrabalık isminden oluşan kelime grubudur.

Özellikleri:

a. Unvan grubunda kişi ismi ilk unsur, unvan ya da akrabalık ismi ikinci unsurdur. Bu grubun unsurları eksiz birleşir.

- Nitekim tersanedeki Kalyonlar Kâtibi Yağlıkazık **Recep Ağa**, damadına Azap Kapısı'nda yaptıracağı ahşap ev için aldığı borcu ödememek amacıyla, rüşvet vererek mumcubaşı emrindeki kolcuları tefeci Salamon Efendi'nin başına musallat etmişti. (s. 10)

- Kurşunlu Mahzen Kâtibi Hamamcı Musa Efendi'nin görkemli eseri Tezâkirü'l Mücrimin'de anlatıldığına göre, o zamanlar Galata'da, kulak çınlamasından kanlı basura, göbek düşmesinden sarı ve kara hummaya kadar cümle illete derman bulup Azrail'in elinden nice âdemoğlunu kurtarmakla nâm salmış **Avram Efendi** adında bir hekim vardı. (s. 11)

- Rûznamçe Kisedârı Ölügözlü **Cuma Bey**'in Kamûsü'l Desais başlıklı eserinde anlatılanlar doğruysa, **Mehmet Paşa** Hamamı'nda 'Ayyaş' lâkabıyla mülakkap ve Ohannes ismiyle müsemmâ bir ihtiyar tellâk vardı. (s. 13)

- Yeni yeni terleyen bıyığını gür gözüksün diye üst dudağını odun kömürüyle boyamış olan çocuk, "Bizim kaptanımız bir paşa! Ona **Diyavol Paşa** derler," diye cevap verdi. (s. 24)

- Buradaki malzemedden sorumlu marangoz ortalıkta görünmüyordu, ama yardımcısı “Serçebaş” lâkaplı **Sami Usta**, elinde defterle onları beklemekteydi. (s. 32)
- İçlerinden biri, “Ooo! **Cellât Efendi!** Hoş geldin aramıza,” dedi. (s. 51)
- Hiç ölü olmaması, gemi hekimi **İbrahim Bey**’in işine gelmişti. (s. 123)
- **Rıza Baba** brandasından doğrularak, “Fener geminin namusudur.” dedi. (s. 161)
- **Rıdvan Dede**’yi tanırısın herhalde. (s. 177)
- **Nuh Usta** bu alçak adamı Efendimizin dizlerinden zor koparıp çukur güverteye itti. (s. 177)

b. Unvan grubu cümlede isim görevi yapar.

- Nitekim, tersanedeki Kalyonlar Kâtibi Yağlıkazık **Recep Ağa**, damadına Azap Kapısı’nda yaptıracığı ahşap ev için aldığı borcu ödememek amacıyla, rüşvet vererek mumcubaşı emrindeki kolcuları tefeci **Salamon Efendi’nin** başına musallat etmişti. (s. 10)
- ... Azrail’in elinden nice âdemoğlunu kurtarmakla nâm salmış **Avram Efendi** adında bir hekim vardı. (s. 11)
- **Hekim Efendi** istifini bozmadan elindeki dolmadan bir lokma daha ısırıktan sonra kafesin arkasından karanlık sokağa baktı. (s. 11)
- ... **Mehmet Paşa** Hamamı’nda ‘Ayyaş’ lâkabıyla mülakkap ve Ohannes ismiyle müsemma bir ihtiyar tellâk vardı. (s. 13)
- Bak bu şarap **İsa Mesih Efendimizin** kanıdır. (s. 17)

- Ona **Diyavol Paşa** derler. (s. 24)
- Çünkü bu sarı bıyıklı adam **Süleyman Reis'ti**. (s. 24)
- Öte yandan **Cuma Bey**, Süleyman'ın ölüm denilen rahmetten zaten mahrum bırakıldığını, bir ölümsüz olarak asıl amacının da bir çaresini bulup ölebilmek olduğunu belirtmiş bulunmaktaydı. (s. 29–30)
- Buradaki malzemeden sorumlu marangoz ortalıkta görünmüyordu, ama yardımcısı “Serçebaş” lâkaplı **Sami Usta**, elinde defterle onları beklemekteydi. (s. 32)
- İçlerinden biri, “Ooo! **Cellât Efendi!** Hoş geldin aramıza,” dedi. (s. 51)
- **Göbelez Baba** alınmış gibi, kedi bıyığını andıran kaşlarını kaldırarak, “Ne! Neler diyorsun? Hiç insafın kalmadı mı?” diye sitem etti. (s. 84)
- Bana dediğine göre, adamakıllı yaşlandığı için olsa gerek, sarayın müneccimi **İshak Efendi** gökyüzünde bazı garip olayların cereyan ettiğini, mesela yıldızların birbirlerinden uzaklaştıklarını söylemiş. (s. 86)
- Canı sıkılan ‘koca reis’ güverteyi **Abuzer Reis'e** devrettikten sonra kış altına yöneldi. (s. 89)
- **Nuh Usta**, yanında on altı-on yedi yaşlarında bir aylakçıyla kaptan kamarasının önüne geldi. (s. 97)
- Hiç ölü olmaması, gemi hekimi **İbrahim Bey'in** işine gelmişti. (s. 123)
- Sen ne diyorsun **Rıza Baba?** (s. 161)
- Rıdvan Dede'yi tanırısın herhalde. (s. 177)

- Yine **Rıza Çelebi'ye** göre Amat, Venedik donanmasının tam ortasında olsa bile pek o kadar tehlike sayılmazdı. (s. 192)

- Fakat **Musa Efendi**, gözlerini para hırsı bürümesi sonucu Amat'ın mürettebatının başına büyük bir felâket geldiğini yazmadan edememiştir. (s. 192)

4.3.10. Birleşik İsim Grubu

Bir kişiye özel isim olmak üzere bir araya gelen kelimelerin oluşturduğu gruptur.

Özellikleri:

a. İki ya da daha fazla kelimedenden oluşan bütün kişi isimleri birleşik isim grubu kuruluşundadır. Bu grubun unsurları eksiz birleşir.

- Çünkü şarap içmek için kiliseye gidemeyeceğimize göre meyhaneci Barba Mihalaki'ye uğrayacağız demektir. (s. 16)

b. Tamlananı özel isimden oluşan bazı sıfat tamlamaları zamanla birleşik isim grubu şeklini alabilir.

- ... alınının teriyle tam dokuz yıl çalışan **Koca Migirdiç** adlı sırık hamalının cepkenine, kara günde kullanmak için neredeyse kırk yıl boyunca dikili kalmıştı. (s. 10)

- Dediklerine bakılırsa, yârenleri olan **Kayıkçı Recep**'in gözlerinde bir tuhafılık vardı ve eğer hemen bir çare bulunmazsa adamcağız kör olup ona buna avuç açmak zorunda kalacaktı. (s. 11)

- Daha dün gece bizim **Koca Reis**'in öldürülmesine ne diyeceksin? (s. 21)
- Artık saygıdeğer bir şahıs, adıyla sanıyla, Amat'ın borucusu **Eşek İsrâfil**'di o! (s. 55)
- Mesela iskandil vardiyasının çavuşu **Piç Halil**'e böyle der misin? (s. 85)
- Başaltındaki denizcilerin hemen hepsinin dikkatini çeken bir olay, beti benzi atmış bir hâlde içeriye giren bir gabyarın, sayıklar gibi durmadan '**Bülbül Recep**' diye bir zâtın adını tekrar edip durmasıydı. (s. 101)
- İşin daha da kötü yanı Nuh Usta falı yorumlamıyor, sadece, "Bülbül Recep, **Küflü Dilaver, Kul Hasan**" gibi bir ad söylüyor, bu adı işiten de beyninden vurulmuşa dönüyordu. (s. 103)
- Zından kâtibi Çapraz Dede Hazretlerinin El Müsvette fi Usûlü'l Livâta adlı muhteşem eserine göre Amat'ta cereyan eden ikinci tuhaf vak'a, kaşı gözü yerinde, yakışıklı bir delikanlı olan **Afili Zekeriya** adlı gabyarın, çirkin olduğuna hükmedip hayata küsmesi idi. (s. 103)
- Arkadaşları **Çıban Behçet**'e bakıyorlardı. (s. 177)
- **İpsiz Ali** söz daha bitmeden koşarak seyir güvertesine çıktı ve Diyavol Paşa Hazretlerinin ayaklarına kapandı. (s. 177)
- **Şaşı Hüseyin!** Rıdvan Dede'yi tanırsın herhalde. (s. 177)
- Sana gelince **Kalender Ökkeş!** Sen anneni çok seviyordun herhalde! (s. 178)
- Ya senin yaptığına ne demeli **Bodur Şehmuz!** (s. 178)
- Gözlerini sakın kaçıрма **Çakmak Binali!** (s. 178)

- Sana gelince **Kayış Gafûr**, tezgâhından o Venedik sekinesini çalıp cebine attığında, sarrafın چراغının kendini astığını biliyor musun? (s. 178)

c. Birleşik isim grubu, cümle içinde isim görevinde kullanılır.

- ... alnının teriyle tam dokuz yıl çalışan **Koca Migirdiç** adlı sırık hamalının cepkenine, kara günde kullanmak için neredeyse kırk yıl boyunca dikili kalmıştı. (s. 10)

- Dediklerine bakılırsa, yârenleri olan **Kayıkçı Recep'in** gözlerinde bir tuhafılık vardı ve ... (s. 11)

- Çünkü şarap içmek için kiliseye gidemeyeceğimize göre meyhaneci **Barba Mihalaki'ye** uğrayacağız demektir. (s. 16)

- Üstelik, çözüldükten sonra **Koca Reis'e** ana avrat küfretti. (s. 21)

- Kısacası burası, tarihçilerin dediği gibi, ölmemeye yemin eden **Kırbaç Süleyman Reis** için adeta bir hazineydi. (s. 30)

- **Fitilli Daniyal'dan** geriye kalanlar işte burada! (s. 37)

- Mesela iskandil vardiyasının çavuşu **Piç Halil'e** böyle der misin? (s. 85)

- **Kırbaç Süleyman**, iri yarı, kaba saba, görünüşüyle hiç uyuşmayan bir cevap verdi. (s. 91)

- Başaltındaki denizcilerin hemen hepsinin dikkatini çeken bir olay, beti benzi atmış bir hâlde içeriye giren bir gabyarın, sayıklar gibi durmadan '**Bülbül Recep**' diye bir zâtın adını tekrar edip durmasıydı. (s. 101)

- İşin daha da kötü yanı, Nuh Usta falı yorumlamıyor, sadece, "**Bülbül Recep, Küflü Dilaver, Kul Hasan**" gibi bir ad söylüyor, bu adı işiten de beyninden vurulmuşa dönüyordu. (s. 103)

- ... Amat'ta cereyan eden ikinci tuhaf vak'a, kaşı gözü yerinde, yakışıklı bir delikanlı olan **Afili Zekeriya** adlı gabyarın, çirkin olduğuna hükmedip hayata küsmesiydi. (s. 103-104)

- Ya sen **İpsiz Ali?** (s. 177)
- **Şaşı Hüseyin!** Rıdvan Dede'yi tanırsın herhalde. (s. 177)
- Ya senin yaptığına ne demeli **Bodur Şehmuz!** (s. 177)

4.3.11. Ünlem Grubu

Bir ünlem ve bir isim unsurunun bir araya gelerek oluşturduğu kelime grubudur.

Özellikleri:

a. Ünlem grubunda ünlem başta, isim unsuru sonda bulunur. Bu iki unsur eksiz birleşir.

- O karanlıkta eline son bir kez daha asılıp, "Gel **yâ mübarek!**" diye nida eyledi. (s. 19)

- Yaşlı denizci şarap testisini yâreninin elinden çekip almaya çalışarak,"Hep sen içiyorsun! Ver şu testi de anlatayım sana bir bir! Ver! Bak veriyor mu! **Bre Kazdağlı!** Ver de açtırma bayramlık ağzımı!" diye bağırdı. (s. 20)

- Fitilli Daniyal eğer buysa, peki ya sen kimsin **bre teres!** (s. 37)

- **Bre adam!** Padişahın iradesini çiğnersin de ocağın kanununa mı uydum dersin! (s. 38)

- Süleyman Reis, “**Bre gavatlar!** Muharebede olsaydık demek ki top başından ayrılacaktınız! Ateşkes emri verilmeden bu gemide merhamete yer olmaz! Haydi yerlerinize! Yısa!” diye bağırdı. (s. 65)

- Bunun üzerine Göbelez Baba, “**Bre eşek!**” dedi, “Zaten kendini cehennem dibine götüreceğ kadar günahın var. (s. 165)

- Süleyman Reis, “**Ey Diyavol Paşa!** Şu anda kamarana niye girip ortalığı karıştırdığımı sana anlatsam inanmazsın. Bak...” diye söze başlamıştı ki, Efendimiz onu susturdu. (s. 91)

- Bu yüzden ortalık biraz yatıştır gibi olunca aşçı kalabalığa dönerek “**Ey arkadaşlarım!**” dedi. (s. 96)

- **Ey rüzgâr!** Dur artık dur! (s. 100)

- **Haydi arslanlarım! Haydi yiğitlerim!** Gösterin kendinizi! (s. 159)

b. Ünlem grubunda isim unsuru kelime grubundan oluşabilir.

- ey / günah ve kötülük yüklü yüce efendim (s. 14) (isim unsuru: sıfat tamlaması)

- ey / kötü güçlerin eline geçmiş yüce efendi (s. 15) (isim unsuru: sıfat tamlaması)

- ey / Barba Mihalaki (s. 16) (isim unsuru: birleşik isim grubu)

- ey / Süleyman Reis (s. 27) (isim unsuru: unvan grubu)

- ey / Diyavol Paşa (s. 91) (isim unsuru: unvan grubu)

- bre / sivri akıllılar (s. 172) (isim unsuru: sıfat tamlaması)

c. Ünlem grubu cümlenin kuruluşuna katılmaz. Bu grup hitaplarda kullanılır ve cümle dışı unsur olarak cümlenin herhangi bir yerinde bulunabilir.

- **Ey günah ve kötülük yüklü yüce efendim!** (s. 14)
- Çalın **bre** bir oyun havası! (s. 17)
- Gel **yâ mübarek!** (s. 19)
- Fitilli Daniyal eğer buysa, peki sen kimsin **bre teres!** (s. 37)

4.3.12. Sayı Grubu

Basamak sistemine göre sıralanan sayı isimlerinden oluşan kelime grubudur.

Özellikleri:

a. Gruptaki sayı isimleri basamak sistemine göre dizilir. Sayılar baştan sona doğru küçülür ve en küçük sayı sonda bulunur. Unsurlar eksiz birleşir ve ayrı yazılır.

- on / dokuz (s. 10)
- on / iki (s. 13)
- yüz / kırk / iki (s. 92)

b. Kelime grubunu oluşturan sayılar sıfat tamlaması ya da sayı grubu kuruluşundadır. Genellikle ana sayılar sıfat tamlaması, ara sayılar sayı grubudur.

- Bakkalın para kesesindeki **on dokuz** altından biri oluveren bu sikke çok geçmeden tefecinin mahzenindeki altınlara eklenmiş ve bakkal da borcunun kalan yarısını ödeyemediği için Galata Zindanı'nda dokuz yıl hapis yatmıştı. (s. 10) (sayı grubu)

- Ne var ki, bir gün eşeğiyle Galata sokaklarında dolaşırken, angarya için Tersane Zindanı'ndan getirilen elleri ayakları zincirli pâyzenlerden biri bir an sendeleyip düşmemek için Ohannes'e tutununca zavallı oracıkta bit kapmış; ardından da arınmak için, değil Bozcaada, Edremit, Ankona şarapları, Mesih'in her bir havarisi şerefine **on ikişer** kadeh Nâsıra şarabı içmesine rağmen kaşıntıdan bir türlü kurtulamamıştı. (s. 13) (sayı grubu)

- Dile kolay, her biri güçlü kuvvetli yedişer forsa tarafından çekilen toplam **yetmiş bir** küreğini, suya her an inecek şekilde havaya kaldırmış vaziyette bekleyen bu muazzam çektiri avına saldırmaya hazır dev bir örümceğe benziyordu. (s. 105) (sayı grubu)

- Çektirinin patlayan topunun fırlattığı **yirmi iki** okkalık taş gülle, su üzerinde seke seke ilerledi ve kaplama tahtaları ile postalarını darmadağın ederek bordasından içeri giriverdi. (s. 105) (sayı grubu)

- Amat'ın hekimi İbrahim Bey, **kırk yedi** yaralının bedenlerinden tam **elli bir** kurşun ve bir o kadar da kıymık çıkarmış, dokuz kol ve üç bacak kesmişti. (s. 148) (sayı grubu, sayı grubu)

- Toplam iki yüz kırk yedi meşe ağacı eder. (s. 168) (sayı grubu)

- Fakat resmi yapan nakkaş, daha görkemli kılmak için olsa gerek, gemiye şu yeni icat flok, velen ve randa yelkenlerini de çizmiş, ayrıca bu gemiye açık lomarlarından dışarı salya edilmiş **kırk bir** topu da eklemeyi ihmal etmemişti. (s. 225) (sayı grubu)

- Bir yeniçerinin Tebriz önlerinde tüfenginden atılan tek bir kurşunun bedeli, bir voyvodanın yolladığı **seksen bir bin dört yüz yetmiş altı** altınlık vergi, Mekke Emini'nin bir Medine fukarasına verdiği sadaka, Cezayir korsanlarının ele geçirdiği bir baştardenin fiyatı olan **on sekiz bin altı yüz otuz dört** Zolota, Budin civarında bir sipahinin dörtnala koşturduğu atının toynağındaki naldan düşen bir mihın değeri olan yarım akçe, gelir veya gider olarak bu dev deftere işlenirdi. (s. 232) (sayı grubu, sayı grubu)

- Ancak, Saba Melikesi'nin Hazreti Süleyman'a getirdiği çeyizden, yani yeşil akik kakılmış kırmızı altın hamam taslarından, savatlanmış pırlıl pırlıl gümüş kupalardan, pırlantalı yeşil altın gerdanlıklardan, sedef süslemeli altın yaldızlı abanoz tepsilerden, sandıklar dolusu safir, topaz, yakut ve yeşimlerden, tam beş çekmece dolusu elmastan ve hidayete erdiği için erittiği beş adet altın puttan elde edile **beş yüz** külçe som altından kimse gözlerini alamazdı. (s. 225) (sıfat tamlaması)

c. Sayı grubunda milyona kadar iki unsur bulunur. Milyonlu sayılar üç, milyarlı sayılar dört unsurdan oluşur. Bu unsurlar kendi içinde sıfat tamlaması, sayı grubu veya tek kelime olabilir.

- Gündoğusundan delicesine esen rüzgârın dört bir yana savurduğu kasvetli bulutların arasından bir anda, dolunayın gümüşümsü ışığı tıpkı bir şelâle gibi Galata'nın üzerine döküldü ve Arap Camii'ni, Surp Krikor ile Aya Nikola Kiliselerini, inşası Cenevizli tüccarlara **kırk sekiz bin** altına patlayan o yüksek kuleyi ve kapkara kesme taşlardan örülü surları dünyevî bir nura boğdu. (s. 9)

(kırk sekiz/ bin: sıfat tamlaması)

(kırk / sekiz: sayı grubu)

- **Altmış beş** akçe yevmiye ve üç kuruşluk ganimet uğruna katılmak zorunda olduğu uzun ve kanlı bir deniz seferinden kurtulmak için kendisine tanınan böylesine cazip bir teklifi, akli başında hiçbir kişiöğlü geri çevirmezdi. (s. 28)

(altmış/ beş: sayı grubu)

- O yüzden Âsım'a tam dört bin dört yüz kırk üç dirhem som altın verildi ki bu on okka demektir. (s. 87)

(dört bin dört yüz kırk üç: sayı grubu)

(dört/ bin: sıfat tamlaması, dört/ yüz: sıfat tamlaması, kırk/ üç: sayı grubu)

ç. Sayı grubu söz dizimi içinde isim ya da sıfat olarak görev yapar.

- Muhtemelen bin beş yüz doksan dokuz imalatıydı. (s. 28) (isim)
- Bakkalın para kesesindeki **on dokuz** altından biri oluveren bu sikke çok geçmeden tefecinin mahzenindeki on binlerce altına eklenmiş ve bakkal da borcunun kalan yarısını ödeyemediği için Galata Zindanı'nda dokuz yıl hapis yatmıştı. (s. 10) (sıfat)
  - Eğer yanlış sayılmadıysa kesede tam **iki yüz kırk yedi** gümüş akçe vardı. (s. 18) (sıfat)
  - **Altmış beş** akçe yevmiye ve üç kuruluk ganimet uğruna katılmak zorunda olduğu uzun ve kanlı bir deniz seferinden kurtulmak için kendisine tanınan böylesine cazip bir teklifi, akli başında hiçbir kişiöğlü geri çevirmezdi. (s. 27) (sıfat)
  - Kereste fiyatına satsa eline **yüz elli** altın zor geçerdi. (s. 82) (sıfat)
  - O yüzden Âsım'a tam **dört bin dört yüz kırk üç** dirhem som altın verildi ki bu on okka demektir. (s. 87) (sıfat)
  - Bu Cenevizli azizi ölmeden önce tartmış ve aziz tam kırk okka **yüz kırk iki** dirhem çekmiş. (s. 92) (sıfat)

4.3.13. Birleşik Fiil

Bir hareketi karşılayan ya da bir hareketi tasvir eden kelime grubudur. Birleşik fiiller “bir hareketi karşılayan birleşik fiiller” ve “bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller” olmak üzere iki ayrı grupta incelenmiştir.

4.3.13.1. Bir Hareketi Karşılayan Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiiller, bir isim ile fiilden oluşur. Fiil bir ana yardımcı fiil ya da sözlük anlamını kaybetmiş bir başka fiildir.

4.3.13.1.1. Ana Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

Özellikleri:

a. Bu çeşit birleşik fiillerde “et-, ol-, yap-, eyle-, bulun-, kıl-” yardımcı fiilleri kullanılır. Birleşik fiillerde isim asıl unsurdur ve başta bulunur. Yardımcı fiil ise sonda bulunur. Yardımcı fiil, çekim göreviyle isim unsurunu fiilleştirir.

- Nitekim, tersanedeki Kalyonlar Kâtibi Yağlıkazık Recep Ağa, damadına Azap Kapısı’nda yaptıracığı ahşap ev için aldığı borcu ödememek amacıyla, rüşvet vererek mumcubaşı emrindeki kolcuları tefeci Salamon Efendi’nin başına **musallat etmişti**. (s. 10)

- ... kuytulara **büyü yapanların** dudaklarından dökülen fısıltılar duyulabilir ve on binlerce altınlık servetlerden saçılan ışıpta parıldayan gözler, şuh kahkahaların çınladığı batakhanelerin kapılarında asılı kırmızı fenerler, تنها bir köşede kirli ellerin çektiği o pırıltılı hançerler seçilebilirdi. (s. 10)

- ... Âdem Babamızın miras bıraktığı o büyük günahtan tâ bebekliğinde **vafiz edilmesi** sayesinde kurtulan Ohannes, aslında temiz biri olduğuna inanırdı. (s. 13)

- Tele sarılı bir parça pamuğu şişeden döktüğü ispiroyla ıslatıp kandilin alevinde tutuşturdu ve adamın kulaklarındaki kılları yakıp **yok etti**. (s. 15)

- Ben aldığım ücreti hak etmezsem **kahrolurum**. (s. 16)

- Bunun için kuşağında yeterince para var olmasını Ulu Yaradan'dan **niyâz ediyorum.** (s. 16)

- Nuh'un gemisindekiler azap suyunu değil kutsal suyu **tercih etmişlerdi.** (s. 16)

- Üstelik çözüldükten sonra Koca Reis'e ana avrat **küfretti.** (s. 21)

- Bir iki nefes çektikten sonra olayı anlatmaya **devam etti.** (s. 22)

- Ama seni buraya ben **davet etmedim.** (s. 27)

- Benim bilgim ve arzum dışında gemiye **atanmış bulunuyorsun.** (s. 27)

- Bu belirsizlik Süleyman Reis'i **rahatsız etti.** (s. 28)

b. En işlek yardımcı fiiller “et-” ve “ol-” yardımcı fiilleridir. “yap-” fiili de sıklıkla kullanılır. “kıl-” fiilinin ise işlekliliği azalmıştır.

- ... hamamın sıcaklığından kızaran adamın başından aşağı üç tas daha kaynar su **boca etti.** (s. 16)

- Bir iki nefes çektikten sonra olayı anlatmaya **devam etti.** (s. 22)

- Benim bilgim ve arzum dışında gemiye **atanmış bulunuyorsun.** (s. 27)

- Bu belirsizlik Süleyman Reis'i **rahatsız etti.** (s. 28)

- Günahkârlar kötülüklerinden dolayı öte dünyadan **mahrum olurlar** ve tıpkı hayvanlar gibi yok olup giderler. (s. 29)

- Muhteşem pirinç borudan çıkan o harika ses bir kere ruhunu büyülemiş, onu **meftun eylemişti.** (s. 57)

- Kaptan Efendimiz de olanları **seyrediyordu.** (s. 58)

- Hedefe bu kez on altı gülle **isabet etmişti.** (s. 64)

- Artık her top ardı ardına **ateş ediyordu.** (s. 64)

- ... onun aslında, gaipten haber veren bir mübarek kişi, remil de atan nefesi kuvvetli bir rüya tâbircisi olduğu söylendiğinden, adama saygıda **kusur edilmiyordu.** (s. 67)

- Top ateşinden sonra gemiciler, bu korkunç suçu işledikleri için o an hem kendilerinden hem de Kırbaç Süleyman'dan **nefret edeceklerdi.** (s. 70)

- İşte Amat'ı orda bayılıp **tamir edeceğiz.** (s. 126)

- O kadar **acele etme!** (s. 127)
  - Bu **kolay olmayacak** efendim. (s. 127)
  - Siz korkakların, bu zevki bir an önce tatmasını **tavsiye ederim.** (s. 141)
  - O güne ve o ana kadar Diyalol Paşa Hazretlerini kamarasında bilen mürettebat, bu şahsın gemide birdenbire nasıl **peyda olduğuna** elbette ki şaşmayacaktı. (s. 154)
    - Fırkateynin bordası **paramparça oldu.** (s. 181)
    - Aklın varsa şimdi **sünnet ol.** (s. 206)
- c. Bazı isimler yardımcı fiille bitişik yazılır. Yabancı kökenli bu isimler yardımcı fiille birlikte kullanıldıklarında aslî şekillerine geri dönerler.
- O gece dolunay kasvetli bulutların arkasında **kaybolsa** da Galata semti karanlığa boğulmadı; çünkü... (s. 10)
  - Günahlarını bana **bahşet!** (s. 14)
  - Fakat kafası vaktiyle kutsal yağla **meshedildiği** için günaha ve pis kokuya şerbetli olan Ohannes'in gözleri ışıldadı. (s. 14)
  - Ben aldığım ücreti hak etmezsem **kahrolurum.** (s. 16)
  - Üstelik çözüldükten sonra Koca Reis'e ana avrat **küfretti.** (s. 21)
  - Adriya'daki deniz savaşlarında rampa emri vermeden önce de **hissederdi.** (s. 28)
  - Bu özelliği sebebiyle, vaktiyle ağız dualı bir mübarek kişi olduğuna **hükmedilmişti.** (s. 31)
  - Flamaya, siyah zemin üzerine kırmızı bir tüfenk **nakşedilmişti.** (s. 36)
  - Fakat en kötüsü, bu durumda münecimlerin tümü ekmek kapılarını **kaybedeceklermiş.** (s. 86)
  - Kırbaç Süleyman'ın 'var olmaya' yönelik iştahı yine **nüksetmişti.** (s. 89)

ç. Bir sıfat-fiil, bu birleşik fiillerin isim unsuru olabilir.

- Şimdi günahlarından **arınmış bulunuyorsun.** (s. 16)
- ... yarın bu gemi dalgaların arasında seyrederken sen sıcak yatağında mışıl mışıl **uyuyor olabilirsin.** (s. 26)
- Benim bilgim ve arzum dışında gemiye **atanmış bulunuyorsun.** (s. 27)
- Toplar sustuğu zaman fıçı **batmış olmazsa** hesabını sorarım, ona göre. (s. 61)
- Zaten basık tavanlı olan bu güvertede duman gözlerini ve ciğerlerini yakınca topçular aksırıp tıksırmaya başladılar ama gümbürtünün yol açtığı geçici sağırlık nedeniyle hiçbir ses **işitemez olmuşlardı.** (s. 63)
- Bir ara trabzana **tutunacak oldu** ama böğrüne inen bir dirsek darbesi onu bu niyetinden vazgeçirdi. (s. 75)
- Ben olmasaydım şimdi Tersane Zindanı'nda gün **sayıyor olacaktın!** (s. 81)
- Eğer etseydim şimdi şu ıslak brandada değil, bir yalıda ipek yastıklar üzerinde yan gelmiş **yatıyor olurdum.** (s. 85)
- Önce ona birkaç dirhem altın **verilecek oldu.** (s. 87)
- Grandi direğindeki ince uzun yel flamasının ateşe atılmış bir yılan gibi kıvrım kıvrım kıvrandığını o andan itibaren hiç kimse **göremez olmuştu.** (s. 99)
- Bugün de onun mangal yürekli bir savaşçı olduğunu **görmüş bulunuyoruz.** (s. 110)
- Mürettebattan birkaç kişi, "Yaşa!" diye **haykıracak oldu** ama Efendimiz onları susturduktan sonra, "İşte bugünün kahramanı!" dedi. (s. 110)
- İçlerinden biri cesedin çizmelerindeki mahmuzları **çıkarmak oldu** ama Daniyal bu ölü soyucuya okkalı bir tokat indirdi. (s. 134)
- Böylece **kurtulmuş olacağız.** (s. 156)
- Pruva zâbitinin de tüyleri ürpermiş, korkudan dişleri **takırdar olmuştu.** (s. 212)

d. Ana yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiillerin isim unsuru kelime grubu olabilir.

- Suratları güneşten **kırış kırış olmuştu.** (s. 80) (isim unsuru: tekrar grubu)
- Ne var ki, Kostantiniye'den ayrıldıktan daha üç-dört saat kadar sonra, diğer gediklilerle kaldığı kamaranın iskele tarafındaki ahşap kaplamaların arasından rüzgâr sızdığı için bir ara aksırıp tıksırmış, **üşütür gibi olmuştu.** (s. 45) (isim unsuru: edat grubu)
- Kaptan kadehinden bir yudum alır almaz efkârı dağılıp **neşelenir gibi oluyormuş.** (s. 206) (isim unsuru: edat grubu)

4.3.13.1.2. Diğer Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller:

Özellikleri:

a. Bazı birleşik fiillerde, yardımcı fiiller yerine asıl fiiller kullanılır. Bu tür birleşik fiilleri oluşturan kelimelerden biri veya hepsi, ya sözlük anlamlarını kaybetmiş ya da deyimleşmiştir.

- Mesela, bu hırslı adamın ayakları dibindeki bir Venedik dukası, böyle bir serveti elde etmek için alnının teriyle tam dokuz yıl çalışan Koca Migirdiç adlı sırik hamalının cepkenine, kara günde kullanmak için neredeyse kırk yıl boyunca **dikili kalmıştı.** (s. 10)
- ... bakkal da borcunun kalan yarısını ödeyemediği için Galata Zıندانı'nda dokuz yıl **hapis yatmıştı.** (s. 10)
- ... eğer hemen bir çare bulunmazsa adamcağız kör olup ona buna **avuç açmak** zorunda kalacaktı. (s. 12)
- Adamcağızın cevabı oradaki **herkesin aklına durgunluk verdi.** (s. 12)

- Herkesin **ağız bir karış açık kalmıştı.** (s. 12)
  - Bu yüzden **hayatta kaldılar.** (s. 16)
  - Uzun ve simsiyah saçları, yolunarak hilâle benzetilmiş ince kaşlarıyla köçek, meyhanede demlenenlere **göz süzüyor**, ona buna kırıtıp **gerdan kırıyor**, güzelliği ve kıvraklığıyla ahaliyi mest ediyordu. (s. 17)
  - ... elinden düşürmediği kızılıncık sopasının zavallı denizcilerin kaba etlerine gömülmeyeceğine dair hiçbir âdemoğlu **garanti veremezdi.** (s. 23)
  - Ama bizler gibi **hidayete ermiş midir**, yoksa ermemiş mi, orasını bilemem. (s. 24)
  - Elindeki fenerle yol gösteren marinelin kapıyı açarak buyur ettiği Süleyman Reis, içeri girince elini göğsüne götürüp hafifçe eğilerek **selâm verdi.** (s. 24)
  - ... kendisine tanınan böylesine cazip bir teklifi, akli başında hiçbir kişiöğlü **geri çevirmezdi.** (s. 28)
  - Oysa bu cüppe gemi kâtibine, sağlığında kendisi kadar titiz olan müteveffa babasından **yadigâr kalmıştı.** (s. 43)
  - Ejderdehanlar ve kolomborneler **ateş kustu.** (s. 107)
  - **Gözünü** o kadar **kan bürümüştü** ki, ağzından köpükler saça saça tekme indirip yumruk salladıktan sonra yeniçerilere çok az iş kalmıştı. (s. 108)
  - Herkes Dişavol Paşa Hazretleri'ne **kulak kesilmişti.** (s. 110)
- b. Bu birleşik fiillerin isim unsuru, isim çekim eki taşıyabilir.
- Bu yüzden **hayatta kaldılar.** (s. 16)

- KİÇİNİZİ ısıtmak için gemide yangın çıkarmayı bile **göze aldınız** ha! (s. 23)

- Tembellikleri ve kepezelikleri nedeniyle sanki cihat ilân ettiği mürettebata, sadece Ramazan ayında **küfür savurmazdı**. (s. 23)

- ... masaya yayılmış bunca eşya arasında bir de, Frenklerin “viol d’amour” dedikleri bir sinekeman da **göze çarpmaktaydı**. (s. 26)

- Kendi şahsî öfkesi uğruna ganimetin **canına okur**. (s. 82)

- Anlattıkları doğruysa, ölüme ve gerçeğe çok yaklaştığına inanan şövalyenin talebi, bu toy delikanlıyı **sevince boğmuştu**. (s. 150)

c. Bu birleşik fiillerin bazılarında isim unsuru bir tamlayan alır. Bu genişleme bazen cümledeki tüm kelimeleri içine alabilir.

- **Herkesin ağız bir karış açık kalmıştı**. (s. 12)

- Ama on beş kişinin zor kaldırabileceği yedek dümenin dişbudak ağacı değil de meşeden yapıldığını gördüğünde **Süleyman Reis’in canı sıkıldı**. (s. 32)

- Fakat gördükleri cellâtın yüreğini ağızına getirmişti. (s. 54)

- Derken kapıda ayakları ve belden yukarısı çıplak, dar bir şalvar giymiş, süt gibi beyaz tenli, servi boylu, kızıl yanakları gamzeli bir delikanlı görününce **herkesin içi hop etti**. (s. 72)

- Hiç ölü olmaması, gemi hekimi **İbrahim Bey’in işine gelmişti**. (s. 123)

- **Geminin altını üstüne getirdik**. (s. 125)

- Baykuş her öttüğünde **gemicilerin sanki yüreciklerinin yağı eriyordu**. (s. 171)

4.3.13.2. Bir Hareketi Tasvir Eden Birleşik Fiiller

Zarf- fiil eki taşıyan bir fiil ile bir tasvir fiilinin birleşmesinden oluşan birleşik fiillerdir. Tasvir fiili, ana fiile ihtimal, yeterlik, tezlik, yaklaşma gibi anlamlar katar.

Özellikleri:

a. Bu birleşik fiillerde, ana unsur başta, tasvir fiili sonda bulunur. Ana unsur anlamı üzerinde bulundurur ve “-A, -I, -Ip” zarf-fiil eklerinden birini taşır.

- ... kuytularda büyü yapanların dudaklarından dökülen fısıltılar **duyulabilir** ve on binlerce altınlık servetlerden saçılan ışıpta parıldayan gözler, şuh kahkahaların çınladığı batakhanelerin kapılarında asılı fenerler, تنها bir köşelerde kirli ellerin çektiği o pırıltılı hançerler **seçilebilirdi**. (s. 10) (yeterlik, yeterlik)

- Kalan şu birkaç yıllık ömrüm tükenince cennete **gidebileyim** ve orada sana dua edeyim. (s. 14) (yeterlik)

- Söylentilere bakılırsa, merhumun yerine kim **gelebilir**, biliyor musun? (s. 22) (ihtimal)

- Öyle ki, bu kalın kitapların hilâl kaşlı, ahû gözlü, kiraz dudaklı ve servi boylu sevgililere yazılmış aşk şiirlerinin derlendiği birer külliyyat **olabileceğini**, akli başında hiçbir âdemoğlu yutmazdı. (s. 25) (ihtimal)

- Ayrıca çukur güverteden seyir güvertesine, ancak ve ancak zâbitlerden izin alındığında **çıkılabilir**, bu da tayfanın hoşnutsuzluğunu ve isyan duygularını kırbaçlardı. (s. 41) (yeterlik)

- Bu konuda seninle bahse bile **tutuşabilirim**. (s. 75) (yeterlik)

- Böyle bir kokuyu ancak bir kadın **sürünebilirdi**. (s. 75) (yeterlik)

- Gerçi İbrahim Bey bu ihtiyacını bir lâzımlıkla, ameliyat yapıp kol bacak kestiği hasta koğuşunda da **giderebilirdi**. (s. 76) (yeterlik)
- O sadece kalyon, brik, şalupa gibi seren armalı gemileri **yönetebilir**. (s. 82) (yeterlik)
- Eğer ele **geçirebilirsek** o kadar zengin oluruz ki, tam kırk yıl ense yaparız. (s. 83) (yeterlik)
- Kazdağlı kupasını şarapla doldurdu ve üstelik bir de ağzına dikip **kurtarabileceği** kadar şarabı içtikten sonra testi adama uzattı. (s. 83) (yeterlik)
- Mademki ölümün ve ölümsüzlüğün bilgisine erişmek istiyorsun, kamarama istediğin zaman **girebilir**, arzu ettiğin her kitabı **okuyabilirsin**. (s. 94) (yeterlik, yeterlik)
- Kurşunu kendisi de **çıkartabilirdi**. (s. 149) (yeterlik)
- Bakkalın para kesesindeki on dokuz altından biri **oluveren** bu sikke çok geçmeden tefecinin mahzenindeki altınlara eklenmiş ve bakkal da borcunun kalan yarısını ödeyemediği için Galata Zindanı'nda dokuz yıl hapis yatmıştı. (s. 10) (tezlik)
- Son lokmasını yutup parmaklarını da yaladıktan sonra, adamcağızın gözlerini itip yuvalarına **oturtuverdi**. (s. 12) (tezlik)
- Fakat en azından yirmi çift gözün o anda kendisini izlediğini hissettiğinden midir, adam bir ara arkasına dönüp bakınca hepsi çil yavrusu gibi **dağılıverdi**. (s. 13) (tezlik)
- ... elini ağzına siper eden marinel, tomarcının kulağına sanki Azrail'in adını fısıldamış olmalıydı ki zavallı delikanlının eli ayağı korkudan **gevşeyiverdi**. (s. 22) (tezlik)
- Her ikisinin de yüreklerini **hoplatıveren** o tekme darbesi işte bu anda baş kasaranın kapısında patladı ve elinde nice zavallı denizcinin canını

yakan o kızılılık sopası olduğu halde, ak sakalları taranmamış, gözlerinden kıvılcımlar saçan biri, seyir zâbiti Abuzer Reis içeri **dalıverdi**. (s. 22) (tezlik, tezlik)

- Herkesin umudunu kaybettiği o anda beklenmedik bir şey oldu ve rüzgâr **diniverdi**. (s. 100) (tezlik)

- Çok geçmeden “Funda!” emrini duyunca bir besmele çekilip demir **salıverildi**. (s. 100) (tezlik)

- Paşa Efendimizin yaptığı reisler yahut zâbitlerden biri yapsaydı ödleğin teki **oluverirdi**; çünkü onlar da başaltından yetiştikleri için tayfadan pek o kadar farklı değildiler. (s. 109) (tezlik)

- Derken tam ensemizde **bitiverir!** (s. 207) (tezlik)

- Ayrıca duvarlardaki büyük ve geniş dolapların açık bırakılmış kapakları yalpanın etkisiyle menteşelerinde **dönüp dururken** gıcırıyor, cinlerin fısıltılarına benzeyen bu ses de insanın yüreğini cız ettirip gönüle gam ve kasavet salıyordu. (s. 25) (devamlılık)

b. “*Bil-, ver-, dur-, gel-, git-, kal-, koy-, gör-, yaz-*” yardımcı fiilleri ana fiile yeterlik, ihtimal, tezlik, devamlılık, beklenmezlik, yaklaşma gibi anlamlar katar.

- Kalan şu birkaç yıllık ömrüm tükenince cennete **gidebileyim** ve orada sana dua edeyim. (s. 14) (yeterlik)

- Ayrıca çukur güverteden seyir güvertesine, ancak ve ancak zâbitlerden izin alındığında **çıkılabilir**, bu da tayfanın hoşnutsuzluğunu ve isyan duygularını kırbaçlardı. (s. 41) (yeterlik)

- Çocuğun yaptığı affedilemezdi, çünkü bu kös, ancak düşman görüldüğü vakit mürettebatın savaş yerlerine gitmesi emri verildiğinde, yani teyakkuz durumunda **çalınabilirdi**. (s. 56) (yeterlik)

- Çünkü ancak ortalıktan el ayak çekilince Amat'ın ön güvertesinde çubuğunu yakıp tütününü **tüttürebilirdi**. (s. 56) (yeterlik)
- Bakalım onlara söz **geçirebilecek misin?** (s. 68) (yeterlik)
- Böyle bir kokuyu ancak bir kadın **sürünebilirdi**. (s. 75) (yeterlik)
- Mademki ölümün ve ölümsüzlüğün bilgisine erişmek istiyorsun, kamarama istediğin zaman **girebilir**, arzu ettiğin her kitabı **okuyabilirsin**. (s. 94) (yeterlik, yeterlik)
- Çünkü tulumba başındakiler tekneye dolan suyun tamamını değil, ancak onda dokuzunu **boşaltabiliyorlar**; böyle olunca da tekne saatte iki fıçı kadar su alıyordu. (s. 124) (yeterlik)
- Bakkalın para kesesindeki on dokuz altından biri **oluveren** bu sikke çok geçmeden tefecinin mahzenindeki altınlara eklenmiş ve bakkal da borcunun kalan yarısını ödeyemediği için Galata Zindanı'nda dokuz yıl hapis yatmıştı. (s. 10) (yeterlik)
- Son lokmasını yutup parmaklarını da yaladıktan sonra, adamcağızın gözlerini itip yuvalarına **oturtuverdi**. (s. 12) (tezlik)
- Fakat en azından yirmi çift gözün o anda kendisini izlediğini hissettiğinden midir, adam bir ara arkasına dönüp bakınca hepsi çil yavrusu gibi **dağılıverdi**. (s. 13) (tezlik)
- ... ve elinde nice zavallı denizcinin canını yakan o kızılılık sopası olduğu halde, ak sakalları taranmamış, gözlerinden kıvılcımlar saçan biri, seyir zâbiti Abuzer Reis içeri **dalıverdi**. (s. 22) (tezlik)
- Çok geçmeden önce marinel ve ardından da tomarcı kapı eşiğinde bellerine inen birer tekmeyle güverteye ardı ardına **yığılıverdiler**. (s. 23) (tezlik)
- O korkunç fikir aklına işte bu sırada geldi ve ana güverteye doğru, "Teyakkuz!" diye **bağırıverdi**. (s. 68) (tezlik)

- İskele tarafındaki kürekleri içeri alıp rampa etmeye hazırlanan kadırgadan Amat'ın küpeştesine kancalar **atılıverdi**, halatlar gerildi. (s. 107) (kolaylık)

- O serin havada üşümek için bu nöbetçi, kapının yanındaki mangalda bulunan korları üfler üflemez peyda olan aydınlıkta **görünüvermişti**. (s. 139) (tezlik)

- Kabız olduğu için bazen, gece yarısından imsak vaktine kadar lâzımlıkta oturup **sızakaldığı** da olmuştu. (s. 44) (devamlılık)

- Çok geçmeden uzandığı yerde **uyuyakaldı**. (s. 58) (devamlılık)

- Cıvadra gözcüsü olduğu hâlde çanaklıkta **uyuyakalan** kimdi? (s. 81) (devamlılık)

- Denizciler **donakalmışlardı**. (s. 95) (beklenmezlik)

- Akacak kanın zemini kayganlaştırmaması için güverteye kum dökülürken, Ali Reis kamarasından **çıkageldi**. (s. 58) (beklenmezlik)

c. Bazı birleşik fiillerin ilk unsuru zarf-fiil ekinin yerini tutan bir kip eki taşır.

- Her ne kadar satan kendisi de olsa, satın alma işlerine bakan bu adamın dudakları sürekli **kıpırdar dururdu**. (s. 31)

- Gemi terzisinden aldığı bir parça kadife ile o akşamüstü hohlaya hohlaya borusunu **parlattı durdu**. (s. 58)

ç. Bu birleşik fiillerde birinci unsur bir kelime grubundan oluşabilir.

- Hemen şimdi gelip gemide sessizce **dua edebilirsiniz**. (s. 39)

- Usta bir denizcinin, yani bir marinelin, seren ve yelkenleri kontrol etmek için gerekli olan halatları zifiri karanlıkta bile el yordamıyla armadorada derhal bulup **fora ve volta edebilmesi** şarttı. (s. 40)

- Venediklilerin, küpeştesi yüksekte olan Amat'a **rampa edebilmesi** de çok zor olacaktı. (s. 108)

- Eğer bu işin üstesinden gelirsen seni nasıl bir ödülün beklediğini **tahmin edebilirsin**. (s. 160)

- Eğer istese, gemi hekiminin suratına tokadı basıp onu **kapı dışarı edebilirdi**. (s. 173)

d. “*başla-*, *çalış-*, *iste-*” gibi aslında yardımcı fiil olmayan bazı fiiller belli kalıplar içerisinde yardımcı fiil olarak kullanılır ve birlikte kullanıldığı unsuru tasvir eder. Bu kalıplar, “-mAyA *başla-*, mAk *iste-*, -mAyA *çalış-*” kalıplarıdır.

- İşte tam bu sırada al yanaklı, kızıl dudaklı, zülüfleri göğsüne kadar inen âfet gibi bir delikanlı, yani bir köçek, ortaya fırlayıp musikiye uyararak **raks etmeye başladı**. (s. 17)

- Esrareniz adam, kalabalığı yarıp elinden tuttuğu İsrâfil’le iskeleden gemiye doğru **yürümeye başladı**. (s. 18)

- Güneşin doğmasına yedi saat kala esrareniz adam, sürme iskeleden kalyonun çukur güvertesine **çıkma istedi**. (s. 19)

- Bunları söyledikten sonra paraketecilerin kullandığı küçük bir kum saatini alıp ters çevirerek masanın üstüne koydu ve kum alt hazneye **akmaya başladı**. (s. 27)

- Bir an kaptanın arkasından seğirtip zaman kaybetmeden ona derhal ‘doğru cevabı’ **vermek istedi** de bunun saygısızlık olacağını düşündü. (s. 28)

- Sayıları toplayıp çıkarıp çarpıp bölerken, israftır diye yıllar önce kâğıt kullanmayı bırakmış, dört işlemi zihinden **yapmaya başlamıştı**. (s. 31)
- Ne aksiliktir ki, palamar iskeleden alınmadan hemen önce Arap Camii'nin müezzinleri yanık sesleriyle sabah ezanını **okumaya başladılar**. (s. 40)
- Amat istinga etmiş, kıyıda ki balıkçı köyünden bir gomina kadar açıkta yatarken, Terficiye adlı bu köyün camisinden ikinci ezanı **okunmaya başlamıştı**. (s. 66)
- Suratı bir cüzâmlı kadar beyaz olan Efendimiz, üşüdüğünden olsa gerek kızıl cüppesini sırtına almış, göğsünü **kapatmaya çalışıyor**, ama sarı tırnakları fazlaca uzun olduğundan düğmeleri iliklere geçiremiyordu. (s. 67)
- Diyavol Paşa sinekemanıyla bir oyun havası, bir longa **çalmaya başlayınca**, köşeye büzülüp dümbeleğini kolunun altına alan belalı da ona **eşlik etmeye başladı**. (s. 72)
- Köçek bir süre bekleyip konuklara göz süzdü, ardından kırıtıp zillerini şıkırdatarak **raksetmeye, gerdan kırmaya başladı**. (s. 72)
- Demirin ağırlığıyla halat denize doğru **akmaya başladı**. (s. 100)
- Recep Dede Hazretlerine göre bu gabyar, Kaptan Efendimizi pruvaya çağırarak için kamaraya girdiğinde içeride kimseyi bulamamış, o anda fırsatı ganimet bilip kamaradaki atlasla örtülü o boy aynasında kendini doyaya şöyle bir **seyretmek istemişti**. (s. 104)

4.3.14. Kısaltma Grubu

“Kelime grupları ve cümlelerden yıpranma veya kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan gruplardır.” (Karahan, 2006: 79)

Özellikleri:

a. Kısaltma grupları genellikle isim-fiil, sıfat-fiil, veya zarf-fiil gruplarından kısalmış ve bunların bir kısmı kalıplaşmıştır.

- Yelkenlerin sarılı olduğu serenler hisa edilmiş ve tez zamanda **yola çıkacağına ilân** (etmek) için mizana direğine mavi bayrak çekilmişti. (s. 18) (isim-fiil grubu)

- Yetimin suratına tokat şaklattığı için bir nebze pişman olmuş görünen köşçü, **hatasını telafi** (etme) niyetiyle, elindeki kıvrık boruyu çocuklara gösteriyor, ucu huni biçimindeki bu pirinç çalgıyı üfleyerek bir ses çıkartabilenin elini eteğini öpeceğine yemin billâh ediyordu. (s. 56) (isim-fiil grubu)

- Gündoğusundan delicesine esen rüzgârın dört bir yana savurduğu kasvetli bulutların arasından bir anda, dolunayın gümüşümsü ışığı tıpkı bir şelâle gibi Galata'nın üzerine döküldü ve Arap Camii'ni, Surp Krikor ve Aya Nikola Kiliseleri'ni, inşası Cenevizli tüccarlara kırk sekiz bin altına patlayan o yüksek kuleyi ve **kapkara kesme taşlardan örülü** (olan) surları dünyevî bir nura boğdu. (s. 9) (sıfat-fiil grubu)

- ... çünkü her ne kadar taş binaların kapkara mahzenlerindeki **çifte asma kilitli** (olan) demir kasalar içinde olsalar bile, Venedik dukası, Macar zolotası ve filorinlerden ibaret yüz binlerce altından yayılan uğursuz ve

sapsarı nur, aç ve asla doymayacak gözleri aydınlatmaya, katı ve soğuk kalpleri ısıtmaya devam ediyordu. (s. 10) (sıfat-fiil grubu)

- **Arap İmam'ın kahvehanesinin ünlü simalarından** (olan) buhur mütevellisi, yedekçibaşı, selâm ağası, zından kâtibi ve bir kayıkçı, ellerinde fenerlerle gecenin o saatinde aşağıda bekliyorlardı. (s. 11) (sıfat-fiil grubu)

- ... o zamanlar Galata'da, kulak çınlamasından kanlı basura, göbek düşmesinden sarı ve kara hummaya kadar cümle illete derman bulup Azrail'in elinden **nice âdemoğlunu kurtarmakla nâm salmış** (olan) Avram Efendi adında bir hekim vardı. (s. 11) (sıfat-fiil grubu)

- **Saçı sakalı birbirine karışmış** (olan) bu esrarengiz adamın sırtındaki aba pire ve bit kaynıyordu. (s. 14) (sıfat-fiil grubu)

- **Tele sarılı** (olan) bir parça pamuğu şişeden döktüğü ispiroyla ıslatıp kandilin alevinde tutuşturdu. (s. 15) (sıfat-fiil grubu)

- Sanki tutuşup alev almak için bekleyen, **ateşe aç kupkuru meşe kerestelerden yapılmış** (olan) o gemide, yangın çıkarma riskini göze alıp bir de mangal yakmışlardı. (s. 19) (sıfat-fiil grubu)

- **Tavana asılı** (olan) bir muşamba fener, gemi yalpa yaptıkça sağa sola sallanıyor ve böylece kamaradaki her şeyin gölgesi bir uzayıp bir kısalıyordu. (s. 25)

- Bu çalgıyı alıp ses deliğinden içine baktığında, fenerin cılız ışığında, **Frenk harfleriyle yazılmış** (olan) şu ibareyi heceleye heceleye okudu. (s. 28) (sıfat-fiil grubu)

- Bu yüzden, **barut isi kadar siyah kaputlar giymiş** (olan) otuz bir neferiyle birlikte, bu daracık yerde reisleri karşılayan topçubaşının selâm vermek için eğilmesine gerek kalmadı. (s. 32) (sıfat-fiil grubu)

- **Buradaki malzemedan sorumlu** (olan) marangoz ortalıkta görünmüyordu, ama yardımcısı “Serçebaş” lâkaplı Sami Usta, elinde defterle onları beklemekteydi. (s. 32) (sıfat-fiil grubu)

- Ambara hâlihazırda **yedi yüz elli kantar kereste, sütunlar, on iki seren, dört gabya ve altı babafingo çubuğu, kırk ve doksan yapraklı yedek yelkenler, üç yedek demir, katran, beziryağı, zift ve donyağı dolu** (olan) fıçılar, çuvallar içinde otuz beş kantar üstüğü yüklenmişti. (s. 32) (sıfat-fiil grubu)

- Asıl mesleği marangozluk olan adam, **gaybın bilgisine sahip** (olan) bir âlim değildi. (s. 103) (sıfat-fiil grubu)

- **Nefsinin zorlanması ve Havva Anamızın direktmesi sonucu** (olarak) cennetteki yasak meyveyi yiyen Âdem Babamızın miras bıraktığı o büyük günahattan tâ bebekliğinde vaftiz edilmesi sayesinde kurtulan Ohannes, aslında temiz biri olduğuna inanırdı. (s. 13) (zarf-fiil grubu)

b. Kısaltma gruplarının unsurları bir başka kelime grubundan oluşabilir.

- ... çünkü her ne kadar taş binaların kapkara mahzenlerindeki çifte asma kilitli demir kasalar içinde olsalar bile, **Venedik dukası, Macar zolotası ve filorinlerden ibaret** yüz binlerce altından yayılan uğursuz ve sapsarı nur, aç ve asla doymayacak gözleri aydınlatmaya, katı ve soğuk kalpleri ısıtmaya devam ediyordu. (s. 10) (birinci unsur: bağlama grubu)

- Ambara hâlihazırda **yedi yüz elli kantar kereste, sütunlar, on iki seren, dört gabya ve altı babafingo çubuğu, kırk ve doksan yapraklı yedek yelkenler, üç yedek demir, katran, beziryağı, zift ve donyağı dolu** fıçılar, çuvallar içinde otuz beş kantar üstüğü yüklenmişti. (s. 32) (birinci unsur: bağlama grubu)

- **Arap İmam'ın kahvehanesinin ünlü simalarından** buhur mütevellisi, yedekçibaşı, selâm ağası, zından kâtibi ve bir kayıkçı, ellerinde fenerlerle gecenin o saatinde aşağıda bekliyorlardı. (s. 11) (birinci unsur: isim tamlaması)

- **Arnavut kaldırımı döşeli** sokakta çıplak ayak yürüyordu. (s. 12) (birinci unsur: isim tamlaması)

- Bu yüzden, **barut isi kadar siyah kaputlar giymiş** otuz bir neferiyle birlikte, bu daracık yerde reisleri karşılayan topçubaşının selâm vermek için eğilmesine gerek kalmadı. (s. 32) (birinci unsur: sıfat tamlaması)

- **Her beş günde bir** fiçileri kaldırıp ters çevirsinler. (s. 33) (birinci unsur: sıfat tamlaması)

- Bu çalgıyı alıp ses deliğinden içine baktığında, fenerin cılız ışığında, **Frenk harfleriyle yazılmış** şu ibareyi heceleye heceleye okudu. (s. 28) (birinci unsur: edat grubu)

c. Kısaltma grupları, söz dizimi içinde isim, sıfat veya zarf olarak görev yapabilir.

- Ne gariptir ki burası **fazlaca sıcaktı**. (s. 52) (isim)

- Gördüğüm kadarıyla **kitaplara düşkünsün**. (s. 91) (isim)

- Ben sana **günah işleyen ellerinden daha yakınım**. (s. 178) (isim)

- Gerçi Allah'ın her kulunun günleri sayılıydı ama, hasta koğuşunda yatağa düşen yaralıların büyük kısmı Azrail ile **burun burunaydı**. (s. 184) (isim)

- Ey **günah ve kötülük yüklü** yüce efendim! (s. 14) (sıfat)

- Bu iç karartıcı mekânın iskele tarafındaki sedire, ne gariptir ki, üzerine **bir tavus kuşu motifi nakşedilmiş** kırmızı bir yorgan seriliydi. (s. 25) (sıfat)
- Sen **yüreği yufka** bir adama benziyorsun. (s. 52) (sıfat)
- Kamarada daha düne kadar üstü haritalarla, pergel, minkale ve denizcilikle ilgili **ıvır zıvırla dolu** masaya bembeyaz bir örtü yayılmış ve Beykoz işi billür kadehler dizilmişti. (s. 71) (sıfat)
- Dile kolay, her biri güçlü kuvvetli yedişer forsa tarafından çekilen toplam yetmiş bir küreğini, suya her an incek şekilde havaya kaldırmış vaziyette bekleyen bu muazzam çektiri, avına **saldırmaya hazır** dev bir örümceğe benziyordu. (s. 105) (sıfat)
- Çünkü burnu döndükleri anda, **gücü kuvveti yerinde** bir genç denizcinin yüze yüze ancak birkaç dakika içinde erişebileceği kadar yakın bir mesafede, baş toplarını Amat'a doğrultmuş o dev Venedik çektirisini görmüştü. (s. 105) (sıfat)
- Venedik kadırgası iki gomina kadar alargada, **denize atılacak** ölü ve yaralıları toplamak üzere bekliyordu. (s. 109) (sıfat)
- **Akla yakın** yegâne açıklama, Diyavol Paşa'nın denize düşmüş olması. (s. 125) (sıfat)
- Kadırgalarınızdan birinde forsa olarak kürek çaktığım zamanlar, **eli kırbaçlı** bir vardiyandan öğrendim dilinizi. (s. 141) (sıfat)
- Ama az önce tıka basa **kavurma dolu** kazanlar boşalmış, üstüne üstlük bir de güzel sıyrılmıştı. (s. 170) (sıfat)
- Hamle yapacakları anda **ileri atacakları sağ ayakları geride hazır** bekliyordu. (s. 142) (zarf)
- Belki de denizden gelebilecek bir tehlikeye karşı, **haberleşme topu dolu** bırakılmıştı. (s. 151) (zarf)

4.3.14.1. Kısaltma Gruplarının Yapısı:

a. Unsurları çekim eki almamış olan ya da sadece ilk unsurunda iyelik eki bulunan kısaltma grupları olabilir. Bu gruplar *isnat grubu* olarak adlandırılır.

- Ranzalarına serdikleri **ot/ dolu** şiltelerde, hem de her an çatışmaya hazır olarak, yani giyinik durumda olan bu tüfenkçilere birer maşrapa afyonlu şarap dağıtılınca iç bulantıları geçer gibi olmuştu. (s. 42)
- Sen **yüreği/ yufka** bir adama benziyorsun. (s. 52)
- Ama **yüreği/ yufka, gözü/ sulu**, karınca incitmez bir adam olduğum için hiçbirinin canını almadım. (s. 163)

b. İlk unsurunda yönelme hâli eki bulunan kısaltma grupları da vardır. Bu gruplar *yönelme grubu* olarak adlandırılırlar.

- Yirmi yeniçeri **ateşe hazır** tüfenkleriyle seyir güvertesinde nöbette iken, ya ön güvertede hava alıyor, ya da başaltındaki 'manga' denilen koşuğa uyumaya çalışıyorlardı. (s. 42)
- Dile kolay, her biri güçlü kuvvetli yedişer forsa tarafından çekilen toplam yetmiş bir küreğini, suya her an incek şekilde havaya kaldırmış vaziyette bekleyen bu muazzam çektiri, avına **saldırmaya hazır** dev bir örümceğe benziyordu. (s. 105)
- **Akla yakın** yegâne açıklama, Dişavol Paşa'nın denize düşmüş olması. (s. 125)
- Tüfenk ve tabanca olmadan eşit bir dövüşe var mısınız? **Teke tek** bir dövüşe! (s. 141)

c. İlk unsuru bulunma hâli eki taşıyan kısaltma grupları da vardır. Bu gruplar *bulunma grubu* olarak adlandırılır.

- Gecenin o vakti, günlük hasılatına yer açmak için, keyfinden bir de türkü tutturarak **elde kürek**, mahzenindeki altınları savurup köşeye yığan bir tefeci, bu altınların her birinin acıklı da olsa bir hikâyesi olduğunu bilmezdi. (s. 10)

- ... kuytulara büyü yapanların dudaklarından dökülen fısıltılar duyulabilir ve on binlerce altınlık servetlerden saçılan ışıktaki parıldayan gözler, **şuh kahkahaların çınladığı batakhanelerin kapılarında asılı kırmızı fenerler**, تنها bir köşede kirli ellerin çektiği o pırıltılı hançerler seçilebilirdi. (s. 10)

- Yine de bezirgân yılmamış, rüşvetle bazı hatırlı kişileri araya sokup devlet kapılarını aşındırarak, geminin denize açılmasından itibaren **her on dört günde bir** mallarının fiyatlarını **on yedide üç** yükseltme iznini kopartmıştı. (s. 31)

- **Her beş günde bir** fıçıları kaldırıp ters çevirsinler. (s. 33)

- **Her beş milde bir** iskandine edilsin. (s. 112)

ç. İlk unsuru uzaklaşma hâli eki taşıyan kısaltma grupları uzaklaşma grubu adını taşır.

- ... çünkü her ne kadar taş binaların kapkara mahzenlerindeki çifte asma kilitli demir kasalar içinde olsalar bile, **Venedik dukası, Macar zolotası ve filorinlerden ibaret** yüz binlerce altından yayılan uğursuz ve sapsarı nur, aç ve asla doymayacak gözleri aydınlatmaya, katı ve soğuk kalpleri ısıtmaya devam ediyordu. (s. 10)

- **Anadan doğma** soyduktan sonra iç donundan abasına kadar, deli marangozun üstünden çıkan çulları çaputları toplayan Ohannes, bu kirli giysileri külhana atıp yaktı. (s. 15)

- Mürettebatın son derece katı kurallara kayıtsız şartsız uyması gereken her savaş gemisinde olduğu gibi Amat'ta da, reisler ve zâbitler tarafından verilen **dayak ve ölüm cezalarının infazından mesul** bir cellât vardı. (s. 49)

- Diğer akranları gibi öksüz ve yetim olan bu veledin kaşları kalın, kavuna benzeyen kafası ise **önden basıktı**. (s. 55)

- Süleyman Reis, sadece Abuzer Reis'e değil, ancak **binden fazla** atış yaptıktan sonra hedef şamandırasını delik deşik edip batırabilen tüfenkçilere, ikinci ve üçüncü reislere, dümen vardiyasına, zâbitlere ve hatta porsunlara avaz avaz, bar bar, bangır bangır bağıryor, deyim yerindeyse, hımbıl, miskin, ruhsuz, ciğersiz ve gevşek mürettebatı hizaya sokuyordu. (s. 66)

- Anlaşılan derinlik **yüz kulaçtan fazlaydı**. (s. 115)

- Ben sana günah işleyen **ellerinden daha yakınım!** (s. 178)

d. Bazı kısaltma gruplarının ilk unsuru vasıta hâli eki taşır. Bu gruplar *vasıta grubu* olarak adlandırılır.

- **Birçok ıvır zıvırla dolu** bu kamarada neredeyse sabit hiçbir şey yoktu. (s. 24)

- Ayrıca tavandaki çengellere, Akdeniz'deki limanları, akıntıları, yatak yerlerini, girdapları ve deniz canavarlarının yuvalarını gösteren **haritalarla dolu** torbalar asılmıştı. (s. 25)

- Aslında, Balinus'un kaleme aldığı bu eser, Aristâtalıs adlı bir filozofun, Hindistan'ı fethetmeye çıkan İskender'e verdiği, **bilgelikle dolu** bir sihir kitabıydı. (s. 28)

- Kamarada daha düne kadar üstü haritalarla, pergel, minkale ve denizcilikle ilgili **ıvır zıvırla dolu** masaya bembeyaz bir örtü yayılmış ve Beykoz işi billûr kadehler dizilmişti. (s. 71)

- **Demirle tiramola** işe yaramıştı. (s. 122)

e. İlk unsuru uzaklaşma hâli, ikinci unsuru yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grupları da vardır.

- Oysa tam bir pazarlık üstadı olan adam ahiret için dua etmiyor, muhasebeci kimliğiyle **gizliden gizliye** dünyevî hesaplar yapıyordu. (s. 31)

- Kısacası Amat'ın **baştan kıça** tamirden geçmesi şarttı. (s. 124)

f. İkinci unsuru yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grupları da vardır.

- O keşmekeşte çifte kulaklı yatağanlarını çeken yeniçeriler Venediklilerle **göğüs göğüse, boğaz boğaza, gırtlak gırtlığa** dövuştüler. (s. 108)

- Gerçi Allah'ın her kulunun günleri sayılıydı ama, hasta koğuşunda yatağa düşen yaralıların büyük kısmı Azrail ile **burun burunaydı**. (s. 184)

5. SONUÇ

Söz diziminin temel taşlarından olan kelime grupları, ifadeyi güçlendiren, anlatımı zenginleştiren unsurlardır. Bu çalışmada, İhsan Oktay Anar'ın "Amat" adlı romanı incelenerek romandaki kelime gruplarının yapısı ve işlevleri belirlenmiştir. Roman iki yüz altmış beş sayfadan oluşmaktadır. Bu bölümde, romanın ilk elli sayfasındaki kelime gruplarının sayısı ve kelime gruplarının toplamına oranları belirlenmiştir. Böylece hangi kelime grubunun hangi oranda kullanıldığı saptanmıştır. Elde edilen bu oranlarla kelime gruplarının romanda ne ölçüde kullanılmış olduğu konusunda belli bir sonuca ulaşılmıştır. Bu oranlar aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Kelime Grupları	Kelime Grubu Sayısı	Toplam Kelime Grubuna Oranı (%)
Sıfat Tamlaması	947	21,97
İsim Tamlaması	782	17,64
Sıfat-Fiil Grubu	497	11,21
Edat Grubu	478	10,78
Zarf-Fiil	402	9,07
Birleşik Fiil	398	8,98
Bağlama Grubu	316	7,13
İsim-Fiil Grubu	283	6,38
Kısaltma Grupları	118	2,66
Tekrar Grubu	108	2,43
Unvan Grubu	41	0,92
Sayı Grubu	28	0,63
Ünlem Grubu	21	0,47
Bileşik İsim Grubu	12	0,27
Genel Toplam	4431	100%

Tablo 1: Kelime Gruplarının Sayıları ve Kullanım Alanları

Bu çalışmada elde ettiğimiz oranlara göre romanda en çok kullanılan kelime grupları sıfat tamlamalarıdır.

Sıfat tamlamaları cümlede birçok görevde kullanılabilir ve sıfat unsuru da isim unsuru da başka kelime gruplarından oluşabilmektedir. Sıfat tamlamasının sıfat unsuru, tek kelimedenden oluşan belirtme sıfatı, niteleme sıfatı veya sıfat-fiilden oluşabildiği gibi, bir kelime grubundan da oluşabilmektedir. Sıfat unsurunu oluşturan bu kelime grubu, sıfat-fiil grubu, isim tamlaması, sıfat tamlaması, edat grubu, tekrar grubu, bağlama grubu veya kısaltma grubu olabilir.

Ayrıca sıfat tamlaması Türkçede kalıcı isim yapmak için sıklıkla başvurulan yollardandır.

Sıfat tamlamasından sonra metnimizde en sık kullanılan grup isim tamlamasıdır.

İsim tamlamasının unsurları yalnızca birer isimden oluşabildikleri gibi ya tamlayan ya tamlanan ya da her ikisi birden bir başka kelime grubundan oluşabilmektedir.

İsim tamlamasının unsurları, belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması, sıfat tamlaması, unvan grubu, birleşik isim grubu, bağlama grubu, sıfat-fiil grubu veya isim-fiil grubundan oluşabilmektedir.

İsim tamlamasının unsurları yer değiştirebilmekte ve belirtili isim tamlamasının unsurları arasına başka unsurlar girebilmektedir.

Belirtisiz isim tamlaması da Türkçede kalıcı isim yapmak için oldukça sık başvurulan yollardan biridir. İsim tamlaması da kuruluş zenginliği bakımından sıfat tamlamasına yakındır.

Kelime gruplarının kullanım oranlarına göre isim tamlamasını sıfat-fiil grubu takip etmektedir.

Sıfat-fiil grubu da sıfat tamlaması ve belirtisiz isim tamlamasında olduğu gibi kalıcı isim oluşturmaya elverişli gruptan biridir. Metnimizde sıfat-fiil grubu kuruluşunda olan az sayıda kalıcı isim dikkat çekmektedir.

Edat grupları metnimizde oldukça yoğun olarak kullanılırken, bu grupların diğer kelime gruplarının oluşumunda da sıkça rol alıyor oluşu dikkat çeken bir diğer sonuçtur.

Metnimizde kısaltma grupları tekrar grubundan daha fazla kullanılmıştır. Kısaltma grupları farklı fiilimsi gruplarından kısaltılmış olduğundan tekrar grubu, unvan grubu, sayı grubu, ünlem grubu ve birleşik isim grubuna göre daha fazla kullanılmıştır.

Romanda unvan grubu, sayı grubu, ünlem grubu ve birleşik isim grubu az da olsa kullanılmıştır. Bu dört grubun kullanım oranlarının toplamı kelime gruplarının toplamının ancak %3'e yakınına oluşturmaktadır.

Kelime gruplarının cümlede hangi görevde kullanıldığı da önemlidir. İsim tamlaması, sıfat tamlaması ve sıfat-fiil grubu cümle içinde isim, sıfat ve zarf görevi yapabilirken, isim-fiil grubu yalnızca isim görevinde kullanılır. Zarf-fiil grubu da cümlede yalnızca zarf görevinde kullanılabilir. Tekrar grupları, cümlede isim, sıfat, zarf ve fiil görevinde kullanılabilir. Edat grubu ve bağlama grubu da söz dizimi içinde isim, sıfat ve zarf görevini üstlenebilir. Birleşik isim grubu ve unvan grubu cümlede sadece isim görevi yapabilirken ünlem grubu cümlenin kuruluşuna katılmaz; cümle dışı unsur olarak cümlenin herhangi bir yerinde bulunur. Kısaltma grupları ise cümlede isim, sıfat ya da zarf görevi yapar.

İncelemeye aldığımız eserde her bir kelime grubuyla ilgili örneklere fazlasıyla rastlanmıştır. Bu da İhsan Oktay Anar'ın güçlü anlatımının, ifade zenginliğinin bir göstergesidir.

KAYNAKÇA

Anar, İhsan Oktay. (2006). **Amat**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Anar, İhsan Oktay. (2005). **Puslu Kıtalar Atlası**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Anar, İhsan Oktay. (2007). **Kitab-ül Hiyel**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Anar, İhsan Oktay. (2007). **Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Anar, İhsan Oktay. (2007). **Suskunlar**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Banguoğlu, Tahsin. (2000). **Türkçenin Grameri**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Baydar, Turgut. (2001). **Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Huzur' İsimli Romanında Kelime Grupları**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Beserek, Ahmet. (1991). **Türkçede Cümle Yapısı**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Bilgegil, M. Kaya. (1984). **Türkçe Dilbilgisi**. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Bozkurt, Fuat. (1995). **Türkiye Türkçesi**. İstanbul: Cem Yayınları.

Çokluk, Necmiddin. (2009). **İhsan Oktay Anar ve Romanları Üzerine Bir İnceleme**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Delice, H. İbrahim. (2003). **Türkçe Sözdizimi**. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Deny, Jean. (1941). **Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)**. Çeviren: Ali Ulvi Elöve. İstanbul: Maarif Vekâleti.

Dizdaroğlu, Hikmet. (1976). **Tümce Bilgisi**. Ankara: Kalite Basımevi.

Ecevit, Yıldız. (2002). **Türk Romanında Postmodernist Açılımlar**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Ediskun, Haydar. (1999). **Türk Dilbilgisi**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ergin, Muharrem. (1993). **Türk Dil Bilgisi**. İstanbul: Bayrak Yayınları.

Gencan, T. Nejat. (2007). **Dilbilgisi**. Ankara: Tek Ağaç Eylül Yayıncılık.

Gencan, T. Nejat. (1988). Sıfat Birlikleri. **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı (Belleten) (1962)**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 245-264.

Hatiboğlu, Vecihe. (1982). **Türkçenin Sözdizimi**. Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

Hatiboğlu, Vecihe. (1988). Kelime Grupları ve Kuralları. **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - (Belleten) (1963)**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 203-244.

İpek, Zafer. (2004). **Reşat Nuri Güntekin'in "Acımak" İsimli Eserindeki Kelime Gruplarının İncelenmesi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Karahan, Leylâ. (2006). **Türkçede Söz Dizimi**. Ankara: Akçağ Yayınları.

Karahan, Leylâ. (2000). Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine. **Türk Dili Dergisi**. Sayı: 583, 16-23.

Karlıdağ, Esra. (2010). **İhsan Oktay Anar'ın Romanlarının Çözülmesi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Koç, Nurettin. (1996). **Yeni Dilbilgisi**. İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları.

Koç, Nurettin. (2001). Kelime Grubu Üzerine. **Türk Dili Dergisi**. Sayı: 598, 491-497.

Koçakoğlu, Ahmet. (2008). **İhsan Oktay Anar, Hayatı-Eserleri-Sanatı**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Korkmaz, Zeynep. (1992). **Gramer Terimleri Sözlüğü**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Zeynep. (2003). **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Zeynep. (1988). Türkiye Türkçesinde 'İktidar' ve 'İmkan' Gösteren Yardımcı Fiiller ve Gelişmeleri. **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - (Belleten) (1959)**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 107-124.

Kükey, Mazhar. (1975). **Uygulamalı Örneklerle Türkçenin Sözdizimi**. Ankara: Kardeş Matbaası.

Öner, Mustafa. (1999). Türkçede Edatlı (Sentaktik) İsim Çekimi. **Türk Dili Dergisi**. Sayı: 565, 10-18.

Özden, Gümüş. (2002). **Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları Üzerine Bir Araştırma**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Özmen, Mehmet. (2000). İsim ve Sifat Tamlamalarındaki Bozulmalar Üzerine. **Türk Dili Dergisi**. Sayı: 586, 354-363.

Özsöyke, Atila. (2001). Refik **Halid Karay'ın Memleket Hikayeleri'nde Kelime Grupları**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Sağlam, Mehmet. (2006). **Yahya Kemal Beyatlı'nın "Edebiyata Dair" Adlı Eserinde Kelime Grupları ve Bunların Cümle İçindeki Fonksiyonları**.

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Savran, Hülya. (2001). Bir İsim İle Bir Yardımcı Fiilden Oluşan birleşik Fiiller Üzerine Yeni Görüşler. **Türk Dili Dergisi**. Sayı: 596, 140-142.

Sürgen, Gülçin. (2005). **Orhan Pamuk'un "Kar" Adlı Romanında Kelime Grupları Çalışması**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Tezer, Kadir. (1999). **Mehmet Akif'in Safahat'ında Kelime Grupları**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Topaloğlu, Ahmet. (1989). **Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü**. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Uysal, Aylin. (2007). **Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Edebiyat Üzerine Makaleler"inde Kelime Grupları ve Söz Varlığı**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Yüce, Yahya. (2007). **Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Kelime Grupları**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.